

ENACT: Krepitev zmogljivosti organizacij civilne družbe za podporo LGBTQI+ žrtvam zločinov iz sovraštva

Izobraževalni moduli

Prevod: Mirovni inštitut



Enhancing the capacity of civil
society organisations to support
victims of anti-LGBTQI hate crimes

Partnerji

GRČIJA	MADŽARSKA	ITALIJA
		 Rete Lenford AVVOCATURA PER I DIRITTI LGBTI
 UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI BRESCIA		
LITVA	SLOVENIJA	ŠPANIJA
 L G L NACIONALINĖ LGBT TEISIŲ ORGANIZACIJA	 The Peace Institute Institute for Contemporary Social and Political Studies	 Universitat de Girona

Naslov: ENACT: Krepitev zmogljivosti organizacij civilne družbe za podporo LGBTQI+ žrtvam zločinov iz sovraštva

Avtor(ji): Društvo Hátter Society, Univerza v Gironi

Koordinator projekta: Odvetniško združenje za pravice LGBTI (Rete Lenford)

Grafično oblikovanje: Zsolt S. Szabó, Vivian Fernández

Datum: december 2025

Projekt »ENACT – Krepitev zmogljivosti organizacij civilne družbe za podporo LGBTQI+ žrtvam zločinov iz sovraštva« (referenčna številka 101141894) sofinancira Evropska komisija v okviru razpisa CERV-2023-CHAR-LITI programa Državlani, enakost, pravice in vrednote (CERV). Izražena stališča in mnenja so izključno stališča avtorjev in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske komisije. Evropska unija in organ, ki dodeljuje sredstva, ne moreta biti odgovorna zanje



Ta publikacija je licencirana pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva – Nekomercialno – Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna (CC BY-NC-SA 4.0).



Co-funded by
the European Union

Kazalo

Uvod – Zakaj so pomembna izobraževanja za ozaveščanje o LGBTIQ osebah?.....	4
Pravni okvir v Evropski uniji.....	4
Pravni okvir v državah članicah EU.....	5
Kako lahko podpiramo vključevanje LGBTIQ oseb in ustvarimo okolja, ki upoštevajo njihove specifične potrebe?.....	10
Kako se pripraviti na izobraževalno delavnico?.....	12
Namen izobraževalnih modulov.....	13
Primeri 4-urnih in	
8-urnih struktur usposabljanja.....	15
8-urni program usposabljanja za predstavnice_ke organov pregona.....	15
8-urni program usposabljanja za pravosodne strokovnjake_inje.....	16
4-urna struktura usposabljanja za strokovnjake_inje, ki nudijo podporo žrtvam.....	17
Vaje.....	19
1. Uvodne vaje.....	19
1.1 Ugani številko.....	19
1.2 Kje stojiš?.....	22
1.3 Poišči svojo državo.....	24
2. Vaje o pravnem okvirju.....	30
2.1 Kaj se skriva za številkami?.....	30
2.2 Kdo je kdo?.....	31
2.3 Poznaj svoje zakone.....	32
2.4 Opredelite svoj primer.....	34
3. Vaje o LGBTIQ terminologiji, občutljivosti in obravnavi primerov.....	34
3.1 Povejmo pravilno.....	35
3.2 Dekodiraj izjavo.....	36
3.3 Zakaj oni_e?.....	38
3.4 Varni prostori.....	40
3.5 Jezik spoštovanja.....	42
4. Vaje za določene strokovne skupine.....	45
4.1 Onkraj enega področja.....	45
4.2 Človekove pravice v akciji.....	46



4.3 Vzporedne perspektive.....	48
4.4 Čas za evalvacijo.....	49
4.5 Ukrepi, ki štejejo.....	51
4.6 Koraki, ki jih je treba sprejeti.....	53
4.7 Potrebe, ki jih je treba nasloviti.....	55
4.8 Preiskovalni zemljevid.....	57
4.9 Preiskovalni načrt.....	58
4.10 Restorativna pravičnost.....	59
4.11 Pazite na ravnoesje.....	61
Priloge in izročki.....	63
Vaja 1.3 Poišči svojo državo.....	63
Vaja 2.1 Kaj se skriva za številkami?.....	65
Vaja 2.4 Opredelite svoj primer.....	66
Vaja 3.1 Povejmo pravilno.....	68
Vaja 3.3 Zakaj oni_e?.....	75
Vaja 4.2 Človekove pravice v akciji.....	82
Vaja 4.4 Čas za evalvacijo.....	88
Vaja 4.10 Restorativna pravičnost.....	94
Vaja 4.11 Pazite na ravnoesje.....	99



Uvod – Zakaj so pomembna izobraževanja za ozaveščanje o LGBTIQ osebah?¹

Pravni okvir v Evropski uniji

Čeprav smo morda nagnjeni k prepričanju, da se položaj LGBTIQ oseb po svetu iz leta v leto izboljšuje, je dejstvo, da se raven varnosti in miru, v katerem lahko pripadniki skupnosti živijo, močno razlikuje med državami in regijami.

V tem priročniku za usposabljanje se osredotočamo na položaj v državah članicah Evropske unije.

Človekove pravice imajo osrednjo vlogo pri zaščiti pravic LGBTIQ oseb. Danes mednarodni sistem človekovih pravic jasno zagotavlja varstvo pravic spolnih in seksualnih manjšin. Hkrati nacionalna zakonodaja praviloma poudarja, da temeljne pravice veljajo za vse – ne glede na katerokoli zaščiteno osebno okoliščino ali pripadnost določeni skupini.

Zato ko govorimo o pravicah LGBTIQ oseb, ne govorimo o dodatnih ali posebnih pravicah za kvir osebe, temveč o pravnih in zakonodajnih okvirih, ki omogočajo – oziroma bi morali omogočati – da spolne in seksualne manjšine svoje pravice učinkovito uresničujejo.

Na ravni EU Listina Evropske unije o temeljnih pravicah določa nabor temeljnih pravic: 21. člen izrecno prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, obstoječa sodna praksa pa zagotavlja zaščito transspolnim osebam prek kategorije »spola«. 19. člen EU omogoča sprejemanje ukrepov proti tej vrsti diskriminacije.

Od leta 2000 dalje posebna direktiva prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti na delovnem mestu, kar vključuje področja, kot so zaposlovanje, nadlegovanje in napredovanje.² Vendar pa ima sekundarna zakonodaja EU pomembno pomanjkljivost: ne zagotavlja zaščite pred diskriminacijo zunaj zaposlitve (npr. v zdravstvu, izobraževanju ali pri dostopu do storitev). Zaradi tega lahko LGBTIQ osebe v teh okoljih ostanejo posebej ranljive, odvisno od tega, kako posamezne države to področje zakonodajno urejajo.

V EU obstaja tudi pravni okvir za zaščito temeljnih pravic in vrednot z naslovitvijo sovražnega govora in kaznivih dejanj iz sovraštva, vendar ostaja njegov obseg omejen. Veljavna zakonodaja EU trenutno kazensko obravnava sovražni govor in kazniva dejanja iz sovraštva le, kadar so povezani z zelo

¹ Deli tega uvoda so bili prilagojeni po priročniku *Q-Learning: Training Materials on LGBTIQ+ Issues*, ki sta ga leta 2024 objavili organizaciji Rosalila PantherInnen in Hátér Society.

²

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/legal-aspects-lgbtqi-equality_en



omejenim naborom zaščiteneih značilnosti, in sicer: rasa, barva kože, vera, poreklo, narodni ali etnični izvor. To pomeni, da homofobni in transfobni sovražni govor ter kazniva dejanja iz sovraštva, pa tudi kazniva dejanja, motivirana z drugimi osebnimi okoliščinami, kot sta spol ali starost, niso zajeta v obstoječem obveznem evropskem pravnem okviru. Decembra 2021 je Evropska komisija predlagala, da se seznam kaznivih dejanj EU razširi tako, da bi vključeval tudi sovražni govor in kazniva dejanja iz sovraštva. Ta pobuda na podlagi 83. člena Pogodbe o delovanju Evropske unije bi Uniji omogočila, da razvije skupni pravni okvir za boj proti sovražnemu govoru in zločinom iz sovraštva v vseh državah članicah. S tem bi se razširil obseg prepovedanih kaznivih dejanj iz sovraštva, tako da bi zajemali dodatne zaščitene osebnosti okoliščine, kot so spol, spolna usmerjenost, starost in invalidnost. Z usklajevanjem definicij in sankcij na ravni EU želi Komisija odpraviti trenutno razdrobljene nacionalne pristope ter zagotoviti dosledno zaščito žrtev, ne glede na to, kje v Evropi živijo. Evropski parlament je leta 2025 pozval vlade držav članic, naj nadaljujejo delo na tem predlogu, pri čemer je z zaskrbljenostjo poudaril, da je »sovraštvo v porastu«, medtem ko odločitev Sveta že dve leti zamuja.

Nasilje in nadlegovanje, motivirano s sovraštvom do LGBTIQ oseb, ostajata resen problem po vsej Evropski uniji, kar kaže na razkorak med politikami EU in dejanskim življenjem številnih LGBTIQ oseb. Nedavni podatki razkrivajo, da se ti incidenti niso le ohranili, temveč so se na nekaterih področjih celo povečali. V eni največjih raziskav o blaginji LGBTIQ oseb je Agencija EU za temeljne pravice (FRA) leta 2023 ugotovila naslednje: 14 % LGBTIQ anketirancev je bilo fizično ali spolno napadenih v petih letih pred raziskavo – kar je porast s 11 % v letu 2019; več kot polovica (55 %) jih je v letu pred raziskavo doživela nadlegovanje, motivirano s sovraštvom; bistveno je naraslo ustrahovanje v šolah – približno dve tretjini LGBTIQ mladih je poročalo, da so bili tarča ustrahovanja zaradi svoje identitete, kar je močan porast v primerjavi s približno polovico leta 2019. Mnogi so prisiljeni skrivati osnovne izraze naklonjenosti ali identitete v javnosti zaradi strahu pred napadom; na primer veliko LGBTIQ oseb se še vedno izogiba držanju za roke s partnerjem istega spola v javnosti, da bi preprečili morebitno nadlegovanje ali nasilje. Ti podatki predstavljajo jasen alarm, ki kaže, da so kazniva dejanja iz sovraštva za mnoge LGBTIQ osebe vsakdanja realnost, kljub politikam EU na področju enakosti.

Pravni okvir v državah članicah EU

V šestih državah ENACT – Grčiji, Španiji, Sloveniji, Italiji, Litvi in Madžarski – se stopnja pripravljenosti nacionalnih pravnih sistemov za obravnavo kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam močno razlikuje. Nekatere države so pravno in institucionalno jasno bolj opremljene, druge pa ostajajo manj pripravljene, bodisi zaradi pomanjkljivih pravnih določb bodisi zaradi odkrito sovražnega političnega okolja. Primerjava razkriva ne le različne zakonodajne pristope, temveč tudi pomembne razlike v izvajanju zakonov, odzivu institucij in dostopnosti pravnega varstva za LGBTIQ osebe.

Grčija in Španija v splošnem sodita med najbolj urejene. Grčija je sprejela pomembne pravne reforme, med drugim: pravno priznanje spola brez medicinskega posega, prepoved t. i. konverzijske terapije, legalizacijo zakonske zveze in posvojitve za istospolne pare. Tudi Španija ima močne pravne določbe, ki jasno opredeljujejo kazniva dejanja iz sovraštva na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete ter dobro razvit protidiskriminacijski okvir. Kljub temu LGBTIQ osebe v obeh državah še vedno doživljajo nasilje, kar kaže na potrebo po učinkovitejših politikah.

Slovenija se uvršča nekje vmes med bolj in manj pripravljene države. V zadnjih letih je uvedla pomembne pravne spremembe, zlasti legalizacijo zakonske zveze in posvojitve za istospolne pare leta 2022. Vendar zakonodaja o kaznivih dejanjih iz sovraštva ne opredeljuje jasno pristranskosti proti



LGBTIQ osebam, pravno priznanje spola pa je urejeno z nejasnimi podzakonskimi akti in ne z jasnimi zakonskimi določbami.

Italija in Litva izkazujeta občutne pomanjkljivosti. V Italiji zaščita LGBTIQ oseb obstaja le v določenih kontekstih, na primer na področju zaposlovanja. Ne obstaja posebna pravna kategorija za kazniva dejanja iz sovraštva na podlagi spolne usmerjenosti ali spolne identitete, takšna dejanja pa se obravnavajo v okviru splošne kazenske zakonodaje, brez priznanja motivacije iz sovraštva. Poleg zakonodajnih vrzeli predstavlja težavo tudi pomanjkanje usposabljanja organov pregona ter razširjeno neprijavljanje, saj žrtve pogosto ne zaupajo sistemu ali se soočajo z dodatnimi ovirami, kot sta migrantski status ali ekonomska nestabilnost. Litva se sooča s podobnimi izzivi. Čeprav so kazniva dejanja iz sovraštva v teoriji kriminalizirana, je njihovo izvajanje v praksi šibko. V obeh državah težava ni popolna odsotnost pravnih orodij, temveč razdrobljena zakonodaja in sistemske ovire, zaradi katerih zaščita v praksi ni učinkovita.

Madžarska predstavlja poseben in kompleksnejši primer. Država ima obsežno zakonodajo o kaznivih dejanjih iz sovraštva in diskriminaciji, ki je bila ob sprejetju napredna, temu pa so sledili tudi pomembni koraki, kot je sprejetje policijskega pravilnika o obravnavi kaznivih dejanj iz sovraštva. Vendar je aktualna vlada aktivno razgrajevala zaščito LGBTIQ oseb: leta 2020 je bilo prepovedano pravno priznanje spola, iz protidiskriminacijske zakonodaje je bila odstranjena spolna identiteta, kar je aprila 2025 v praksi pomenilo prenehanje pravnega priznanja transspolnih oseb. Državno podprta anti-LGBTIQ retorika je spodbudila javno sovražnost ter ustvarila okolje, v katerem žrtve pravne institucije pogosto dojemajo kot sovražne in ne kot zaščitniške. Madžarska tako ni zgolj država z nižjo stopnjo pripravljenosti, temveč primer zavestne razgradnje predhodno doseženih pravic.

Kljub različnim nacionalnim kontekstom poročila ENACT prepoznavajo skupne izzive pri podpori žrtvam kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam.

Eden največjih problemov je neprijavljanje incidentov. Nekateri preživeli se bojijo obsojanja ali dodatne diskriminacije, drugi pa ne zaupajo policiji ali sodiščem, da bodo njihovo izkušnjo vzeli resno ali jih ustrezno zaščitili. V Litvi, Sloveniji in na Madžarskem je to nezaupanje še posebej izrazito. Tudi v državah z bolj razvitimi sistemi, kot sta Španija in Grčija, žrtve pogosto ocenjujejo, da je pravni proces prezapleten, predolg ali nejasen.

Naslednji pogost problem je reviktimizacija. Ko žrtve poiščejo pomoč ali prijavijo kaznivo dejanje, se pogosto počutijo še slabše. Nekatere so obravnavane z nezaupanjem ali nespoštovanjem, zlasti če so transspolne, nebinarne ali pripadnice drugih marginaliziranih skupin. Žrtve poročajo o napačnem nagovarjanju (misgendering), dvomih v njihovo pripoved in podcenjevanju resnosti incidenta. Takšno ravnanje jih pogosto odvrača od nadaljevanja postopka. Številni strokovnjaki_nje priznavajo, da nimajo zadostnega usposabljanja za ustrezno podporo LGBTIQ žrtvam ali za prepoznavanje kaznivih dejanj iz sovraštva.

Javne podporne službe, kjer obstajajo, pogosto niso prilagojene potrebam LGBTIQ oseb. V Litvi nobena uradna služba za podporo žrtvam ne nudi posebne podpore LGBTIQ osebam. Drugod so storitve večinoma osredotočene v večjih mestih, kar pomeni, da prebivalke_ci podeželja pogosto ostajajo brez dejanskega dostopa do pomoči. Poleg tega je med službami (policija, sodišča, zdravstvo, socialne službe) malo usklajevanja, kar povzroča vrzeli v podpori preživelim.

Še ena resna težava je pomanjkanje zanesljivih podatkov. Številne države nimajo celostnih sistemov za dosledno evidentiranje kaznivih dejanj iz sovraštva, zlasti tistih, povezanih s spolno usmerjenostjo



ali spolno identiteto. Brez razčlenjenih in primerljivih podatkov problem ostaja neviden, vlade pa ne čutijo zadostnega pritiska za ukrepanje. V nekaterih državah, kot sta Madžarska in Litva, proti-LGBTIQ politična retorika dodatno slabša položaj, saj odvrta od prijavljanja in normalizira diskriminacijo.

Kljub temu nacionalna poročila ENACT izpostavljajo tudi pozitivne premike: organizacije civilne družbe opravljajo izjemno pomembno delo in pogosto nadomeščajo vlogo države; številni strokovnjaki_nje izražajo željo po dodatnem znanju in izboljšanju podpore žrtvam; preživeli pa poudarjajo, da spoštljiv in razumevajoč pristop strokovnjaka_inje naredi izjemno veliko razliko.

Družbene strukture, ki vplivajo na vsakdanje življenje LGBTIQ oseb

V nasprotju s splošnim prepričanjem pripadnost LGBTIQ skupnosti ni zgolj zasebna zadeva, temveč osebna značilnost, ki lahko v odsotnosti ustreznih pravnih zaščit in javnega ozaveščanja povzroča pomembne izzive v vsakdanjem življenju. Za boljše razumevanje teh izzivov v nadaljevanju predstavljamo nabor teoretičnih okvirov in modelov, ki ponazarjajo strukturne ovire, s katerimi se LGBTIQ osebe soočajo.

Heteronormativnost in cismativnost: Heteronormativnost in cismativnost sta družbena konstrukta, ki temeljita na prepričanju, da sta heteroseksualnost in cis-spolna identiteta privzeta oziroma »normalna« načina bivanja v družbi. Ta pojma sta globoko zasidrana v številnih kulturah ter oblikujeta družbena pričakovanja, norme in institucije. Heteronormativnost predpostavlja, da je heteroseksualnost edina naravna in družbeno sprejemljiva spolna usmerjenost. Izhaja iz domneve, da odnosi in spolna privlačnost lahko obstajajo izključno med osebami različnih spolov – natančneje med moškim in žensko. Posledično se pogosto predvideva, da so vsi ljudje heteroseksualni, dokler ne dokažejo nasprotnega, kar utrjuje predstavo, da je vsako odstopanje od heteroseksualnosti »nenormalno«.

Heteronormativnost prispeva k marginalizaciji in stigmatizaciji neheteroseksualnih oseb in odnosov ter vzdržuje predsodke in diskriminacijo.

Cismativnost se nanaša na prepričanje, da so cis-spolne identitete – torej identitete, pri katerih se spolna identiteta posameznika ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu – standardne in zaželene. Izhaja iz domneve, da se spolna identiteta vseh ljudi ujema s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu, ter pri tem zanemarlja obstoj in legitimnost transspolnih in nebinarnih identitet.

Cismativnost se pogosto izraža skozi pričakovanje, da se posameznice_ki vedejo in izražajo v skladu s spolnimi normami, povezanimi z njihovim pripisanim spolom, s čimer utrjuje binarne spolne vloge in izključuje tiste, ki v ta okvir ne sodijo.

Tako heteronormativnost kot cismativnost prispevata k marginalizaciji in razvrednotenju oseb, ki ne ustrezajo tem družbenim pričakovanjem. Ustvarjata kulturo, v kateri so neheteroseksualne in necis-spolne osebe obravnavane kot nenormalne ali manj legitimne, kar vodi v diskriminacijo, predsodke ter zanikanje temeljnih pravic in priložnosti. Ta konstrukta ohranjata neenakost ter omejujeta svobodo izražanja in samoodločanja oseb, katerih identitete presegajo hetero- in cismativne okvire.

Prepoznavanje in izpodbijanje hetero- in cismativnosti je ključno za spodbujanje vključenosti, enakosti in socialne pravičnosti. To vključuje kritično prevpraševanje in razgradnjo predpostavk, stereotipov in predsodkov, na katerih ti normativni okviri temeljijo. Z ustvarjanjem bolj sprejemajoče in



raznolike družbe lahko odpremo prostor, v katerem lahko spolne in seksualne manjšine uspevajo ter so v celoti priznane in spoštovane.

Mikroagresije: Mikroagresije so besedni, vedenjski ali okoljski izrazi – namerni ali nenamerni – usmerjeni proti marginaliziranim manjšinskim skupinam, ki sporočajo sovražnost, negativnost ali podcenjevanje teh oseb.³

Običajno ločimo tri glavne vrste mikroagresij.⁴

Prva skupina so mikronapadi (*microassaults*): gre za zavestne in odkrite izraze, katerih namen je prizadeti ali napasti marginalizirane skupine. Na primer v šolskem okolju lahko učenci žalijo svoje LGBTIQ vrstnike z žaljivkami ali med odmori pripovedujejo žaljive šale.

Druga skupina so mikrožalitve (*microinsults*): to so pogosto nezavedni izrazi negativnih stereotipov ali neobčutljivosti do manjšinskih oseb. Sem sodijo tudi navidezni komplimenti, ki izpostavljajo lastnost posameznika v nasprotju s stereotipi, ki jih govorec pripisuje določeni skupini. Primeri vključujejo izjave, kot so: »Nisem mislil_a, da si lezbijka – tako lepo se oblačiš!« ali »Za dekle si ravnala zelo pogumno!«

Tretja skupina so mikroizključitve (*microinvalidations*): do njih pride, ko nekdo zanika, zmanjšuje ali prezre izkušnje in težave marginaliziranih oseb. Primeri vključujejo izjave, ki trdijo, da med ljudmi ni razlik, ter odvrčajo pozornost od prisotnosti manjšin (npr. »Sploh ne opazim, kdo je Rom in kdo ne – pomembno je le, da vsi dobro delajo«); komentarje, ki zanikajo specifične izzive manjšinskih skupin (npr. »Če je nekdo nadarjen in trdo dela, bo uspel. Trditi, da te ovira pripadnost manjšini, je le izgovor«); ter pripombe, s katerimi govorec prikriva lastne predsodke (npr. »Nisem homofoben_na, imam gejevske prijatelje, ampak Parada ponosa je malo preveč«).

Intersekcionalnost: Intersekcionalnost je analitični okvir, ki prepoznava in proučuje, kako se različne oblike družbene neenakosti in zatiranja prepletajo ter medsebojno učinkujejo. Izraz je leta 1989 prvič uporabila pravna teoretičarka Kimberlé Crenshaw, ki je opozorila na prekrivanje in povezanost sistemov moči in diskriminacije – na podlagi rase, spola, razreda, spolne usmerjenosti, invalidnosti ter drugih identitet ali družbenih položajev.

Tradicionalno so se gibanja za socialno pravičnost osredotočala na posamezne oblike zatiranja ločeno. Intersekcionalnost poudarja, da imajo posamezniki hkrati več identitet in da hkrati doživljajo preplet privilegijev in prikrajšanosti. Priznava, da izkušnja zatiranja ni določena z eno samo identiteto ali družbenim položajem, temveč z zapletenim medsebojnim delovanjem več družbenih kategorij. Tako se lahko na primer temnopolta ženska sooča z diskriminacijo tako zaradi rase kot zaradi spola.

V svoji rasni skupnosti se lahko sooča s seksizmom, v feminističnih prostorih pa z rasizmom. Intersekcionalnost poudarja, da njene izkušnje ni mogoče v celoti razumeti zgolj skozi prizmo rasizma ali seksizma. Namesto tega moramo preučiti, kako se te identitete medsebojno prepletajo in krepijo njeno marginalizacijo.

³ Sue, D. W., Capodilupo, C., Torino, G., Bucceri, J., Holder, A., & Esquilin, M. (2007). Racial microaggressions in everyday life. *The American Psychologist*, 62(4), 271–286.

⁴ Sue, D. W. (2010). *Microaggressions in everyday life: Race, gender, and sexual orientation*. John Wiley & Sons.



Intersekcionalni pristop poudarja pomen prepoznavanja in naslavljanja edinstvenih izkušenj ter izzivov, s katerimi se soočajo posameznice_ki z več hkrati marginaliziranimi identitetami. Priznava, da so družbeni sistemi in strukture moči medsebojno povezani ter da diskriminacije ni mogoče ustrezno obravnavati z osredotočanjem zgolj na en vidik identitete. Z upoštevanjem načina, kako se različne oblike zatiranja prepletajo, intersekcionalnost prispeva k celovitejšemu in bolj vključujočemu razumevanju družbenih neenakosti.

Za konec lahko intersekcionalnost opredelimo kot okvir, ki prepozna medsebojno povezanost različnih oblik zatiranja in poudarja pomen razumevanja edinstvenih izkušenj posameznikov z večplastnimi identitetami. Deluje kot orodje za razumevanje in izpodbijanje neenakosti ter za spodbujanje bolj vključujočega, občutljivega in niansiranega pristopa k socialni pravičnosti.

Manjšinski stres: Pripadniki_ce LGBTIQ skupnosti se lahko soočajo s specifičnimi prikrajšanostmi na vseh ključnih področjih vsakdanjega življenja. Ta področja vključujejo javno izražanje lastne identitete in razkritje (coming out), duševno blagostanje in zadovoljstvo z življenjem, diskriminacijo na delovnem mestu, v javnih prostorih, izobraževanju, zdravstvu in socialnih storitvah ter izpostavljenost sovražnemu govoru in kaznivim dejanjem iz sovraštva. Med temi skupinami so bili po podatkih raziskave EU LGBTI Survey 2023, ki jo je izvedla Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), transspolni anketiranci_ke najbolj izpostavljeni diskriminaciji, saj so jo na delovnem mestu doživljali dvakrat do trikrat pogosteje kot druge podskupine. Biseksualni moški in ženske pa so bili najpogostejše tisti, ki so svojo identiteto skrivali. Te težave pa ne obstajajo ločeno od širšega družbenega konteksta, v katerem spolne in spolno-raznolike manjšine živijo.

Model manjšinskega stresa ponuja celovito razlago, kako okoljski in individualni dejavniki prispevajo k izzivom na področju duševnega zdravja pri manjšinah.

V skladu z Meyerjevim modelom⁵ se manjšinski stres razume kot povišane ravni stresa, ki jih doživljajo marginalizirane manjšine zaradi kombinacije zunanjih in notranjih dejavnikov. Zunanji stresorji vključujejo zavračanje, homofobna in transfobna vedenja ter stališča, diskriminacijo, kazniva dejanja iz sovraštva, strukturno zatiranje spolnih in spolno-raznolikih manjšin ter razvrednotenje oziroma zanikanje njihovih izkušenj in težav. Notranji stresorji pa vključujejo skrivanje lastne identitete, stres, povezan s prikrivanjem (na primer stalni strah pred »razkritjem« in napor, potreben za nadzor nad samorazkritjem), ponotranjeno stigmo ter kronični sram.

Čeprav smo zunanje stresorje že obravnavali v uvodu in v poglavju o pravnem okviru, doslej še nismo podrobneje opisali težav, povezanih z življenjem lastne identitete.

Pripadniki_ce LGBTIQ skupnosti so pogosto izpostavljeni številnim negativnim stereotipom in predsodkom o sebi še preden sploh prepoznajo ali poimenujejo svojo identiteto. Vključevanje pripadnosti LGBTIQ skupnosti v lastno identiteto je zato lahko posebej zahtevno, saj se morajo poistovetiti s skupino, ki je v družbi pogosto povezana z negativnimi pomeni.

Sčasoma lahko to vodi v ponotranjeno homofobijo, bifobijo in transfobijo ter v kronični sram. Ta negativna čustva in misli, povezane z lastno identiteto, se lahko ohranjajo dolgoročno ter vodijo v nizko samopodobo.

⁵ Meyer, I. H. (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(1), 38–56.



Po ugotovitvah akademskih raziskav so ponotranjena homofobija, bifobija in transfobija močno povezane s samomorilnimi mislimi in vedenjem, zlorabo substanc, tveganim vedenjem, pomanjkanjem ali težavami pri vzpostavljanju socialnih vezi ter z izzivi na področju intimnosti. Na duševno in telesno dobrobit posameznice_ka pomembno vplivata tudi pričakovana stigma in pripravljenost na zavrnitev – torej stanje, v katerem oseba na podlagi preteklih izkušenj z diskriminacijo pričakuje negativne, stigmatizirajoče odzive novih znank_cev ter stalno spremlja okolje, da bi ocenila, ali je varno ali zavračajoče.

Brez učinkovitih strategij spoprijemanja z manjšinskim stresom lahko takšno stanje za LGBTIQ osebe postane skoraj stalna izkušnja. Vendar pa model manjšinskega stresa hkrati poudarja tudi dejavnike odpornosti, ki krepijo duševno blagostanje LGBTIQ oseb. Mednje sodijo socialna podpora staršev, sorodnic_kov, prijateljic_ev in vrstnic_kov; povezanost z LGBTIQ skupnostjo ter deljenje skupnih izkušenj; občutek ponosa na osebno pot samoraziskovanja in samosprijemanja; kvir aktivizem, ki lahko povrne občutek nadzora nad lastnim položajem; ter občutek povezanosti in hvaležnosti do zgodovinskih osebnosti in gibanj, ki so se borila za pravice LGBTIQ oseb.

Kako lahko podpiramo vključevanje LGBTIQ oseb in ustvarimo okolja, ki upoštevajo njihove specifične potrebe?

Kot je bilo predstavljeno v prejšnjih poglavjih, so izzivi, s katerimi se LGBTIQ osebe soočajo v vsakdanjem življenju, večplastni in se pojavljajo na različnih ravneh. Pri oblikovanju vključujočih okolij, ki so odprta in varna za manjšine, je zato pomembno razmisliti, na katero raven je posamezen ukrep usmerjen, kdo so ključni akterji pri uvajanju dobrih praks ali novih smernic ter katere problematike (npr. manjšinski stres, mikroagresije, raba jezika) želimo z njimi nasloviti.

Čeprav odprava marginaliziranega položaja LGBTIQ skupnosti zahteva sistemske družbene spremembe in zavezanost zakonodajalcev k pravni enakosti, lahko v svojem neposrednem okolju – in kot strokovnjaki_nje tudi v odnosu do svojih uporabnikov_c – z osebnimi odločitvami in vedenjem pomembno prispevamo k lajšanju vsakdanjih izzivov LGBTIQ oseb.

Kot je podrobneje predstavljeno v poglavju o vključujočem jeziku, je poznavanje ustrezne terminologije in spoštovanje identitetnih potreb ter prošelj naših LGBTIQ znancev_k in uporabnikov_c ključno za ustvarjanje vključujočega okolja. Temeljno načelo pri tem je, da kadar ocenimo, da je identiteta LGBTIQ osebe lahko relevantna za komunikacijo ali odnos, razmislimo, kako ji lahko pomagamo, da se bo počutila varno, ter jo vprašamo, ali obstaja kaj posebnega, na kar naj bomo pozorni. Pri transspolnih osebah je še posebej pomembno dosledno spoštovanje njihove spolne identitete in uporaba izbranega imena.

Dosledna in vidna podpora je še en pomemben način, kako pokazati LGBTIQ znancem_kam in uporabnikom_cam, da se lahko zanesejo na nas. To lahko vključuje udeležbo na tematskih dogodkih ali izobraževanjih, organizacijo LGBTIQ-specifičnih dogodkov na delovnem mestu, pa tudi dosledno zavzemanje za žrtve, kadar smo priča mikroagresijam ali zlorabam, javno opozarjanje na izzive, s katerimi se soočajo marginalizirane manjšine, ter zagovarjanje uvedbe in doslednega izvajanja jasnih, specifičnih protihomofobnih, protibifobnih in protitransfobnih politik na delovnem mestu.



Pomen vključujočega jezika: Način rabe jezika pomembno vpliva na to, kako dojemamo svet, hkrati pa odraža in oblikuje naša stališča ter izkušnje. Besede, ki jih uporabljamo, lahko utrjujejo stereotipe ali pa – nasprotno – prispevajo k razvoju vključenosti in medsebojnega spoštovanja.

V kontekstu občutljivosti za LGBTIQ vprašanja je vključujoč jezik bistven pogoj za ustvarjanje sprejemajočega okolja. Z razumevanjem norm LGBTIQ skupnosti ter poznavanjem ustreznih izrazov za poimenovanje posameznih skupin, oseb ali identitet lahko sogovorniku_c v komunikaciji jasno sporočimo, da nam je pomembno njegovo oziroma njeno dobro počutje.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj načel, ki lahko pomagajo zagotoviti, da komunikacija z LGBTIQ uporabniki_cami poteka v varnem in vključujočem prostoru. Eno najpomembnejših načel spoštljive komunikacije z LGBTIQ osebami je sprejemanje identitete, ki jo posameznik_ca opredeli zase, brez dvomljenja ali preverjanja, ali je »resnično« tistega spola ali spolne usmerjenosti, kot jo navaja. Ključen del tega je uporaba izbranega imena pri transspolnih osebah, tudi kadar se razlikuje od imena v uradnih dokumentih, ter nagovarjanje v skladu s spolom, s katerim se oseba identificira. Preseganje hetero- in cisnormativnih predpostavk je prav tako nujno za ustvarjanje vključujočega okolja za LGBTIQ osebe. To se lahko uresničuje na več načinov.

Najprej je pomembno, da ne predpostavljamo, da so vsi sogovorniki_ce heteroseksualni in/ali cis-spolni. To lahko deloma dosežemo z uporabo odprtih vprašanj (na primer z vprašanjem, kako si oseba želi, da jo nagovarjamo), deloma pa z uporabo spolno nevtralnega jezika (na primer z uporabo izraza »partner« namesto »fant/punca« ali »mož/žena«, kadar sprašujemo o pomembni drugi osebi). To vključuje tudi poznavanje sodobne terminologije za LGBTIQ identitete, izogibanje zastarelim izrazom ter razumevanje ne le pojmov, ki opisujejo kvir osebe, temveč tudi tistih, ki opisujejo večino (na primer zavedanje, da se osebe, katerih spolna identiteta se ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, imenujejo cis-spolne, s čimer se izognemo formulacijam, v katerih so necis-spolne osebe označene kot »normalne« ali »večinske«).

Ker so LGBTIQ identitete in raznolike izkušnje pogosto neznane ali nove teme za cis-spolne in/ali heteroseksualne osebe, so ljudje, ki se prvič srečajo s pripadnikom_co LGBTIQ skupnosti, pogosto nagnjeni k postavljanju neprijetnih ali vsiljivih vprašanj.

Čeprav radovednost in zanimanje za druge sama po sebi nista problematična, je še posebej pomembno, da vprašanja oblikujemo spoštljivo, saj izkušnje LGBTIQ oseb pogosto vključujejo travmo in neprijetne dogodke, povezane z njihovo identiteto. Na primer, spraševanje transspolne osebe po njenem uradnem (ob rojstvu pripisanem) imenu je vsiljivo vprašanje. Za mnoge transspolne osebe je to neprijetno, saj njihovo prejšnje ime (t. i. »mrtvo ime« oziroma *dead name*) pogosto simbolizira travmatične izkušnje ali obdobje, ki so ga že presegli in ga ne dojemajo več kot del svoje identitete.

Da bi se izognili prestopanju osebnih meja, je na splošno koristno razmisliti, ali nam bo odgovor na določeno vprašanje resnično pomagal bolje spoznati sogovornika_co ali sogovornico_ka, ali pa je vprašanje zgolj izraz radovednosti. Če gre za slednje, je praviloma bolje, da vprašanja ne zastavimo.

Ko se prvič začnemo seznanjati z LGBTIQ terminologijo in kulturo, je lahko neprijetno spoznanje, kako pogosto smo morda nehote komunicirali na žaljiv način. Prav tako lahko vzbuja tesnobo strah pred tem, da bi v prihodnje naredili napako. Prav zato je pomembno poudariti, da je – tako kot v drugih medčloveških odnosih – tudi pri komunikaciji z LGBTIQ osebami povsem naravno, da se kdaj zmotimo ali nehote uporabimo izraz, ki je lahko prizadene. V takšnih primerih zadostuje, da se opravičimo, nadaljujemo pogovor ter razmislimo, kako se lahko v prihodnje izognemo ponavljanju iste napake.



Kako se pripraviti na izobraževalno delavnico?

Priprava in razvoj učnih gradiv: Pri pripravi na izobraževalno delavnico morajo trenerji_ke posvetiti pozornost številnim podrobnostim, zlasti kadar delajo s strokovnjaki_njami, katerih vsakodnevno delo in dejavnosti jim morda niso dobro poznane.

V nadaljevanju predstavljamo ključna izhodišča in informacije, povezane z udeleženci_kami, ki so bistvene za uspešno izvedbo usposabljanja. Pri načrtovanju usposabljanja je prvi korak določitev števila udeležencev_k, njihovega strokovnega ozadja, trajanja usposabljanja ter lokacije izvedbe.

Da bi zagotovili ustrezno raven posredovanja znanja, je pomembno pridobiti tudi okviren vpogled v predhodno znanje udeležencev_k in njihovo poznavanje obravnavane tematike. Za čim boljše prilagoditev usposabljanja potrebam konkretne skupine priporočamo, da v fazi načrtovanja potencialnim udeležencem_kam pošljemo anonimni vprašalnik. Ta jim omogoča, da izrazijo zanimanje za posamezne pod teme in izpostavijo vprašanja, ki bi jih želeli_e nasloviti.

Učna gradiva, vključena v ta priročnik, so primarno namenjena delavnicam za skupine od 15 do 20 udeležencev_k in trajajo od 4 do 8 ur.

Ko vemo, kdo so udeleženci_ke in kdaj bo usposabljanje potekalo, lahko začnemo oblikovati vsebino. Kot prvi korak je pomembno, da se seznanimo z vsakodnevnimi dejavnostmi udeležencev_k in značilnostmi njihovega poklica. Pri tem si zastavimo vprašanja: s katerimi izzivi se soočajo v svojem vsakdanjem delu; s katerimi izzivi se srečujejo LGBTIQ uporabniki_ce, s katerimi prihajajo v stik.

Kot splošno vodilo priporočamo, da:

1. Na vsaki delavnici sodelujeta dva trenerja_ki, da nihče ne ostane sam z odgovornostjo posredovanja ključnih sporočil, zlasti če je skupina manj odprta za obravnavano tematiko.
2. Trenerji_ke dobro poznajo teme, ki so najbolj relevantne za delo udeležencev_k (na primer: če skupino sestavljajo pravni strokovnjaki_nje, je idealno, da je eden od trenerjev_k pravnik_ca; če to ni mogoče, naj se trenerji_ke pri načrtovanju vsaj posvetujejo s pravnim strokovnjakom_njo).

Pri izpopolnjevanju urnika usposabljanja naj trenerji_ke posebno pozornost namenijo ravnotežju med teoretičnimi in praktičnimi deli. Pomembno je zagotoviti prenos ključnih sporočil in potrebnega ozadja, hkrati pa nameniti dovolj časa participativnim aktivnostim ter vprašanjem in odgovorom. V uvodnem delu delavnice naj bodo vključeni predstavitev projekta, cilji usposabljanja in pravila usposabljanja, v zaključnem delu pa naj bo predviden čas za ustno povratno informacijo in izpolnjevanje pisnih evalvacijskih vprašalnikov.

Trenerji_ke lahko izbirajo med spodaj navedenimi vajami in jih po potrebi dopolnijo z dodatnimi. V fazi priprave pred izvedbo usposabljanja je treba nameniti čas tudi prevodu vaj in delovnih listov v jezik usposabljanja. Številne vaje zahtevajo tudi dopolnitev z informacijami in študijami primerov iz nacionalnega konteksta. V ta namen se lahko trenerji_ke obrnejo na poročila organizacij civilne družbe ali z njimi stopijo v neposreden stik.

Poleg vsebine vaj je treba pred usposabljanjem opraviti tudi državno-specifično raziskavo, da lahko trenerji_ke po vsaki vaji predstavijo zaključke in dodatne informacije, pomembne za nacionalni



kontekst. Trenerji_ke morajo biti pozorni_e na potrebe konkretne skupine, tudi če se te med usposabljanjem spreminjajo. Priporočljivo je, da so delavnice participativne in omogočajo izražanje izkušenj in idej različnih udeležencev_k.

Moduli vključujejo interaktivno vajo za uvod v ključne LGBTIQ pojme (vaja 3.1 »Izrazi se pravilno«). Če se trenerji_ke odločijo, da te vaje ne vključijo v svoj program, je priporočljivo, da v predstavitev vključijo kratek »LGBTIQ slovar«, po možnosti že na začetku usposabljanja.

Trenerji_ke so spodbujeni_e k uporabi fotografij in videoposnetkov v svojih predstavitvah. Gradiva lahko zberejo iz nacionalnega okolja ali iz preteklih projektov EU. Videoposnetek iz projekta *CounterHate* je primeren za uvod v temo odzivanja na kazniva dejanja iz sovraštva, saj ponuja podnapise v različnih jezikih:

<https://www.youtube.com/watch?v=oh2pOQw5TUc>

Pri spletnih usposabljanjih je priporočljivo uporabljati orodja za spletna srečanja, ki omogočajo vse potrebne funkcije za izvedbo izbranih vaj (sobe za delo v manjših skupinah, dvig roke ipd.). Preizkus teh funkcij vnapij in vaja s sodelavcem_ko pripomoreta k bolj tekoči izvedbi. Pri uporabi manjših skupin je pomembno jasno sporočiti naloge posamezni skupini, hkrati pa v klepetu deliti delovne liste in udeležence_ke opomniti, naj jih pred začetkom vaje prenesejo. Trenerji_ke lahko z uporabo funkcij gostitelja_ice vstopajo v posamezne skupine in spremljajo njihovo delo.

Grafična orodja so uporabna za poustvarjanje tabel, tabelnih kartic ali listov za pisanje na daljavo. Orodja za spletne ankete omogočajo vizualizacijo in spremljanje odgovorov v realnem času ter omogočajo trenerjem_kam in udeležencem_kam, da rezultate takoj razumejo, primerjajo in o njih razpravljajo. Deljenje spletne ankete na različne načine – prek QR-kode, dostopne kode ali povezave – zagotavlja, da ima do nje dostop vsak_a udeleženec_ka.

Namen izobraževalnih modulov

Ciljna skupina izobraževalnih modulov so strokovnjaki_nje s področja organov pregona in pravosodja (policisti_ke, odvetniki_ce, tožilci_ke in sodniki_ce). Osrednje teme, opredeljene že v fazi načrtovanja projekta ENACT, vključujejo spolno in spolno raznolikost, intersekcionalnost, podporo žrtvam kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam ter preprečevanje institucionalne diskriminacije in reviktimizacije.

Dodatne prednostne naloge so bile oblikovane na podlagi poglobljene analize raziskovalnih rezultatov projekta ENACT, ki so – med drugim – preučevali izobraževalne potrebe navedenih strokovnih skupin z namenom prispevati vsebinske podlage za ta delovni sklop. Predvideni učni izidi, opisani v nadaljevanju, naslavlja vrzeli in potrebe, prepoznane v nacionalnih intervjujih ter pri analizi posameznih raziskovalnih poročil.

Predvideni učni izidi

Vseh šest nacionalnih raziskovalnih poročil, pripravljenih v okviru drugega delovnega sklopa projekta ENACT, je pokazalo, da je usposabljanje ključen dejavnik za izboljšanje kakovosti podpore, ki se na različnih ravneh nudi preživelim kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam. Stališča in



pričakovanja sodelujočih v raziskavi glede izobraževalnih potreb so bila uporabljena kot podlaga za opredelitev spodaj navedenih predvidenih učnih izidov.

Pravne kompetence

Usposabljanje pojasnjuje pravno terminologijo in nacionalne pravne okvire, vključno z mehanizmi prijavljanja, možnimi pravnimi postopki ter opredelitvami in indikatorji pristranskosti oziroma sovražnega motiva. Ti elementi so bistveni za ustreznejšo pravno kvalifikacijo sovražnih incidentov ter za povečanje pravne ozaveščenosti v vseh fazah spremljanja in podpore preživelim. Usposabljanje prav tako zagotavlja ažurne informacije o zakonodajnih spremembah in dobrih praksah.

Ozaveščenost o LGBTIQ tematikah

Usposabljanje predstavlja LGBTIQ terminologijo ter osnovne pojme, povezane s spolno usmerjenostjo, spolno identiteto, spolnim izrazom in spolnimi značilnostmi. Ta znanja so dopolnjena z boljšim razumevanjem življenjskih izkušenj LGBTIQ oseb, s posebnim poudarkom na manjšinskem stresu in njegovem kumulativnem vplivu na duševno zdravje ter zaupanje v javne institucije. Poleg spodbujanja splošne empatije in občutljivosti vaje omogočajo tudi prepoznavanje strukturnih ovir in institucionalnih pristranskosti, ki zmanjšujejo pripravljenost preživelih za prijavo incidentov ali iskanje pomoči. Ključni cilj usposabljanja je tudi spodbujanje rabe vključujočega jezika ter razširjanje posebnih usmeritev za podporo in zaščito transspolnih in interpolnih oseb, katerih izkušnje so pogosto spregledane ali napačno razumljene s strani javnih institucij.

Čustvene in socialne kompetence

Razvoj strokovnih praks, ki temeljijo na ustreznih čustvenih spretnostih in odprtosti do raznolikosti, predstavlja pomemben učni izid. Čeprav ima večina strokovnjakov_nj s področja pregona in pravosodja jasno opredeljen pragmatičen mandat, se v praksi pogosto srečujejo s primeri, ki vključujejo psihološke dinamike, kot so strah, travma in tesnoba. To poudarja pomen čustvene ozaveščenosti in ustreznih odzivov. Na primer, policisti_ke na terenu so pogosto prvi stik žrtve z institucijami, pri čemer je ta prvi stik ključen za vzpostavljanje zaupanja in obvladovanje ranljivosti žrtve.

Intersekcionalnost

Usposabljanje spodbuja strokovnjake_inje k razumevanju in praktični uporabi koncepta intersekcionalnosti ob upoštevanju prepletajočih se oblik zatiranja. Vključuje metode igranja vlog in izkustvenega učenja za poglobljeno razumevanje tega koncepta v praksi.

Komunikacijske spretnosti

Krepitev učinkovitih komunikacijskih spretnosti je še en ključni del usposabljanja. Te so pomembne pri sprejemanju prijav in zaslišanjih žrtev, pri mediaciji in reševanju konfliktov ter pri medinstitucionalnem sodelovanju in usklajevanju.

Skrb zase

Usposabljanje se osredotoča tudi na zavestno uporabo strategij za obvladovanje stresa, krepitev čustvenega blagostanja in preprečevanje izgorelosti, tako z vidika delodajalcev_k kot zaposlenih v podpornih sistemih za žrtve.



Primeri 4-urnih in 8-urnih struktur usposabljanja

8-urni program usposabljanja za predstavnice_ke organov pregona

30 minut	Uvodna seja
35 minut	Kje stojiš? Uvodna vaja (1.2)
40 minut	Prva predstavitev o pravnem okviru
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
20 minut	Odmor
30 minut	Vaja » Kaj se skriva za številkami? « (2.1)
25 minut	Vaja » Opredelite svoj primer « (2.4)
35 minut	Druga predstavitev o LGBTIQ strankah in njihovih posebnih potrebah
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
40 minut	Odmor za kosilo
30 minut	Vaja » Povejmo pravilno « (3.1)

35 minut	Tretja predstavitev: ključne kompetence organov pregona
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
20 minut	Odmor
30 minut	Vzporedne perspektive (4.3)



40 minut	Ukrepi, ki štejejo (4.5)
25 minut	Zaključna seja

8-urni program usposabljanja za *pravosodne strokovnjake_inje*

30 minut	Uvodna seja
30 minut	Uvodna vaja » Poišči svojo državo « (1.3)
40 minut	Prva predstavitev o pravnem okviru
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
20 minut	Odmor
30 minut	Vaja » Poznaj svoje zakone « (2.3)
35 minut	Druga predstavitev o LGBTIQ strankah in njihovih posebnih potrebah
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
40 minut	Odmor za kosilo
30 minut	Vaja » Dekodiraj izjavo « (3.2)
40 minut	Tretja predstavitev o ključnih veščinah in znanjih za pravosodne strokovnjakinje_ke
15 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
20 minut	Odmor
45 minut	Vaja » Onkraj enega področja « (4.1)
45 minut	Vaja » Restorativna pravičnost « (4.10)



30 minut	Zaključna seja
----------	----------------

4-urni program usposabljanja za *raznoliko skupino strokovnjakinj_ov*

15 minut	Uvodna seja
20 minut	Uvodna vaja » Ugani številko « (1.1)
30 minut	Prva predstavitev o pravnem okviru
10 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
10 minut	Odmor
30 minut	Vaja » Kdo je kdo? « (2.2)
30 minut	Druga predstavitev o LGBTIQ strankah in njihovih posebnih potrebah
10 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
10 minut	Odmor
40 minut	Vaja » Zakaj oni_e? « (3.3)
20 minut	Vaja » Jezik spoštovanja « (3.5)
15 minut	Zaključna seja

4-urna struktura usposabljanja za *strokovnjake_inje, ki nudijo podporo žrtvam*

20 minut	Uvodna seja
30 minut	Prva predstavitev o pravnem okviru s poudarkom na podpori žrtvam
10 minut	Vprašanja in odgovori (Q&A)
15 minut	Odmor



45 minut	Vaja » Koraki, ki jih je treba sprejeti « (4.6)
30 minut	Druga predstavitev o LGBTIQ strankah in njihovih posebnih potrebah
15 minut	Odmor
30 minut	Vaja » Potrebe, ki jih je treba nasloviti « (4.7)
30 minut	Vaja » Pazite na ravnoesje « (4.11)
15 minut	Zaključna seja



Vaje

1. Uvodne vaje

1.1 Ugani številko	
Cilji in teme	- povečati ozaveščenost o ključnih informacijah o kaznivih dejanjih iz sovraštva proti LGBTIQ osebam in diskriminaciji (njihova razširjenost v EU; problem neprijavljanja; ekonomski stroški; raziskave in zakonodaja na ravni EU; dekriminizacija homoseksualnosti in depatologizacija transspolnih identitet) - deliti informacije iz navedenih poročil (na primer dodatne primere ekonomskih stroškov)
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebje za podporo žrtvam).
Časovni okvir	20 minut
Postavitev skupine	Individualno ali v skupinah po 2–4 osebe, nato plenarno
Oprema in orodja	Projektor Kviz kot spletno anketno orodje ali prosojnice (diapozitivi) En pametni telefon na skupino (če se uporablja spletno orodje) ali listi papirja in pisala Manjša nagrada – promocijski material ali sladkarije (neobvezno, glede na vrsto občinstva)
Priprava	Izpolnite odgovore kviza s podatki iz svoje države, s pomočjo navedenih virov. Vprašanja dodajte v spletno anketno orodje ali vsako vprašanje zapišite na posamezen diapozitiv.
Navodila	Vajo lahko izvedete individualno ali v skupinah po 2–4 osebe, da se lahko udeleženke_ci pred zapisom odgovora med seboj posvetujejo. Če delate v skupinah, jih najprej razdelite in uredite prostor, da lahko sedijo skupaj. Poskrbite, da ima vsaka skupina en pametni telefon, s katerim se lahko prijavi v spletno anketo. Če spletne ankete ne



uporabljajte, vsaki skupini razdelite list papirja in pisalo, da zapišejo odgovor.

Spremljajte, koliko časa skupine potrebujejo, da izberejo odgovor. Če so hitre, lahko nadaljujete prej. Če potrebujejo več kot 1–2 minuti, poudarite, da gre zgolj za ugibanje, in jih spodbudite, naj razpravo zaključijo.

Če delate na papirju, prosite skupine, naj delijo svoje odgovore, nato razglasite pravičen odgovor in dodelite eno točko skupinam, ki so pravilno uganile.

Po vsakem pravilnem odgovoru povabite udeleženke_ce, naj o njem podrobneje razmislijo in spodbudite razpravo v plenumu. Razpravo lahko vodite z naslednjimi vprašanji:

Ali je številka visoka ali nizka? V primerjavi s čim? Je kdo presenečen_a? Kaj so pričakovali_e?

Na koncu razglasite zmagovalno skupino z največ točkami in ji – če je mogoče – podelite manjšo nagrado. To je lahko promocijski material vaše organizacije (npr. skodelice, platnene vrečke) ali na primer čokolada.

Vprašanja kviza (s pravilnimi odgovori, označenimi s krepko pisavo, za uporabo trenerk_jev)

1. Glede na raziskavo Agencije EU za temeljne pravice (FRA) iz leta 2023: kolikšen delež anketiranih LGBTIQ oseb v Evropski uniji je v zadnjih petih letih doživel fizični ali spolni napad?

- a. 13 %
- b. 8 %
- c. **28 %**

Vir:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges#publication-tab-1>

2. Kolikšen je bil ta delež v vaši državi (LGBTIQ osebe, ki so v zadnjih petih letih doživele fizični ali spolni napad)?

XX (odgovor morajo dopolniti trenerke_ji)

Vir za uporabo:

<https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/2024/eu-lgbtiq-survey-iii>

(Filtrirajte podatke po temi »Violence and Harassment«, nato izberite prvo vprašanje.)

3. Glede na raziskavo FRA iz leta 2023: kolikšen delež anketiranih LGBTIQ oseb v Evropski uniji je v zadnjih petih letih doživel nadlegovanje, motivirano s sovraštvom?

- a. 10 %



b. 26 %

c. **54 %**

Vir:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges#publication-tab-1>

4. Po ocenah Evropskega parlamenta: koliko milijonov evrov letno izgubijo države EU iz BDP zaradi sovraštva in diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti?

a. 11–23

b. **25–71**

c. 60–97

Vir:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/615660/EPRS_STU\(2018\)615660_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/615660/EPRS_STU(2018)615660_EN.pdf)

5. Od katerega leta Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) transspolnih identitet ne obravnava več kot duševno bolezen?

a. 2015

b. 2008

c. **2019**

Vir:

<https://www.who.int/europe/news/item/17-05-2019-moving-one-step-closer-to-better-health-and-rights-for-transgender-people>

6. Kdaj je bila v vaši državi dekriminalizirana homoseksualnost?

XX (odgovor morajo dopolniti trenerke_ji)

7. Kdaj je Francija kot prva evropska država dekriminalizirala homoseksualnost?

a. **1791**

b. 1896

c. 1934

8. Po podatkih OVSE: koliko kaznivih dejanj iz sovraštva je bilo uradno prijavljenih v vaši državi leta 2023?

XX (odgovor morajo dopolniti trenerke_ji)

Vir:

<https://hatecrime.osce.org/hate-crime-data>

9. Od desetih kaznivih dejanj iz sovraštva – koliko jih je v Evropski uniji uradno prijavljenih pristojnim organom?



	a. 3 b. 1 c. 7 Vir: https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/infographics/hate-crime-reporting-infographic 10. V katerem letu je bila sprejeta Direktiva EU o pravicah žrtev? a. 2009 b. 2012 c. 2018
Prilagoditev za spletno izvedbo	Ker je ta vaja zasnovana za plenarno izvedbo, morajo udeleženske_ci pri spletni delavnici delati individualno. Za bolj tekočo izvedbo je priporočljiva uporaba spletne ankete. Trenerke_ji lahko po vsakem krogu zastavijo dodatna vprašanja, podobno kot pri izvedbi v živo.

1.2 Kje stojiš?

Cilji in teme	• uporabiti fizično gibanje za poživitev udeleženk_cev usposabljanja • izboljšati zbranost in pripravljenost udeleženk_cev za aktivno sodelovanje • oceniti znanje in izkušnje udeleženk_cev glede kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam • oceniti odprtost udeleženk_cev za sodelovanje z organizacijami civilne družbe ter raven ozaveščenosti o LGBTIQ temah • omogočiti boljše spoznavanje skupine in njihovih potreb po usposabljanju • ponuditi uvodne informacije o temi pri razpravi o odgovorih
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	35 minut
Postavitev skupine	Plenarno



Oprema in orodja	Dve kartici z napisoma »Sploh se ne strinjam« in »Popolnoma se strinjam« ali »1« in »10«
Priprava	Trenerke_ji naj iz spodnjega seznama vprašanj izberejo 4–5 trditev. Dodatne trditve lahko oblikujejo tudi same_i, z namenom ocenjevanja znanja in mnenj udeleženk_cev o kaznivih dejanjih iz sovraštva ali za presojo občutljivosti in stališč do LGBTIQ tematik. 1. Kazniva dejanja iz sovraštva so v moji državi razširjena. 2. Institucionalni odzivi na kazniva dejanja iz sovraštva proti LGBTIQ osebam so v moji državi dovolj resni. 3. V okviru svojega dosedanjega izobraževanja in usposabljanj sem prejel_a dovolj informacij o kaznivih dejanjih iz sovraštva proti LGBTIQ osebam. 4. Moje delovno okolje si po svojih najboljših močeh prizadeva za podporo LGBTIQ žrtvam kaznivih dejanj iz sovraštva. 5. Verjetno bi prijavil_a zločin iz sovraštva, če bi se zgodil meni. 6. Pri delu z žrtvami kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam bi se počutil_a udobno. 7. Iskanje nasvetov pri organizacijah civilne družbe spodkopava avtoriteto javnih institucij. 8. Osebo bi bilo treba vedno nagovarjati na podlagi imena in spolne oznake, zapisane v njenem osebem dokumentu.
Navodila	Postavite dve kartici na dva nasprotna konca prostora. Udeleženke_ci naj vstanejo, nato pa na kratko razložite, da boste na glas prebrali trditve, udeleženke_ci pa se bodo v prostoru razporedili_e glede na svoje mnenje o posamezni trditvi. Tisti_e, ki se s trditvijo popolnoma strinjajo, naj se postavijo na en konec namišljene lestvice, tisti_e, ki se sploh ne strinjajo, na drugi konec, ostali_e pa vmes, glede na to, kje se njihovo mnenje nahaja. Skupini pojasnite, da ne gre za preverjanje znanja, da vsaka trditev nima nujno pravilnega ali napačnega odgovora ter da so udeleženke_ci svobodni_e pri izražanju svojih mnenj, dokler to počnejo spoštljivo. Po tem, ko preberete posamezno trditev, morajo udeleženke_ci izbrati svoj položaj v prostoru. Temu naj sledi kratka razprava o tem, zakaj so izbrali_e določen položaj na lestvici. Najbolje je, da razpravo začnete z nekom z enega skrajnega položaja, nato z nekom z drugega, zatem pa vključite še tiste vmes. Poskrbite, da boste v vsakem krogu vprašali različne udeleženke_ce, da dobijo priložnost govoriti vsi_e. Ni priporočljivo, da v vsakem krogu spregovorijo vsi udeleženke_ci, saj to



	vzame preveč časa in naredi vajo preveč ponavljajočo se. Trenerke_ji lahko pred prehodom na naslednjo trditev podajo dodatna pojasnila ali vsebinske poudarke o obravnavani temi.
Spletna prilagoditev	To vajo lahko izvedete v plenarnem prostoru, pri čemer uporabite možnost lestvice v spletnem anketnem orodju. Ko udeleženkam_cem posredujete povezavo do ankete, jih prosite, naj vsako trditev ocenijo z oceno od 1 (sploh se ne strinjam) do 10 (popolnoma se strinjam), glede na svoje mnenje in znanje. Med razpravo o odgovorih ves čas prikazujte rezultate ankete na zaslonu. Ker posamezni odgovori udeleženk_cev v tem primeru niso vidni, lahko razpravo usmerjate z naslednjimi ali podobnimi vprašanji: Je koga presenetil skupni rezultat? Če da, zakaj? Ali je kdo opazil, da je njegov/njen odgovor na trditev X bistveno odstopal od povprečja? Zakaj? Zakaj menite, da so drugi_e glasovali_e drugače? Zakaj mislite, da se je večina s trditvijo X strinjala (ali pa se z njo ni strinjala)? Ali bi kdo delil svoj odgovor na trditev X in pojasnil svojo odločitev?

1.3 Poišči svojo državo

Cilji in teme	• se seznaniti z zakonodajo o kaznivih dejanjih iz sovraštva proti LGBTIQ osebam v partnerskih državah projekta ter s širšim političnim kontekstom • pridobiti osnovne informacije o lastni državi, hkrati pa imeti priložnost za kratko primerjavo z drugimi državami EU • vzpostaviti ustrezno vzdušje in pripraviti udeleženske_ce na prve predstavitve, ter vzbuditi njihovo zanimanje • promovirati nacionalna poročila projekta ENACT med udeleženkami_ci
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava



Oprema in orodja	Štirje kompleti po 3 × 6 kartic z imeni držav, pravnim pregledom in družbenim pregledom Delovni list z naslovom Rainbow Map
Priprava	Če to vajo uporabljate po letu 2025, pred uporabo posodobite opise držav.
Navodila	Uporabite štiri mize in na vsako razporedite šest imen držav. Udeleženke_ce razdelite v štiri skupine. Vsaki skupini razdelite en komplet 2 × 6 kartic s pravnim in družbenim pregledom. Z udeleženkami_ci delite navodila: »Imate 15 minut, da poiščete opise svoje države, poleg tega pa poskusite uganiti, katere druge države članice EU opisujejo preostale kartice. Kartice položite pod državo, za katero menite, da ji pripadajo.« Kartice: # Italija # (Pravni kontekst): Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 24 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. Med preteklimi izboljšavami pravic LGBTIQ oseb so odprava zahteve po kiruršnem posegu za pravno priznanje spola ter uvedba civilnih zvez za istospolne pare. Kljub temu so zakonodajne zaščite pred diskriminacijo in kazniva dejanja iz sovraštva nepopolne. Protidiskriminacijska zakonodaja za LGBTIQ osebe obstaja na področju zaposlovanja, vendar je v večini regij omejena zgolj na to področje. Neposredne prepovedi kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ skupinam ne obstajajo. Tovrstna kazniva dejanja se obravnavajo kot katerakoli druga kazniva dejanja, pri čemer se spregleda pristranski motiv. # (Družbeni kontekst): Čeprav je družbena vidnost LGBTIQ oseb v državi visoka, še vedno obstajajo vrzeli na področju nediskriminacije in enakosti. Pomemben dejavnik so tudi neenakosti med severnim in južnim delom države, tako zgodovinsko kot v praksi: nekatere storitve, namenjene izključno LGBTIQ osebam, so še danes na voljo le na severu države. Poleg tega je aktualna vlada spodbujala retoriko in politike, sovražne do LGBTIQ oseb. # Grčija # (Pravni kontekst):



Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 69 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. Država je napredovala na področju pravic LGBTIQ oseb z zakonodajo, ki omogoča pravno priznanje spola brez kirurškega posega, prepoveduje konverzijsko terapijo ter legalizira istospolne poroke in posvojitve.

Kazenski zakonik obravnava pristranskost na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete kot obteževalno okoliščino pri kaznivih dejanjih. Odsotnost celovitih politik za obravnavo diskriminacije proti LGBTIQ osebam pa kaže, da še vedno obstaja prostor za izboljšave.

(Družbeni kontekst):

Čeprav zakonodajni napredek kaže na pozitiven razvoj, družbeni odpor razkriva trajne izzive pri doseganju popolne enakosti. Leta 2024 je v večjem mestu prišlo do resnega incidenta. Primeri sovražne retorike s strani politikov in lokalnih voditeljev dodatno spodbujajo diskriminatorna vedenja in ovirajo kulturno sprejemanje.

Organizacije civilne družbe se na to odzivajo aktivno in so prisotne tudi v begunskih taboriščih po vsej državi, kjer nudijo podporo LGBTIQ prosilkam_cem za azil.

Slovenija

(Pravni kontekst):

Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 50 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. Država istospolnim parom zagotavlja polne pravice do zakonske zveze in posvojitve. V veljavi je nacionalni zakon, ki prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, spolne identitete in spolnega izraza.

Poseben pravni okvir, ki bi bil namenjen izključno zločinom iz sovraštva proti LGBTIQ osebam, ne obstaja. Namesto tega Kazenski zakonik določa več kaznivih dejanj, ki izrecno vključujejo diskriminatorne prakse ali pristranske motive, ter pristranski motiv obravnava tudi kot obteževalno okoliščino pri drugih kaznivih dejanjih.

(Družbeni kontekst):

LGBTIQ osebe se v tej državi manj udobno razkrivajo kot je povprečje v EU. Skupnost izraža zaskrbljenost, da se sovražni govor in diskriminatorna retorika krepi, kar prispeva k sovražnemu okolju, ki se občasno odraža tudi v fizičnih napadih.

Zaradi majhnosti prebivalstva (ocenjenih 2,1 milijona prebivalcev) je lahko ohranjanje anonimnosti žrtev oteženo. Leta 2023 so se takšni incidenti zgodili med lokalnim dogodkom Parade ponosa. Tako organi pregona kot lokalno prebivalstvo so v naslednjem letu sprejeli proaktivne ukrepe, da bi jih zmanjšali.

Litva



(Pravni kontekst):

Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 24 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. V pravnem sistemu so kazniva dejanja iz sovraštva opredeljeni kot kazniva dejanja, ki so motivirana s pristranskostjo, predsodki in/ali sovražnostjo do posameznice_ka ali skupine na podlagi zaščitene osebne okoliščine. Ta kazniva dejanja se lahko kazensko preganjajo bodisi kot kvalificirana oblika kaznivega dejanja bodisi kot oteževalna okoliščina.

Kljub temu ostajajo pomisleki glede učinkovitega izvajanja pravnega okvira. Ključne ovire vključujejo omejeno prepoznavanje sovražnega motiva s strani policije, slabo usklajenost storitev za podporo žrtvam ter pomanjkanje specializirane podpore za LGBTIQ osebe.

(Družbeni kontekst):

V zadnjih dveh desetletjih je država doživela postopen, a neenakomeren napredek na področju pravic LGBTIQ oseb. Leta 2024 se je dogodka Pride v prestolnici udeležilo rekordno število ljudi. Naslednje leto je država gostila tudi regionalni Pride, ki se izmenično odvija med tremi državami in je poimenovan po morju, ki jih povezuje.

Kljub temu javnomnenjske raziskave kažejo, da bi se ena tretjina prebivalstva še vedno počutila nelagodno, če bi imela LGBT sodelavko_ca. Institucionalni odzivi na kazniva dejanja iz sovraštva bi lahko bili učinkovitejši: leta 2024 je bila oseba, ki je v bližini parlamenta zažgala zastavo LGBTIQ, kaznovana zgolj z globo v višini 15 evrov.

Španija**# (Pravni kontekst):**

Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 78 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. Država ima napredno zakonodajo na številnih področjih, kot so enakopravna zakonska zveza in pravice do azila. Zakonodaja o pravicah žrtev kaznivih dejanj in Kazenski zakonik prepoznavata in sankcionirata kazniva dejanja, motivirana s spolno usmerjenostjo ali spolno identiteto žrtve.

Zakonodajni okvir je bil v zadnjih letih okrepljen z namenom boljše zaščite transspolnih oseb ter z večjim poudarkom na intersekcionalnosti. Posebni zakoni obstajajo tudi na regionalni ravni.

(Družbeni kontekst):

Nedavna raziskava je pokazala, da 87 % prebivalstva podpira pravice LGBTIQ oseb. Kljub zakonodajnim izboljšavam in vse večjemu družbenemu priznavanju pa vztrajajo ovire, ki vplivajo na vse LGBTIQ osebe, še posebej pa na najbolj ranljive skupine znotraj skupnosti, kot so migrantke_i, transspolne in interspolne osebe ter mladoletne osebe. To je večinoma posledica institucionalnih neenakosti in sovražnih



družbenih dinamik, ki jih dodatno zaostreje senzacionalistično medijsko poročanje. Leta 2024 so na primer nekateri članki lažno trdili, da posamezniki izkoriščajo novo napredno zakonodajo o pravnem priznanju spola za pridobivanje pokojninskih ugodnosti na enem od čezmorskih ozemelj države.

Madžarska

(Pravni kontekst):

Država spoštuje pravice LGBTIQ oseb v 23 %, glede na Rainbow Map 2025 organizacije ILGA-Europe. Napredna zakonodaja na področju enake obravnave je bila uvedena v zgodnjih 2000-ih. Kazenski zakonik obravnava pristranski motiv kot konstitutivni element kaznivega dejanja nasilja proti članu_ici skupnosti (ekvivalent zločina iz sovraštva), prav tako pa kot obteževalno okoliščino pri drugih kaznivih dejanjih. Zakonodaja v zadnjih letih je na različne načine omejevala pravice LGBTIQ oseb, pri čemer je posegala v področja javnega izražanja, svobode zbiranja, pravnega priznanja spola in možnosti posvojitve. Spolna identiteta je bila nedavno odstranjena s seznama zaščitene osebnih okoliščin v protidiskriminacijski zakonodaji.

(Družbeni kontekst):

Politične skupine, vključno s stranko, ki je na oblasti že dalj časa, so bile v zadnjih letih sovražno nastrojene do skupnosti LGBTIQ. Širijo narative, da so LGBTIQ skupine odgovorne za družbene težave, da služijo tujim interesom ter da predstavljajo nevarnost za otroke.

Kljub temu nacionalno reprezentativne raziskave kažejo, da imajo ti diskurzi le zmeren vpliv na splošna družbena stališča. Na primer: čeprav pravno priznanje spola v zadnjih petih letih ni bilo na voljo, bi 73 % prebivalstva podprlo njegovo ponovno uvedbo.

Po 15 minutah udeleženkam_cem predstavite pravilno rešitev, z njimi delite povezavo do nacionalnih poročil ter pojasnite (https://zenodo.org/communities/enact_hate_crimes/records?q=&l=list&p=1&s=10&sort=newest), da lahko v njih najdejo podrobnejše opise in raziskovalne ugotovitve.

Poleg tega odgovorite na morebitna vprašanja in napovejte, da bo prva predstavitev podrobneje obravnavala pravni kontekst in pregled razmer v državi udeleženk_cev.

Ker je vaja načrtovana na začetku usposabljanja, lahko trenerke_ji udeleženke_ce tudi vprašajo, ali so se pojavili izrazi, ki jih niso razumeli_e. Če je tako, jim ponudite kratka pojasnila in jih obvestite, v katerem delu usposabljanja bodo o teh temah izvedeli več.



	Nadalje udeleženke_ce vprašajte, ali so jih rezultati in razmere v navedenih državah presenetili. Odprite razpravo in jih povabite, naj delijo, kaj še vedo o pravicah LGBTIQ oseb in zakonodaji o kaznivih dejanjih iz sovraštva v drugih evropskih državah. Pri tem uporabite delovni list Rainbow Map organizacije ILGA-Europe, ki udeleženkam_cem pomaga strukturirati znanje o pravicah LGBTIQ oseb v Evropi.
Spletna prilagoditev	Za razdelitev skupine v manjše delovne skupine se lahko uporabijo funkcije ločenih sob (breakout rooms). Trenerke_ji lahko za izvedbo vaje uporabijo spletno tablo z listki (post-it) ter vsaki skupini delijo ločeno kopijo table. Kot alternativa lahko trenerke_ji vsaki državi dodelijo številko in udeleženke_ce prosijo, naj v priloženi besedilni datoteki ob opisih zapišejo ustrezno številko.



2. Vaje o pravnem okvirju

2.1 Kaj se skriva za številkami? ⁶	
Cilji in teme	• prepoznati pomen neprijavljanja in nepravilne kvalifikacije kaznivih dejanj • prepoznati pomen zanesljivega in celovitega zbiranja podatkov • izboljšati statistične in pravne analitične sposobnosti
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjake_inje, ne glede na to, ali imajo posebno vlogo pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. Policistke_i, tožilci, socialne_i delavke_ci, pravnice_ki, osebje za podporo žrtvam).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Skupine po 4–5 oseb, nato plenarna razprava
Oprema in orodja	Izroček Kaj se skriva za številkami?
Navodila	Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb. Vsaki skupini razdelite natisnjen delovni list z naslovom Kaj se skriva za številkami? Skupine naj razpravljajo o tem, kaj pojasnjuje velike razlike med državami. Jasno povejte, da ni enega samega pravilnega odgovora – obstaja lahko več različnih razlag, udeleženci pa naj jih poskušajo poiskati čim več. Za skupinsko razpravo jim namenite 10 minut. Nato skupine prosite, naj preštejejo, koliko različnih razlag so našle. Začnite s skupino, ki jih je zbrala največ, in jih prosite, naj predstavijo eno razlago. Druga skupina naj doda drugo, in tako naprej, dokler vse skupine ne ostanejo brez novih idej. Če udeleženke_ci sami ne omenijo določenih dejavnikov, z njimi razpravljajte o naslednjih možnih pojasnilih: razlike v velikosti držav, razlike v etnični sestavi družbe, razlike v zakonodaji, različna stopnja neprijavljanja, različno resno obravnavanje prijav s strani oblasti in (ne)ustrezno kategoriziranje kaznivih dejanj (problem nepravilne kvalifikacije), težave v statističnem sistemu.
Spletna prilagoditev	Spletno različico delovnega lista delite v klepetu spletnega srečanja. Skupino razdelite v manjše sobe in določite časovno omejitev 10 minut. Po vrnitvi v glavni prostor nadaljujte razpravo v plenarni obliki.

⁶ Ta vaja je bila prilagojena iz priročnika za usposabljanje, ki ga je leta 2021 razvila Delovna skupina proti zločinom iz sovraštva na Madžarskem v okviru projekta *Tackling Hate Crimes Locally*.



2.2 Kdo je kdo? ⁷

Cilji in teme	• zagotoviti, da so udeleženke_ci seznanjeni_e z vlogo in mandatom nacionalnih akterjev (organizacij in institucij), ki sodelujejo v katerikoli fazi odzivanja na kazniva dejanja iz sovraštva • pojasniti, kateri akterji delujejo na področjih preprečevanja, oblikovanja politik, pregona in podpore žrtvam • spodbujati medinstitucionalno sodelovanje s predstavitvijo morebitnih novih akterjev udeleženkam_cem • pomagati udeleženkam_cem pridobiti pregled nad nacionalnim ekosistemom relevantnih akterjev • povečati ozaveščenost o pomenu intersekcionalnosti
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Kompleti natisnjenih seznamov imen in opisov, razrezanih na posamezne listke
Priprava	Trenerke_ji opredelijo relevantne akterje, ki sodelujejo na področjih pregona kaznivih dejanj iz sovraštva, njihovega preprečevanja, oblikovanja politik ali podpore žrtvam. Ti akterji so lahko javne institucije ali organizacije civilne družbe. Pomembno je vključiti organizacije civilne družbe, da se ponovno potrdi njihova vloga na področju odzivanja na kazniva dejanja iz sovraštva ter da se udeleženke_ce seznani z njihovim pomembnim delom pri zagotavljanju učinkovitih, dostopnih in specializiranih podpornih storitev. Razmislite tudi o podpornih storitvah za druge manjšine, ki lahko igrajo pomembno vlogo pri obravnavi intersekcionalnih primerov. Seznam akterjev dopolnite z 2–3 stavke dolgim povzetkom njihove vloge pri nacionalnem odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva. Imena akterjev in opise natisnite ter jih razrežite na posamezne listke.

⁷ Ta vaja je bila prilagojena iz priročnika za usposabljanje, ki ga je leta 2021 razvila Delovna skupina proti zločinom iz sovraštva na Madžarskem v okviru projekta *Tackling Hate Crimes Locally*.



2.3 Poznaj svoje zakone⁸	
Cilji in teme	• zagotoviti pregled nacionalne zakonodaje na področju kaznivih dejanj iz sovraštva • razpravljati o trenutnih praksah in politikah organov pregona • ovrednotiti obstoječo pravno ozaveščenost in mnenja udeleženk_cev • izenačiti raven znanja udeleženk_cev o pregonu kaznivih dejanj iz sovraštva • povečati ozaveščenost o intersekcionalnosti
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjake_inje, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebje za podporo žrtvam).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Individualno, nato v skupinah po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	List papirja s seznamom vprašanj Delovni list z glavnimi odgovori Pisala
Priprava	Trenerke_ji pripravijo delovni list s petimi odstavki, ki vsebujejo naslednje informacije v nacionalnem kontekstu: • vrsta zakonodaje o kaznivih dejanjih iz sovraštva in njihove definicije • zaščitene osebne okoliščine (seznam, ali je odprt ali zaprt) • povzetek, naziv in datum sprejetja nacionalne policijske politike, če ta obstaja • vloga preiskovalk_cev, tožilk_cev in sodstva, na kratko pojasnjena • učinkovitost pregona kaznivih dejanj iz sovraštva v vaši državi, vključno s prednostmi, slabostmi, priložnostmi in tveganji (partnerji projekta ENACT lahko uporabijo ključne točke iz SWOT-analize v svojem nacionalnem poročilu)

⁸ Ta vaja je bila prilagojena po priročniku Sveta Evrope *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response* (2017)



Navodila	Vsaka_i udeleženka_ec prejme list papirja s seznamom vprašanj in pisalo. Imajo 8 minut, da razmislijo o vprašanjih in zapišejo kratke odgovore. Kako nacionalna zakonodaja v vaši državi opredeljuje kazniva dejanja iz sovraštva (posebno zvišanje kazni, splošno zvišanje kazni, posebno kaznivo dejanje)? • Katere so zaščitene osebne okoliščine? • Ali obstajajo smernice, politike ali dobre prakse glede presečišč zaščiteneh osebnih okoliščin? Ali so v primerih kaznivih dejanj iz sovraštva prepoznani večkratni pristranski motivi? Kako? • Kakšna je policijska politika glede preiskovanja kaznivih dejanj iz sovraštva? • Kakšna je po vašem razumevanju vloga preiskovalke_ca, tožilke_ca ali sodstva? • Kakšne so vaše dosedanje izkušnje z zakonodajo? Ali jo ocenjujete kot učinkovito? Po individualnem razmisleku udeleženke_ce prosite, naj oblikujejo skupine po 4–5 oseb. Če je mogoče, naj imajo člani_ce skupin različne profile in različno raven izkušenj na tem področju, da lahko manj izkušeni_e prejmejo koristne vpogleda od bolj izkušenih. Skupinam namenite dodatnih 8 minut za razpravo o njihovih odgovorih. Po individualnem razmisleku in skupinski razpravi udeleženkam_cem razdelite delovni list z odgovori. Dajte jim 5 minut, da ga preberejo in primerjajo informacije s svojimi prejšnjimi ugotovitvami. V plenarni razpravi vprašajte skupine, ali so iz delovnega lista izvedele kakšne nove informacije in če da, katere. Vprašajte jih tudi, kateri deli teme jih posebej zanimajo in o čem bi se želele_i v okviru tega usposabljanja naučiti več. Če se izoblikujejo prednostne učne potrebe na področju zakonodaje o kaznivih dejanjih iz sovraštva, poskrbite, da bodo intervencije trenerk_jev v preostalem delu usposabljanja osredotočene prav na te teme.
Spletna prilagoditev	Datoteko z vprašanji lahko udeleženkam_cem pošljete kot urejevalno prilogo v klepetu srečanja. Udeleženke_ci lahko med individualnim razmislekom ostanejo v glavnem prostoru srečanja, nato pa jih za 8 minut razporedite v ločene skupine (breakout rooms) po 4–5 oseb. Po vrnitvi v glavni prostor z udeleženkami_ci delite delovni list z odstavki, ki so jih pripravile_i trenerke_ji, jim namenite 5 minut za branje, nato pa zastavite zaključna vprašanja.



2.4 Opredelite svoj primer ⁹	
Cilji in teme	• povečati pravilno pravno kvalifikacijo kaznivih dejanj iz sovraštva • prepoznati elemente kaznivih dejanj iz sovraštva • pojasniti pravne definicije
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Strokovnjaki_nje iz organov pregona in pravosodja, ki sodelujejo pri pravni kvalifikaciji kaznivih dejanj iz sovraštva (npr. policistke_ke, osebe, ki sprejemajo prijave, tožilke_ke, sodnice_ki).
Časovni okvir	25 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Gradivo	Delovni list z naslovom Opredelite svoj primer
Priprava	Delovnemu listu <i>Opredelite svoj primer</i> dodajte četrto študijo primera , ki je značilna za vaš nacionalni kontekst.
Navodila	Udeleženkam_cem pojasnite cilj vaje in pomen pravilne pravne kvalifikacije kaznivih dejanj. Če imate na voljo nacionalne statistične podatke ali raziskovalne ugotovitve o neustrezni ali napačni pravni kvalifikaciji, jih delite z udeleženkami_ci. Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb. Vsaki skupini izročite eno študijo primera iz delovnega lista Opredelite svoj primer in pisalo. Prosite jih, naj v 10 minutah odgovorijo na vprašanja na delovnem listu. Nato se vrnite v skupno razpravo ter preberite študije primerov in vprašanja. Po vsakem primeru prosite skupino, ki je na njem delala, naj predstavi svoje odgovore. Njihove odgovore primerjajte z odgovori trenerk_jev in razpravljajte o morebitnih povezanih vprašanjih.
Spletna prilagoditev	Uporabite enoten dokument kot delovni list in v njem poimenujte študije primerov kot »ločena skupina 1«, »ločena skupina 2« itd. Dokument pošljite v klepet srečanja in udeleženke_ce prosite, naj ga prenesejo, preden jih razporedite v ločene skupine (breakout rooms). Pojasnite, da bo vsaka skupina delala samo na enem primeru, ki ustreza številki njihove ločene skupine. Udeleženke_ce pošljite v ločene skupine za 10 minut. Po vrnitvi v skupno razpravo nadaljujte razpravo o odgovorih in rešitvah, kot je opisano zgoraj.

⁹ Ta vaja je bila prilagojena iz usposabljanja, ki ga je leta 2016 razvila organizacija Háttér Society v okviru projekta *You are not alone! Country-wide network for the protection of the rights of LGBTIQ people*



3. Vaje o LGBTIQ terminologiji, občutljivosti in obravnavi primerov

3.1 Povejmo pravilno ¹⁰	
Cilji in teme	• predstaviti in pojasniti terminologijo, povezano z LGBTIQ skupnostjo • ovrednotiti predhodno znanje in stališča udeleženk_cev • okrepiti komunikacijske spretnosti udeleženk_cev za učinkovito komunikacijo z LGBTIQ uporabnicami_ki
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	25 minut
Postavitev skupine	Delo v parih, nato skupna razprava
Gradivo in orodja	Delovni list z naslovom Povejmo pravilno. Če je delovni list urejen tako, da so vsi opisi na eni strani, uporabite format A3 za boljšo preglednost. Pisala Majhna nagrada – promocijski izdelki ali sladkarije (neobvezno, odvisno od vrste občinstva)
Navodila	Pojasnite, da vaja spodbuja inkluzivno komunikacijo in pomaga udeleženkam_cem razumeti teme, ki sledijo v usposabljanju. Udeleženke_ci lahko delajo v parih z osebo, ki sedi poleg njih, ali v trojkah, če kdo nima para. Udeleženke_ci prejmejo natisnjen seznam prevedenih definicij v obliki besednega seznama. Poleg tega prejmejo ločeni seznam pojmov. Trenerke_ji jih prosijo, naj v 10 minutah k vsaki definiciji na drugem listu zapišejo ustrezen pojem s seznama. Ko so skupine pripravljene, prosite vsak par, naj pove pojem, ki ustreza prvi definiciji. Če odgovor ni pravilen, vprašajte druge udeleženke_ce, ali se strinjajo, in pomagajte skupini najti pravilen odgovor. Na enak način nadaljujte pri vsaki definiciji. Pri tem poskrbite, da dodate pojasnila in poudarite zlasti naslednje vsebine: • spolna usmerjenost in spolna identiteta: poudarite razliko med tem, kako se oseba identificira, in tem, do koga čuti privlačnost; pojasnite, da ima lahko npr. transspolna oseba katerokoli spolno

¹⁰ Ta vaja je bila prilagojena na podlagi usposabljanja, ki ga je razvilo društvo Háttér Society v okviru projekta *JUST EU: equality and justice for LGBTI citizens through strategic litigation* leta 2023.



	usmerjenost • naslavljanje transspolnih oseb: transspolne ženske so bile ob rojstvu vpisane kot moški, vendar se identificirajo kot ženske in jih je treba vedno tako tudi naslavljeti (in obratno); primer je tudi gejevski trans moški – oseba, ki se identificira kot moški in jo privlačijo moški • izrazi, povezani s transspolnostjo in interspolnostjo: poudarite razliko med spolno identiteto in spolnimi značilnostmi • interspolnost: pojasnite, da gre za krovni pojem za različne telesne variacije; vanj je vključenih več deset medicinskih stanj, nekatera so opazna ob rojstvu, druga šele v puberteti ali odraslosti • asexualnost: pojasnite, da gre za spekter • tranzicija: pojasnite, da tranzicija ne poteka nujno v določenem zaporedju in da si vsaka oseba ne želi vseh korakov Ko je seznam zaključen, vprašajte skupino, katere definicije so se jim zdele najtežje in zakaj. Ali so bili kakšni izrazi, ki jih prej niso poznali ali glede katerih niso bili prepričani? Skupina z največ pravilnimi odgovori lahko prejme majhno nagrado.
Spletna prilagoditev	Z udeleženkami_ci delite navodila. Tabela z definicijami in seznam pojmov jim pošljite kot urejevalno besedilno datoteko, da lahko k vsaki definiciji zapišejo ali kopirajo izbrani pojem. Nastavite funkcijo ločenih skupin (breakout rooms) za 10 minut in jo uporabite za razdelitev skupine v pare. Nato nadaljujte z razpravo v skupni razpravi, kot je opisano zgoraj.

3.2 Dekodiraj izjavo¹¹

Cilji in teme	• razumeti izkušnje in potrebe LGBTIQ oseb, ki so preživele kazniva dejanja iz sovraštva • uporabiti kratke citate za pripravo udeleženk_cev na poglobljenejše vaje • spodbuditi razpravo o varnosti in zaščiti LGBTIQ oseb • podati primere vzrokov za neprijavljanje kaznivih dejanj iz sovraštva
Ciljne skupine	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične

¹¹ Koncept in ključna vprašanja te vaje so bili prilagojeni po priročniku Sveta Evrope *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response* (2017).



strokovnjakinj_ov	vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Gradivo in orodja	Delovni listi s citati iz nacionalnih intervjujev Papir, flipchart, pisala
Priprava	Trenerke_ji izberejo 4–6 krajših citatov iz raziskovalnih intervjujev projekta ENACT, ki so jih izvedli z osebami, ki so preživele kazniva dejanja iz sovraštva (ali s strokovnjakinjami_ki). Izbrani citati so lahko isti, kot so bili uporabljeni v nacionalnih poročilih, lahko pa gre tudi za citate, ki doslej še niso bili uporabljeni v promocijske namene. Prihodnje_i trenerke_ji, ki niso sodelovali v projektu, lahko uporabijo citate iz poročil ENACT ali druge relevantne nacionalne raziskave. Izbrani citati opisujejo izkušnje in čustva LGBTIQ oseb, ki so preživele kazniva dejanja iz sovraštva. Spodaj je nekaj primerov ustreznih citatov za namen te vaje iz nacionalnega poročila Italije: <i>»Moj očim je prišel domov jezen (...) Bil sem veliko višji od njega in zadnjič, ko me je poskušal preteptsti, sem se branil in bil poškodovan. Šel sem na urgenco, poklicali so karabinjerje in od tam so se začeli vsi sodni postopki. (...) Karabinjerji so mi zagotovili, da bom imel brezplačno pravno pomoč in zagovornika po uradni dolžnosti, vendar mi ni bil nikoli dodeljen nihče. (...) Zelo težko sem se spopadal s tem, ker sem bil popolnoma prepuščen sam sebi. (...) To obžalujem, ker mi je vzelo ogromno energije in veliko denarja. Popolnoma me je izčrpalo. Če bi imel zagovornika po uradni dolžnosti in podporo države, bi bilo drugače.«</i> <i>»Osebno sem spremljal transspolno žensko pri vložitvi prijave. Bil sem šokiran: čeprav je bila zelo ženstvena, je imela še vedno mešan 'passing', policisti pa so jo ves čas naslavljali v moški obliki; že to je bila oblika nasilja. Eden izmed njih je celo podal komentar, ki je zmanjšal resnost zadeve, rekoč: 'Saj je znano, da se med vami (LGBTIQ osebami) dogajajo čudne stvari,' medtem ko smo prijavljali, da je bila posiljena.«</i> <i>»Napadli so me tik pred hišo, policija pa me je prijavila zaradi pretepa; način, kako so ravnali z menoj, je dajal vtis, kot da sem ga sam izzval. Takrat sem spoznal, da me država ne ščiti, da me država ne obravnava kot državljana.... Kot da bi bili drugorazredni državljani.</i>



Navodila	Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb in vsaki skupini razdelite delovni list. V 12 minutah naj skupine preberejo navedke in delijo svoja razmišljanja o naslednjih vprašanjih: 1. Kako menite, da te izkušnje vplivajo na občutke varnosti in zaščitnosti LGBTIQ oseb? 2. Kako menite, da te izkušnje vplivajo na pripravljenost LGBTIQ oseb, da prijavijo kazniva dejanja iz sovraštva in druge incidente proti njim? Po vrnitvi v skupno razpravo trenerke_ji pripravijo dva lista flipcharta (enega za vsako vprašanje: 1. Občutek varnosti in zaščite, 2. Pripravljenost za prijavljanje). Skupine nato delijo svoje ugotovitve, trenerke_ji pa jih zapisujejo na oba lista flipcharta. Trenerke_ji nato – po potrebi – razpravo dopolnijo z raziskovalnimi ugotovitvami in sklepi z vidika oseb, ki so preživele kazniva dejanja iz sovraštva.
Spletna prilagoditev	Delovni list in navodila pred vajo pošljite kot besedilno datoteko v klepetu spletnega srečanja. Vsakega_o udeleženko_ca prosite, naj datoteko prenese. Nato udeleženke_ce razporedite v štiri ločene skupine (breakout rooms) in jim namenite 12 minut za razpravo o vaji. Nato nadaljujte z razpravo v plenumu.

3.3 Zakaj oni_e?¹²	
Cilji in teme	• poglobiti razumevanje udeleženk_cev o pojmihi interspolnih stanj in transspolnih identitet ter o izkušnjah interspolnih in transspolnih oseb • povečati občutljivost udeleženk_cev za kazniva dejanja iz sovraštva, usmerjena proti interspolnim in transspolnim osebam • odpreti razpravo o posebnih potrebah interspolnih in transspolnih oseb po zaščiti • seznaniti se z delovanjem zagovorniških organizacij na ravni Evropske unije
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjakinje_ke, z ali brez specifične vloge pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_ke, tožilke_ke, strokovne delavke_ce, odvetnice_ke, osebje za podporo žrtvam). Predhodno znanje:

¹² Deli te vaje so bili prilagojeni po priročniku Sveta Evrope *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response* (2017).



	Vaja je primerna za skupino, katere članice_i znajo brati in razumejo angleški jezik. Za skupine, katerih članice_i niso tekoče veščici angleščine, se lahko delovni listi nadomestijo z nacionalnimi gradivi iz drugih poročil ali z lastnim prevodom gradiv organizacij OII Europe in TGEU, pripravljenim s pomočjo orodja za grafično oblikovanje.
Časovni okvir	40 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Gradivo	Natisnjeni delovni listi (Zakaj oni_e? 1. OII Europe; Zakaj oni_e? 2. TGEU) Natisnjen seznam vprašanj Dodatni delovni list (Svet Evrope – posebni vidiki, povezani s transspolnimi osebami) – neobvezno
Priprava	Natisnite dva izvoda vsakega delovnega lista. Eden vsebuje infografiko, ki jo je pripravila organizacija OII Europe in predstavlja statistične podatke o nasilju nad interseksualnimi osebami, na podlagi podatkov raziskave EU FRA iz leta 2023. Drugi vsebuje izseke infografik, ki prikazujejo primerljive podatke o nasilju nad transspolnimi osebami, prav tako na podlagi iste raziskave, in jih je pripravila organizacija TGEU. Poleg tega natisnite seznam vprašanj, ki jih boste zastavili skupinam (primeri spodaj), v nacionalnem jeziku. Trenerke_i lahko preberejo neobvezni delovni list Svet Evrope – posebni vidiki, povezani s transspolnimi osebami in se pri dopolnjevanju predstavitev ter moderiranju razprav oprejo na ključne poudarke, navedene v tem gradivu.
Navodila	Na začetku vaje udeleženke_ce razdelite v štiri skupine. Dve skupini prejmeta infografiko organizacije OII Europe, drugi dve skupini pa natisnjene ilustracije organizacije TGEU. Pred začetkom vaje ponovite nekaj ključnih poudarkov iz prejšnje predstavitve ali vaje, vključno z definicijami, ki so bile uporabljene v prejšnjih delih usposabljanja. Poskrbite, da vse_i udeleženke_ci razumejo, kaj so interseksualna stanja in kaj pomeni transspolna identiteta, ter da znajo jasno razlikovati med obema skupinama. Udeleženke_ce prosite, naj si v skupinah 15 minut ogledajo in razpravljajo o statističnih podatkih, predstavljenih v delovnih listih. Na začetku naj določijo govorko_ca, ki bo kasneje predstavila_i glavne ugotovitve ostalim skupinam. Skupaj naj razmislijo, kaj jim podatki povedo o sovraštvu in nasilju nad interseksualnimi ali transspolnimi osebami. Zbrati morajo tudi ideje o tem, zakaj te osebe postanejo tarča nasilnih incidentov. Pri tem naj razmislijo: kako storilke_ci prepoznajo te osebe, zakaj imajo pristranski motiv, od kod izvirajo informacije, ki



	spodbujajo sovražnost, v kakšnih situacijah in okoljih do incidentov prihaja, kje so takšni incidenti najpogostejši. Po delu v skupinah nadaljujte s skupno razpravo. Ena od skupin, ki je prejela delovni list organizacije OII Europe, mora predstaviti povzetek vsebine svoje infografike ter svoje okvirne odgovore na seznam vprašanj. Če se nobena od obeh skupin ne javi prostovoljno za začetek, lahko trenerke _ji izberejo eno od skupin. Druga skupina, ki je imela enako nalogo, nato dopolni ugotovitve, če ima dodatne ideje. Trenerke _ji nato podajo povratno informacijo na zbrane ideje, pojasnijo, ali so odgovori skupin ustrezni, ter po potrebi dopolnijo predstavitev z drugimi primeri in dejstvi. Enak postopek predstavitve in povratne informacije se nato ponovi še z drugima dvema skupinama in trenerkami _ji. Če skupino sestavljajo policistke _ke, lahko trenerke _ji natisnejo izvode delovnega lista Svet Evrope – posebni vidiki, povezani s transspolnimi osebami, ter udeleženkam _cem namenijo dodatnih 10 minut za branje gradiva. Skupina lahko nato razmisli, ali je v besedilu kakšna informacija, na katero v svoji predstavitvi niso pomislili _e, namesto da bi dodatne informacije podale _i trenerke _ji. Na koncu vaje na kratko pojasnite, s kakšnim delom se organizaciji OII Europe in TGEU ukvarjata tudi širše, ter priporočite njuni spletni strani za nadaljnje branje.
Spletna prilagoditev	Delovne liste in navodila združite v eno datoteko ter v njej poimenujte gradiva organizacije OII Europe kot »Breakout room 1 in 2«, gradiva organizacije TGEU pa kot »Breakout room 3 in 4«. Med srečanjem datoteko pošljite v klepet skupne razprave in udeleženke _ce prosite, naj jo prenesejo. Poudarite, da je slika, ki jo bodo analizirali _e, tista, katere ime ustreza številki njihove ločene skupine. Poskrbite tudi, da udeleženke _ce med razpravo v ločenih skupinah izberejo govorko _ca, kar bo pospešilo potek predstavitev. Predstavitve in nadaljnje razprave se izvedejo v skupni razpravi po vrnitvi iz ločenih skupin.

3.4 Varni prostori¹³

Cilji in teme	• spodbuditi razmislek o prostorih, v katerih se lahko LGBTIQ osebe počutijo varno • ozavestiti vseprisotnost groženj, s katerimi se soočajo LGBTIQ osebe • okrepiti empatijo skupine do LGBTIQ oseb
----------------------	--

¹³ Ta vaja je bila prilagojena po priročniku *Q-Learning: Training Materials on LGBTIQ+ Issues*, ki sta ga leta 2024 objavili organizaciji Rosalila PantherInnen in Hättér Society.



	- ustvariti prostor za razpravo o tem, kako lahko strokovnjaki_nje na svojih področjih te prostore naredijo varnejše - izpostaviti razlike med LGBTIQ osebami, ki imajo ali nimajo drugih varovanih osebnih okoliščin (na primer etnično pripadnost)
Ciljne skupine strokovnjakinj_ov	Ta vaja je primerna za različne strokovnjake_inje, ne glede na to, ali imajo posebno vlogo pri odzivanju na kazniva dejanja iz sovraštva (npr. policistke_e, tožilke_ce, socialne delavke_ce, odvetnice_ke, osebe za podporo žrtvam).
Časovni okvir	40 minut
Postavitev skupine	Plenarno
Oprema in orodja	Dve kartici z napisoma »sploh ni varno« in »popolnoma varno« ali »1« in »10«
Navodila	Podobno kot pri vaji »Kje stojiš?« trenerke_ji postavijo ti dve kartici na nasprotna konca prostora. Nato trenerke_ji razložijo potek vaje: udeleženke_ci naj se odločijo, kako varno se jim zdi neko skupnostno dogajanje ali javni prostor za LGBTIQ+ osebe. Na namišljeni lestvici od 1 do 10 se morajo postaviti glede na svoje mnenje. Trenerke_ji nato enega za drugim preberejo elemente s spodnjega seznama. Ko se udeleženke_ci razporedijo po prostoru, naj trenerke_ji nekaj udeleženk_cev vprašajo, zakaj so izbrali določen položaj na lestvici. Lahko izberejo ljudi z obeh skrajnosti lestvice ali tiste, ki imajo očitno drugačno mnenje. Udeleženke_ci lahko razpravljajo ali se soočajo z mnenji, trenerke_ji pa po potrebi dodajajo nove poglede v razpravo, da povečajo ozaveščenost o vprašanih varnosti LGBTIQ+ ter spodbudijo razmislek o tem, kako bi se lahko varnost izboljšala na splošno ali v okviru delovnega področja samih udeležencev. Trenerke_ji lahko seznam prilagodijo in dodajo prostore, kjer so njihove stranke ali intervjuvanke_ci doživeli kazniva dejanja iz sovraštva. Primeri prostorov: - festival - povprečna srednja šola na podeželju vaše države - delovno okolje, kjer se izrekajo sovražni komentarji do oseb LGBTIQ, nadrejeni pa se na to ne odzove - povprečna knjigarna - čakalnica v zdravstveni ambulanti - povprečno delovno mesto v javnem sektorju



	• povprečni klub ali bar v prestolnici • železniška postaja na podeželju vaše države • vlak v vaši prestolnici • nogometna tekma Po prvem delu vaje trener udeležence vpraša, ali bi se njihova ocena spremenila za katero koli od zgornjih lokacij, če bi imela oseba LGBTIQ+ še drugo zaščiteno značilnost, na primer raso, etnično pripadnost ali invalidnost. Bi se na primer LGBTIQ+ oseba romskega ali migrantskega porekla počutila manj varno v določenih prostorih kot druga LGBTIQ+ oseba? Za razpravo o vplivu intersekcionalnosti na zaznavanje in izkušnje varnosti spolnih in spolno raznolikih manjšin namenite dodatnih 10 minut.
Prilagoditev za spletno usposabljanje	To vajo lahko izvedete tudi v sejni sobi z uporabo možnosti lestvice v spletnem orodju za ankete. Po deljenju povezave do ankete udeležence_ce prosite, naj vsako navedbo ocenijo od 1 (sploh ni varno) do 10 (popolnoma varno) glede na svoje mnenje in znanje. Med razpravo sproti prikazujte rezultate ankete na zaslonu. Ker posamezne izbire udeležencev v tem primeru niso vidne, lahko razpravo usmerjate z vprašanji, kot so: Je koga presenetil skupni rezultat? Zakaj? Je kdo opazil, da se njegova ocena za (ime prostora) bistveno razlikuje od povprečja? Zakaj menite, da so drugi glasovali drugače? Zakaj mislite, da je bil (ime prostora) ocenjen kot najbolj varen oziroma najmanj varen prostor? Kako bi se to lahko izboljšalo?

3.5 Jezik spoštovanja¹⁴

Cilji in teme	• izboljšati rabo ustreznega strokovnega besedišča pri strokovnjakinjah_kih • izpostaviti problematične izraze ter predstaviti ustrezne nadomestne izraze • krepiti veščine vključujoče komunikacije
Ciljne skupine	Ta vaja je posebej pomembna za strokovnjakinje_ke, ki so v

¹⁴ Ta vaja je bila prilagojena po priročniku *Q-Learning: Training Materials on LGBTIQ+ Issues*, ki sta ga leta 2024 objavili organizaciji Rosalila PantherInnen in Hättér Society.



strokovnjakinj_ov	neposrednem stiku z žrtvami, npr. odvetnice_ke, strokovne delavke_ce na primerih, policistke_te ter osebe za podporo žrtvam.
Časovni okvir	20 minut
Postavitev skupine	Plenarno
Oprema in orodja	Dve kartici z napisoma »ustrezno« in »žaljivo«
Navodila	Za ocenjevanje stališč udeleženk_cev uporabite metodo mnenjske lestvice. Kartici postavite na dva skrajna konca prostora. Udeleženke_ce prosite, naj se postavijo na točko lestvice glede na to, v kolikšni meri se jim posamezna izjava ali praksa zdi ustrezna ali žaljiva do LGBTIQ osebe. Nato uporabite spodnji seznam izjav in vsakič preberite eno izjavo. Po vsakem krogu nekaj udeleženk_cev vprašajte, zakaj so izbrali_e določeno mesto na lestvici. Za poudarjanje vključujočih komunikacijskih praks njihove odgovore dopolnite z razmisleki iz spodnjih razdelkov <i>Možni vidiki</i>. Seznam izjav in možni vidiki: 1. Strokovne delavke_ci na primerih transspolno žrtev naslavljajo z njenim starim imenom. <i>Možni vidik:</i> V LGBTIQ skupnosti se uporaba starega imena transspolne osebe imenuje <i>deadnaming</i> in velja za izrazito nespoštljivo ravnanje. S tem imenom so pogosto povezane številne travmatične in neprijetne izkušnje, poleg tega pa ne ustreza identiteti osebe. Čeprav se lahko v sodnih postopkih zgodi, da strokovne delavke_ci izvedo staro ime transspolne žrtve, morajo spoštovati njeno identiteto ter uporabljati ime, ki si ga je oseba izbrala, tako v neposredni komunikaciji kot tudi pri govorjenju o njej. 2. Odvetnica_k svojo transspolno stranko opiše kot nekoga, ki je bil moški in je postal ženska. <i>Možni vidik:</i> Večina transspolnih oseb že od otroštva čuti, da se ne morejo v celoti identificirati s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu. Zato večina transspolnih žensk ne doživlja sebe kot nekoga, ki je »bil moški«, in je takšno opisovanje zanje lahko žaljivo. 3. Nebinarna oseba govori o svoji identiteti strokovni_emu delavki_cu za podporo žrtvam, ta pa odgovori, da za to še ni slišal_a. <i>Možni vidik:</i> Odprta komunikacija med strokovnimi delavkami_ci za podporo in njihovimi strankami je pomembna, vendar je ključno, kakšna pojasnila sledijo takšni izjavi. Ker so žrtve kaznivih dejanj že v ranljivem



položaju, je še posebej pomembno skrbeti za njihovo čustveno dobrobit. Da se ne bi poglobil občutek marginalizacije, je pomembno, da strokovna delavka_{ec} izrazi, da morda nima dovolj predhodnega znanja o temi, vendar se je pripravljen_a dodatno poučiti in je odprt_a za razumevanje specifičnih potreb svoje stranke.

4. Ženska na policijski postaji začne prijavo z razlago, da je hodila s svojim fantom, ko sta srečala njeno bivšo punco. Policist jo vpraša, ali je bila prej lezbijka.

Možni vidik: Takšno vprašanje lahko kaže na to, da policist ne pozna biseksualnih identitet ali jih ne priznava. Zato je vprašanje lahko žaljivo do stranke. Poleg tega je poimenovanje spolne usmerjenosti predvsem sredstvo samoopredelitve – pomaga osebi najti izraz, ki najbolje opisuje, kako doživlja samo sebe. Zato ni vedno priporočljivo uporabljati oznak za kategorizacijo drugih. Bolje je vprašati stranko, kako sama opisuje svojo spolno usmerjenost.

5. Uporaba izraza »transseksualna oseba«

Možni vidik: Nekatere osebe svojo spolno identiteto opisujejo z izrazom *transseksualna*, vendar je danes pogostejša raba izraza *transspolna*. Ker se izraz *transseksualna* večinoma uporablja v medicinskih kontekstih, lahko deluje odtujitveno. Poleg tega izrazi, ki se končajo z »-seksualna«, običajno označujejo spolno usmerjenost, kar pri transspolnih osebah ne drži. Zato je priporočljivo biti pozoren_a na izraz, ki ga stranka uporablja za opis svoje identitete, ali jo o tem vprašati.

6. Uporaba izraza »transvestit«

Možni vidik: Izraz *transvestit* je zastarel izraz za moške, ki se občasno oblačijo v ženska oblačila, vendar se ne identificirajo kot ženske. Danes se za takšno vedenje pogosteje uporablja izraz *crossdresser*. Nekateri ljudje napačno označujejo transspolne osebe kot transvestite, kar je zelo žaljivo, saj zanika, da je biti transspolna oseba več kot zgolj sprememba oblačil ali zunanjega videza.

7. Uporaba izraza »hermafrodit«

Možni vidik: Izraz *hermafrodit* izhaja iz grške mitologije – Hermafroditos je bil mitološki lik, otrok bogov Hermesa in Afrodite, ki se je preobrazil v osebo z dvema spoloma. Ker se izraz nanaša na mitološko figuro ter se uporablja tudi za poimenovanje rastlin in živali, ni primeren za ljudi. Namesto tega je priporočljivo uporabljati izraz interspolna oseba.



Spletna prilagoditev	To vajo lahko izvedete tudi v plenumu, z uporabo možnosti lestvice v spletnem orodju za anketiranje. Po deljenju povezave do ankete udeleženke_ce prosite, naj vsako izjavo ocenijo na lestvici od 1 (žalljivo) do 10 (ustrezno) glede na svoje mnenje in znanje. Med razpravo o odgovorih ves čas prikazujte rezultate ankete na zaslonu. Pri vrednotenju rezultatov obravnavajte vsako izjavo posebej. Za vsako izjavo izberite drugačno_ega udeleženko_ca, ki naj komentira rezultate. Ostalim omogočite, da komentarje dopolnijo, po potrebi pa dodajte tudi razmisleke in pojasnila trenerk_jev.
-----------------------------	---

4. Vaje za določene strokovne skupine

4.1 Onkraj enega področja	
Cilji in teme	- kazniva dejanja iz sovraštva proti LGBTIQ osebam in njihova povezanost z različnimi pravnimi področji - pomagati pravnim strokovnjakinjam_kom povezati njihovo predhodno znanje s primeri iz prakse na različnih pravnih področjih - spodbujati ustvarjalnost in domišljijo udeleženk_cev - izboljšati pravne veščine
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Pravne strokovnjakinje_ki (pravne svetovalke_ci, odvetnice_ki, tožilke_ci, sodnice_ki)
Časovni okvir	45 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Natisnjena imena pravnih področij na karticah, primeri študij primerov, ki jih pripravijo trenerke_ji
Priprava	Trenerke_ji pripravijo kratek opis primera s področja kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam, ki se lahko nanaša na družinsko pravo, kazensko pravo, stvarno pravo ali delovno pravo. Ti primeri bodo potrebni le, če skupinam ne bo uspelo oblikovati lastnega primera.
Navodila	Uporabite štiri ali več kartic, na vsaki naj bo zapisano eno pravno področje, na primer: Družinsko pravo Kazensko pravo Stvarno pravo



	Delovno pravo Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb in vsako skupino prosite, naj izbere eno kartico (ne da bi poznali_e njeno vsebino). Udeleženke_ce imajo 15 minut, da razmislijo o izmišljenem primeru s področja kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam, ki bi se lahko nanašal na dodeljeno pravno področje. Poleg dogovora o podrobnostih izmišljenega primera morajo pojasniti tudi, zakaj se jim zdi primer relevanten. Na začetku naj določijo govorko_ca, ki bo njihov primer predstavil_a drugim skupinam. V skupni razpravi morajo skupine predstaviti vsak primer. Trener_ka bo reagiral_a na predstavitev ter pojasnil_a, ali sta predstavljeni primer in utemeljitev realno mogoča in pravno ustrezna. Poleg tega bo dodal_a več informacij o tem, kako je lahko to pravno področje vključeno v primer kaznivega dejanja iz sovraštva proti LGBTIQ osebam v posamezni državi, in – če pozna primere iz prakse – navedel_a tudi nekaj resničnih primerov.
Spletna prilagoditev	Navodila za delo v ločenih skupinah vnaprej delite v klepetu in v predstavitvi. Jasno navedite, katera skupina bo delala na katerem pravnem področju (npr. Breakout room 1 – družinsko pravo, ...). Udeleženke_ce naključno razdelite v ločene skupine po 4–5 oseb za 15 minut. Z uporabo pogleda trenerja_ke se na kratko pridružite vsaki skupini, da preverite, ali delajo na pravilni temi. Ko se čas izteče, ponovno zberite udeleženke_ce v plenumu ter razpravljajte o predstavljenih primerih in dodatnih informacijah.

4.2 Človekove pravice v akciji

Cilji in teme	• posredovati informacije o tem, kako se Evropska konvencija o človekovih pravicah uporablja pri kaznivih dejanjih iz sovraštva (3. člen – prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja oziroma 8. člen – pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja v povezavi s 14. členom – prepoved diskriminacije) • spodbujati vlaganje tožb v primerih kaznivih dejanj iz sovraštva na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) • izboljšati prepoznavanje kaznivih dejanj iz sovraštva • razpravljati o učinkovitosti pregona kaznivih dejanj iz sovraštva v posamezni državi • razumeti problem podkvalifikacije kaznivih dejanj in prepoznati možne strategije za njegovo preprečevanje
----------------------	---



	• izboljšati pravna znanja in veščine udeleženk_cev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Pravne strokovnjakinje_ki (pravne svetovalke_ci, odvetnice_ki, tožilke_ci, sodnice_ki) Če ciljna skupina nima predhodnega znanja o delovanju Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), začnite s kratko predstavitevijo njegovega delovanja ter poudarite pomen njegovega dela pri obravnavi in preprečevanju kaznivih dejanj iz sovraštva.
Časovni okvir	40 minut
Postavitev skupine	Tri skupine po 6–7 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Gradiva Človekove pravice v akciji listi za flipchart, pisala
Navodila	Udeleženke_ce razdelite v tri skupine po 6–7 oseb. Vsaki skupini razdelite gradivo z ločenim študijskim primerom. Skupinam dajte 12 minut časa, da na začetku določijo govorko_ca, nato pa preberejo primer in skupaj poiščejo odgovore na naslednja vprašanja: • Zakaj prijavitelj_ica ni bil_a zadovoljen_a s pregonom kaznivega dejanja? • Kakšna je bila odločitev Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) in kakšno je bilo njegovo glavno utemeljevanje? • Kaj bi lahko lokalni organi storili drugače, da bi se izognili kršitvi Evropske konvencije o človekovih pravicah? V skupni razpravi vsako skupino povabite, da predstavi svoje odgovore. Po potrebi jim pomagajte povzeti primer in njegove ključne ugotovitve. Ostalim skupinam omogočite, da postavijo vprašanja o posameznem primeru. Na podlagi obravnavanega študijskega primera nato odprite razpravo o nacionalnem kontekstu svoje države z naslednjimi vprašanji: • Ali si lahko predstavljate, da bi organi v vaši državi storili podobne procesne pomanjkljivosti? Zakaj (ne)? • Ali se v vaši državi na splošno dovolj upoštevajo pristranski motivi (elementi kaznivih dejanj iz sovraštva)? • Ali poznate primer v svoji državi, kjer so bili pristranski motivi (elementi kaznivega dejanja iz sovraštva) pri pregonu spregledani? Če da, kaj se je zgodilo? Ali je imela ta pomanjkljivost kakšne (pravne) posledice? • Katere ukrepe bi bilo mogoče sprejeti v vaši državi in pri katerih institucijah, da bi se elementi kaznivih dejanj iz sovraštva ustrezno upoštevali? Ali ste že sodelovali v kakšni pobudi za odpravljanje napačne pravne kvalifikacije ali podkvalifikacije kaznivih dejanj iz sovraštva? Po potrebi dopolnite ali nadomestite prispevke udeleženk_cev s primeri iz lastne prakse. Za spodbujanje sodelovanja lahko uporabite tudi druga



	interaktivna orodja (na primer zbiranje odgovorov prek spletnega anketnega orodja in prikaz rezultatov na zaslonu).
Spletna prilagoditev	V datoteki poimenujte študije primerov » Študija primera za sobo za delo v manjših skupinah 1«, »Študija primera za sobo za delo v manjših skupinah 2«itd. Povzetek navodil in seznam študij primerov združite v eno datoteko, jo delite v klepetu spletnega srečanja in udeleženke_ce prosite, naj jo prenesejo. Poudarite, da bo vsaka skupina obravnavala le eno študijo primera, ki ustreza številki njihove sobe za delo v manjših skupinah. Udeleženke_ce razdelite v tri sobe za delo (breakout rooms) v manjših skupinah za 12 minut. Z uporabo pogleda trenerja_ke na kratko vstopite v vsako skupino in preverite, ali delajo na pravilni študiji primera. Ko se čas izteče, nadaljujte razpravo o primerih in dodatnih vprašanjih v skupni razpravi.

4.3 Vzporedne perspektive¹⁵

Cilji in teme	• izboljšati ozaveščenost policistk_ov o stereotipih • povečati empatijo policistk_ov do LGBTIQ oseb s prepoznavanjem skupnih izkušenj • prepoznati načine, kako stereotipi vplivajo na policijsko delo • raziskati strategije za soočanje s stereotipi v policijskem delu • izboljšati čustvene kompetence udeleženk_cev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Policistke_i na različnih ravneh (patruljne policistke_i, osebe, ki sprejemajo prijave, vodje policijskih enot).
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Kartice z opisi stereotipov za obravnavo Papir za flipchart, pisala
Navodila	Razdelite skupino na štiri dele in vsaki skupini zagotovite ločen delovni prostor. Vsako skupino prosite, naj izbere eno kartico in njene vsebine ne deli z drugimi skupinami. Skupinam namenite 10 minut za razpravo o temi, zapisani na kartici. Kartice vsebujejo naslednje vrste stereotipov: • negativni stereotipi o LGBTIQ osebah;

¹⁵ Ta vaja je bila prilagojena po priročniku Sveta Evrope: *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response* (2017).



	• negativni stereotipi o policiji; • pozitivni stereotipi o LGBTIQ osebah; • pozitivni stereotipi o policiji. Razprave pozorno spremljajte in bodite pripravljeni posredovati, če katera izmed njih postane nespoštljiva. Skupine opomnite, da so različni primeri in ideje dobrodošli, vendar morajo ostati znotraj meja vljudnega in profesionalnega diskurza. Po zaključku skupinskega dela se vrnite v skupno razpravo in vsako skupino prosite, naj predstavi primere stereotipov, s katerimi se je ukvarjala. Trener_ka primere zapisuje na liste za flipchart. Začnite z negativnimi, nato pozitivnimi stereotipi o LGBTIQ osebah, nato pa preidite na stereotipe o policiji. Skupini zastavite naslednja vprašanja: • Ali stereotipi zagotavljajo točen opis članic_ov družbenih skupin? • Ali so stereotipi kdaj vplivali na vas kot policistko_a pri vašem delu? Če da, kako? • Kako po vašem mnenju stereotipi vplivajo na LGBTIQ osebe? • Kako po vašem mnenju stereotipi vplivajo na LGBTIQ žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva? Nato udeleženke_ce prosite, naj razmislijo o kontekstu svojega lastnega dela. Zberite vpogleda o tveganjih, ki nastanejo, kadar policistke_i uporabljajo stereotipno razmišljanje. Po potrebi navedite nekaj primerov, da spodbudite razpravo.
Spletna prilagoditev	Če je mogoče, to vajo izvedite s pomočjo pomočnic_kov trenerk_jev. Vsaki_emu trenerki_ju dodelite eno od štirih tem razprave. Udeleženkam_cem posredujte navodila, ne da bi vnaprej omenjali teme. Vzpostavite štiri skupine (breakout room) za 10 minut in vsaki skupini dodelite eno_ga trenerko_ja. Po vzpostavitvi skupin naj trenerke_ji s svojo manjšo skupino delijo temo (breakout room) ter pomagajo pri spremljanju in po potrebi moderiranju razprave. Po vrnitvi v skupno razpravo nadaljujte z vajo, kot je opisano zgoraj.

4.4 Čas za evalvacijo¹⁶

Cilji in teme	• predstaviti pojem kazalnikov pristranskosti ter različne vrste kazalnikov pristranskosti
----------------------	--

¹⁶ This exercise was adapted from a training developed by Háttér Society as part of the project *JUST EU: equality and justice for LGBTI citizens through strategic litigation* in 2023.



	• omogočiti uporabo kazalnikov pristranskosti v praksi • izboljšati prepoznavanje kaznivih dejanj iz sovraštva • okrepiti pravne kompetence udeleženk_cev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Strokovnjakinje_ki iz organov pregona in pravosodja (npr. sprejemnice_ki prijav, preiskovalke_ci, tožilke_ci, sodnice_ki).
Časovni okvir	45 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	delovni listi Čas za evalvacijo pisala papir (flipchart)
Priprava	Natisnite štiri ločene kartice s študijami primerov ter štiri ocenjevalne liste. Rešitveni list obdržite zase. Preverite pravno kvalifikacijo posameznega primera glede na zakonodajo v vaši državi in po potrebi prilagodite rešitveni list. Če kazalniki pristranskosti še niso bili predstavljeni v prejšnjih predstavitev, udeleženkam_cem najprej razložite njihov namen ter različne vrste kazalnikov, ki strokovnjakinjam_kom pomagajo pri prepoznavanju kaznivih dejanj iz sovraštva.
Navodila	Predstavite vlogo in vrste kazalnikov pristranskosti, ki strokovnjakinjam_kom pomagajo pri prepoznavanju kaznivih dejanj iz sovraštva, če to ni bilo vključeno v vašo prejšnjo predstavitev oziroma predstavitev. Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb. Vsaki skupini razdelite eno kartico s študijo primera, en ocenjevalni list in pisala. Pojasnite, da imajo 10 minut časa, da preberejo primer in označijo vsak kazalnik pristranskosti, ki ga prepoznajo v primeru. V sosednjem stolpcu naj na kratko opišejo, katera okoliščina primera po njihovem mnenju predstavlja posamezni kazalnik. Poleg tega morajo opredeliti zaščiteno osebno okoliščino ter predlagati ustrezno pravno kvalifikacijo dogodka. Po izteku časa se vrnite v skupno razpravo. Vsako skupino prosite, da predstavi svoj primer, prepoznane kazalnike in predlagano pravno kvalifikacijo. Nato delite pravilne rešitve in spodbudite razpravo: ali je bil kateri od kazalnikov za udeleženke_ce nepričakovan ali manj očiten? Udeleženke_ce naj komentirajo tudi delo drugih skupin.



Spletna prilagoditev	V datoteki poimenujte študije primerov »Študija primera (breakout room) 1«, »Študija primera (breakout room) 2« itd. Povzetek navodil, študije primerov in ocenjevalne liste združite v eno urejevalno datoteko ter jo delite v klepetu spletnega srečanja. Udeleženke_ce prosite, naj si datoteko prenesejo. Poudarite, da bo vsaka skupina delala le na tisti študiji primera, ki ustreza številki njihove (breakout room). Udeleženke_ce razdelite v štiri (breakout room) skupine za 10 minut. Trener_ka naj z uporabo opcije pogleda za trenerje občasno vstopi v posamezne skupine in preveri, ali delajo na pravilnem primeru. Po izteku časa se vrnite v skupno razpravo in nadaljujte z obravnavo primerov ter dodatnimi pojasnili.
-----------------------------	---

4.5 Ukrepi, ki štejejo¹⁷	
Cilji in teme	• predstaviti pojem potreb po zaščiti in posebnih zaščitnih ukrepov • ozavestiti o okoliščinah, ki lahko kažejo na potrebo po posebnih zaščitnih ukrepih • izboljšati pravne veščine udeleženk_cev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Strokovnjakinje_ki za podporo žrtvam, policistke_i.
Časovni okvir	40 minut
Postavitev skupine	Tri skupine po 6–7 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Papir, pisala, flipchart
Priprava	Sezname ukrepov in okoliščin prilagodite ali dopolnite glede na politike in zakonodajo vaše države.
Navodila	Udeleženke_ce razdelite v skupine po 6–7 oseb. Razdelite papir in pisala. Vsaki skupini dodelite eno kategorijo: • osebne značilnosti • vrsta kaznivega dejanja • okoliščine kaznivega dejanja Skupinam dajte 10 minut, da prepoznajo okoliščine, ki lahko utemeljujejo uvedbo posebnih zaščitnih ukrepov za njihovo dodeljeno kategorijo. V skupni razpravi skupine predstavijo svoje ideje, vi pa pravilne

¹⁷ Seznam možnih ukrepov je bil prilagojen na podlagi vaje, ki jo je leta 2023 v okviru projekta *JUST EU: Equality and Justice for LGBTI Citizens through Strategic Litigation* razvila organizacija Háttér Society.



odgovore zapišite na tri flipchart liste. Njihove predloge dopolnite s prilagojeno različico spodnjega seznama:

1. Osebnosti značilnosti:

- spol
- spolna identiteta
- spolna usmerjenost
- starost
- invalidnost
- ipd.

2. Vrsta kaznivega dejanja:

- prisilno delo, trgovina z ljudmi
- kaznivo dejanje iz sovraštva
- organizirani kriminal
- nasilje v družini
- spolno nasilje
- zloraba otrok ali kaznivo dejanje, ki ogroža koristi otroka
- teroristično dejanje

3. Okoliščine kaznivega dejanja:

- osebno razmerje z obdolženko_cem
- obdolženka_ec je žrtev že predhodno poškodoval_a
- žrtev se boji nadaljnje škode
- drugo

V drugem delu vaje dajte skupinam še 10 minut, da za okoliščine s seznama svoje skupine zberejo posebne zaščitne ukrepe, ki jih je mogoče uporabiti.

Ob vrnitvi v skupno razpravo skupine ponovno predstavijo svoje ideje. Njihove predloge dopolnite s posebnimi zaščitnimi ukrepi iz prilagojene različice spodnjega seznama:

- zaupnost naslova in kontaktnih podatkov
- zaupnost imena
- osebna vročitev dokumentov naslovniku
- izogibanje nastopanju na domačem naslovu
- izogibanje soočenju z obdolženko_cem
- preprečevanje srečanja z obdolženko_cem
- odstranitev obdolženke_ca iz obravnave
- odreditev zaprte obravnave
- izključitev medijev iz obravnave
- preventivna ločitev
- prepoved približevanja
- status posebej zaščitene priče
- dodelitev osebnega varovanja
- zagotovitev varnega zatočišča



	• program zaščite • prisotnost podporne osebe med zaslišanjem • pisna izpoved • snemanje izpovedi • zaslišanje na daljavo • pravno zastopanje • čustvena podpora • takojšnja finančna pomoč • odškodnina • povezava z organizacijo civilne družbe • drugo
Spletna prilagoditev	V klepet spletnega srečanja pošljite povzetek navodil, vključno z informacijo, da bo ločena skupina 1 obravnavala »osebne značilnosti«, ločena skupina 2 »vrsto kaznivega dejanja«, ločena skupina 3 pa »okoliščine kaznivega dejanja«. Nastavite tri ločene skupine (breakout room) za 10 minut. V vsako skupino na kratko vstopite in preverite, ali skupina dela na pravilni temi. Rezultate nato obravnavajte v skupni razpravi, med razpravo si delajte zapiske in jih pošljite v skupinski klepet. Pojasnite, da bodo skupine zapiske potrebovale za drugo polovico vaje, nato pa ponovno nastavite (breakout room) skupine.

4.6 Koraki, ki jih je treba sprejeti

Cilji in teme	• simulacija vloge pravne_ga svetovalke_ca pri delu z LGBTIQ strankami • deljenje znanja o možnih korakih pri obravnavi primerov kaznivih dejanj iz sovraštva • učenje prepoznavanja potreb strank • izboljšanje pravnih in čustvenih kompetenc udeleženk_cev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Službe za brezplačno pravno pomoč, službe za podporo žrtvam, osebe, ki sprejemajo prijave.
Časovni okvir	45 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato skupna razprava
Oprema in orodja	Delovni listi z nacionalnimi študijami primerov (pripravijo trenerke_ji), pisala, rešitveni listi za trenerke_je
Priprava	Pripravite štiri podrobne študije primerov (približno 200 besed) iz



	svojega nacionalnega okolja, ki se nanašajo na žrtve ali potencialne žrtve anti-LGBTIQ incidentov. Po možnosti naj gre za resnične primere prejetih prošelj strank, naslovljenih na službo za brezplačno pravno pomoč ali podobno institucijo. Nekateri primeri lahko vključujejo žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva, drugi pa manj relevantne zahteve (npr. incident ni povezan z njihovimi značilnostmi SOGIESC ali pa gre za težavo na področju duševnega zdravja in ne pravno vprašanje). Izberite primere, ki so bili nejasni ali so kazali tipične težave, kot so: stranka ni poznala pravnih opredelitev in ni znala natančno opredeliti primera; stranka je bolj poudarjala čustvene odzive kot dejanske okoliščine; sporočilo je bilo napisano z občutkom nujnosti, obupa ali zmedenosti ipd. Čeprav je cilj ponuditi zahtevne primere za analizo, morajo ti vseeno imeti jasno rešitev, ustrezno pravno opredelitev in prepoznavne nadaljnje korake. Trenerkam_jem se priporoča, da se vnaprej pripravijo, oblikujejo usmeritve za analizo primerov in so pripravljeni odgovoriti na dodatna vprašanja.
Navodila	Udeleženke_ce razdelite v skupine po 4–5 oseb in vsaki skupini dodelite drugačen opis študije primera, z dovolj prostora za zapiske. Udeleženkam_cem dajte 12 minut, da odgovorijo na naslednja vprašanja glede primera, ki so ga prejeli: 1. Kako bi povzeli primer? 2. Kakšne so potrebe stranke? 3. Katere možne korake bi bilo mogoče sprejeti v tem primeru? 4. Katere korake in kakšne nasvete bi priporočili stranki? V skupni razpravi prosite vsako skupino, da predstavi svojo razlago dodeljenega primera. Po vsaki predstavitvi vprašajte, ali bi druge skupine želele dodati dopolnilne ali drugačne poglede. Nato predstavite rešitve in odgovore trenerk_jev ter povprašajte, ali ima kdo še dodatna vprašanja, povezana z obravnavanimi rešitvami.
Spletna prilagoditev	V datoteki poimenujte študije primerov »Študija primera za ločeno skupino 1«, »Študija primera za ločeno skupino 2« itd. Povzetek navodil in seznam študij primerov združite v eno datoteko, jo delite v klepetu srečanja in udeleženke_ce prosite, naj jo prenesejo. Poudarite, da bo vsaka skupina obravnavala le eno študijo primera, ki ustreza številki njihove ločene skupine (breakout room). Udeleženke_ce razdelite v štiri ločene skupine za 12 minut. Z vidika trenerke_ja na kratko vstopite v vsako skupino in preverite, ali obravnavajo pravilno študijo primera. Po izteku časa se vrnite v plenum in razpravljajte o predlaganih korakih.



4.7 Potrebe, ki jih je treba nasloviti¹⁸	
Cilji in teme	• povečati ozaveščenost o skupinsko specifičnih vzrokih za neprijavljanje kaznivih dejanj • poudariti pomen žrtvam prijaznega policijskega ukrepanja • razpravljati o posebnih potrebah LGBTIQ + žrtev, vključno z vidikom interseksionalnosti • izboljšati čustvene veščine udeležencev
Ciljna skupina strokovnjakinj_ov	Strokovnjaki_nje za podporo žrtvam, policistke_i, ki opravljajo patroljno službo in uradne osebe, ki sprejemajo prijave.
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Manjše skupine po 4-5 oseb, potem plenarno
Oprema in orodja	Papir za plakate (flipchart), listi, pisala, skupinske kartice
Priprava	Trenerke_ji lahko prilagodijo vsebino kartic in dodajo podskupine, ki se jim zdijo pomembne v kontekstu prijavljanja kaznivih dejanj iz sovraštva v njihovi državi.
Navodila	Skupinam namenite 8 minut, da na list papirja (flipchart) zapišejo svoje odgovore na spodnja vprašanja. Že na začetku jih prosite, naj izberejo predstavnika ali predstavnico, ki bo njihove odgovore predstavila v skupni razpravi. Vprašanja za skupinsko delo: - Katere okoliščine lahko otežijo prijavo kaznivega dejanja iz sovraštva za to skupino? - Katere ovire lahko policistom otežijo sodelovanje s člani te skupine? Na kaj morajo biti pozorni pri komunikaciji z njimi? - Katere metode se lahko uporabijo za krepitev zaupanja članov te skupine do policistov? Predstavnice_ki skupin naj svoje odgovore predstavijo v največ 3 minutah. Po vsaki predstavitvi sledi skupna razprava o: - okoliščinah, ki so skupne vsem skupinam, in tistih, ki se razlikujejo,

¹⁸ Vaja je bila prilagojena na podlagi prejšnjega usposabljanja, ki ga je razvilo Háttér Society.



	- ali so skupine predlagale metode za odpravo komunikacijskih ovir – če jih niso, izkoristite preostali čas za iskanje rešitev v skupni razpravi, - opozorite udeležence na naslednje dejavnike, ki prispevajo k neprijavljanju kaznivih dejanj iz sovraštva: - pomanjkanje znanja o zakonodaji, - nezaupanje do policije, - strah pred pristranskostjo, - sram, - strah pred razkritjem spolne usmerjenosti ali identitete, itd. Če udeleženske_c_i tega ne izpostavijo sami, pojasnite vpliv intersekcionalnosti na potrebe žrtev in ovire pri prijavljanju. Za poglobitev razprave o podpori žrtvam se lahko izvajalci oprejo na naslednja priporočila: 1. Osredotočite se na vprašanja o kontekstu dogodka, ne o identiteti žrtve. 2. Zapomnite si perspektivo žrtve: reakcije se razlikujejo, a pogosto vključujejo občutek nemoči, izgubo varnosti in stalno nevarnost. 3. Najpogostejše vrste reakcij žrtev: - Čustvene reakcije: strah, sram, tesnoba, žalost, depresija, občutek izgube nadzora, panični napadi. - Fizične reakcije: tresenje, glavoboli, potenje, občutek mraza, razbijanje srca, prebavne težave, težave z govorom ali dihanjem. - Vedenjske reakcije: umik, izolacija, agresija, zloraba substanc, samopoškodovanje. - Kognitivne reakcije: zmedenost, pozabljivost, težave s koncentracijo
Spletna prilagoditev	Pošlji eno datoteko z vprašanji in razdelitvijo skupin, na primer: »Soba za skupinsko delo 1 – transspolne osebe«, »Soba za skupinsko delo 2 – interpolne osebe« ... v klepet spletnega srečanja. Nastavi tri sobe za skupinsko delo (breakout rooms) za 8 minut. Na kratko vstopi v vsako sobo, da preveriš, ali skupine delajo na pravilni temi. Nato naj skupine predstavijo svoje odgovore in nadaljujte razpravo v plenarni obliki.



4.8 Preiskovalni zemljevid¹⁹	
Cilji in teme	• prepoznati ključne akterje, ki sodelujejo v postopku preiskovanja morebitnega kaznivega dejanja iz sovraštva • opredeliti delo različnih organov pregona • ozaveščati o vlogi medijev in lokalnih skupnosti v preiskavah • povečati sodelovanje med javnimi institucijami in organizacijami civilne družbe • oblikovati model pretoka informacij med različnimi akterji
Ciljna skupina strokovnjakov_inj	Preiskovalci_ke, strokovnjaki_nje, zaposleni_e v organih pregona.
Časovni okvir	45 minut
Postavitev skupine	Najprej individualno, nato skupine po 4-5 oseb, nato plenum
Oprema in orodja	Večji list papirja, pisala, listki (post-it), lepilni trak
Navodila	Vsak_a udeleženec_ka prejme 6 listkov. Vodja delavnice jih napoti, naj na vsak listek napišejo ime akterja, ki ima kakršno koli vlogo v preiskavi kaznivega dejanja iz sovraštva. Poudari naj, da morajo vključiti tudi manj očitne akterje, ki posredujejo posredno ali delujejo na različnih ravneh organov pregona, ter navede nekaj primerov za ponazoritev (teh primerov pa ne smejo zapisati na listke). Za pisanje imajo 5 minut. Vsak_a udeleženec_ka predstavi svojih šest akterjev. Vodja delavnice listke nalepi na večji papir na steni ter z leve proti desni ponazori časovni trenutek vstopa akterjev v proces, obenem pa združi akterje s podobno vlogo ali iz iste institucije. Vodja povzame vrste prepoznanih akterjev in izpostavi ključne točke na »zemljevidu«. Seznam dopolni, če kateri pomemben akter manjka. Seznam akterjev mora temeljiti na nacionalnem kontekstu, lahko pa vključuje naslednje: sprejemnik_ca prijave, policist_ka patrulje, oseba, ki odgovarja na telefonski liniji, dežurni_a policist_ka, policijski_a inšpektorica, lokalni_a detektiv_ka, lokalni_a vodja ali namestnik_ca vodje policije, tožilec_ka, sodnik_ca, pravni_a zastopnik_ca, služba za podporo žrtvam, žrtev, priča, zagovornik_ica, sorodnik_ca ali prijatelj_ica žrtve, organizacija civilne družbe za podporo ali zagovorništvo, policijski predstavniki za javnost, mediji, skrajno desni mediji, politiki, zdravstvena ustanova. V skupinah naj udeleženci_ke prepoznajo akterje, ki imajo najpomembnejšo vlogo pri zagotavljanju dovolj resne pravne odločitve

¹⁹ Ta vaja je bila prirejena po prejšnjem usposabljanju organizacije Háttér Society.



	in pravilne kvalifikacije kaznivega dejanja. Imajo 10 minut, da razmislijo, kdo lahko podpira ali slabi proces pregona. V plenarni razpravi skupine predstavijo svojo oceno akterjev in utemeljijo svoje izbire. Vodja delavnice ob imena akterjev doda znake + in -, da odražajo mnenje skupin o podpirajočih ali oslabitvenih akterjih. Če je med skupinami nesoglasje o posameznem akterju, naj predstavijo argumente. Vodja obkroži najpomembnejše akterje glede na povratne informacije skupin. V plenumu naj vodja delavnice nariše puščice med akterji, da prikaže tok informacij skozi proces. Skupaj poskušajo prepoznati točke nepopolnega pretoka informacij ter razpravljajo o možnih ovirah za učinkovito komunikacijo.
Spletna prilagoditev	Vajo je zaradi njene kompleksnosti priporočljivo izvesti v živo. Če izvajalci_ke menijo, da je zelo relevantna za njihovo ciljno skupino, vendar nimajo možnosti organizirati srečanja v živo, lahko za ponazoritev vaje uporabijo spletno tablo z listki (post-it).

4.9 Preiskovalni načrt²⁰	
Cilji in teme	- naučiti se pretvoriti indikatorje kaznivih dejanj iz sovraštva v aktivnosti zbiranja podatkov in vprašanja za intervjuje - poudariti pomembnost načrtovanja policijskega intervjuja
Ciljna skupina strokovnjakov_inj	Preiskovalke_ci, strokovnjaki_nje organov pregona.
Časovni okvir	35 minut
Postavitev skupine	Štiri skupine po 4–5 oseb, nato plenum.
Oprema in orodja	Flipchart, pisala, 4 študije primerov, natisnjene na listih.
Priprave	Vodje delavnice pripravijo obstoječe ali realistične študije primerov potencialnih kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBTIQ osebam.
Navodila	Vodje razdelijo udeležence_ke v skupine. Vsaka skupina prejme natisnjeno študijo primera. Vodje udeležencem_kam na začetku ponovno predstavijo kazalnike pristranskosti, ki vključujejo: - dojemanje žrtve ali priče - komentarji, pisne izjave ali geste

²⁰ Ta vaja je bila prirejena po prejšnjem usposabljanju organizacije Háttér Society.



	• udeležba organiziranih sovražnih skupin ali njihovih članov • lokacija in čas • vzorci ali pogostost preteklih kaznivih dejanj ali incidentov • narava nasilja • odsotnost drugih motivov Skupine naj izberejo predstavnika_co, ki bo na koncu predstavil_a njihove ugotovitve. Imajo 15 minut, da pripravijo načrt preiskave za svoj primer, ki vključuje: • koga je treba zaslišati in v kakšnem vrstnem redu • katera glavna vprašanja bodo postavili pričam (z natančno formulacijo) • katere druge preiskovalne ukrepe je treba izvesti poleg intervjujev. Predstavnika_ca vsake skupine ima do 5 minut za predstavitev v plenumu, nato sledi kratka razprava. Vodje podajo povratne informacije o izvedljivosti načrtov in dopolnijo morebitne manjkajoče korake.
Spletna prilagoditev	Priporočljiva je vnaprejšnja razdelitev skupin, da se študije primerov vnaprej pošljejo določenim udeležencem_kam. Uporabijo se ročno ustvarjene sobe (breakout rooms). Skupine delajo ločeno in nato predstavljajo v plenumu.

4.10 Restorativna pravičnost

Cilji in teme	• predstaviti temo restorativne pravičnosti • razviti znanje o metodah restorativne pravičnosti • pridobiti primere iz izkušenj udeležencev_k • primerjati pozitivne učinke in možna tveganja metod restorativne pravičnosti
Ciljna skupina strokovnjakov_inj	Pravosodni_e strokovnjaki_nje.
Časovni okvir	45 minut
Postavitev skupine	Plenum, nato štiri skupine po 4–5 ljudi.
Oprema in orodja	Gradivo z naslovom Restorativna pravičnost ; papir in pisalo.
Priprave	Vodja delavnice izpolni gradivo z nacionalnimi primeri in pričevanji, če so na voljo. Preveri, ali so za navedeni video na voljo podnapisi v njihovem jeziku: https://www.youtube.com/watch?v=KLPZy2wW-x8&t=238s



	Če ne, poišče druge možnosti ali pripravi povzetek.
Navodila	Skupaj si oglejte video ali skupini predstavite alternativo. V plenumu razpravljajte o tem, kaj udeleženci_ke menijo o restorativni pravičnosti in kakšni so njihovi odzivi na video. Nato udeležence_ke razdelite v štiri manjše skupine ter jim dajte prvi del gradiva »1. Vrste restorativne pravičnosti«. Skupinam dajte 10 minut časa, da določijo osebo, ki bo predstavila njihove zaključke in da razpravljajo o naslednjih vprašanjih v zvezi z gradivom: • Katere prakse že poznajo? • Katere se uporabljajo v njihovi državi? • Katere bi lahko delovale ali ne bi delovale z njihovimi strankami? • Katere se jim zdijo preveč tvegane? • Katere bi želeli preizkusiti? V plenumu ima vsaka skupina 2 minuti za povzetek. Nato ponovno 10 minut dela v skupinah: dve skupini naj obravnavata drugi del gradiva »2. Rezultati procesov«, preostale skupine pa »3. Tveganja«. Poleg razumevanja in povzetka besedila naj skupine – če lahko – dodajo izkušnje in primere iz prakse. Ob vrnitvi v plenum vodja prosi eno skupino, ki je delala na drugem delu delovnega lista, da predstavi svoj povzetek in dodatne vidike. Drugo skupino, ki je obravnavala isto temo, se povabi, da dopolni predstavitev, če ima dodatne prispevke. Preostale skupine naj na podoben način predstavijo tretji del delovnega lista. Udeleženci_ke se lahko odzovejo na povzetke drugih skupin in postavljajo vprašanja. Če so manj aktivni, se izvajalcem priporoča, da jih spodbudijo z vprašanji.
Spletna prilagoditev	Delite zaslon z videoposnetkom ali na začetku vaje predstavite alternativo. Nato v klepetu srečanja delite celoten delovni list v eni datoteki in udeležence prosite, naj ga prenesejo. Pojasnite, da morajo vsi razpravljati o prvem sklopu vprašanj, in nastavite prve razdelitvene sobe. Rezultate obravnavajte na plenarnem delu, nato pa dodelite dvema skupinama drugi in dvema skupinama tretji del vaje. Za naslednjih deset minut nastavite iste razdelitvene sobe, nato pa se vrnite v plenarni del in zaključite razpravo.



4.11 Pazite na ravnovesje	
Cilji in teme	- ponuditi orodja za obvladovanje stresa, čustveno dobro počutje in preprečevanje izgorelosti na individualni in organizacijski ravni - izboljšati komunikacijo o potrebah na področju duševnega zdravja na delovnem mestu
Ciljna skupina strokovnjakov_inj	Vaja je uporabna v različnih kontekstih; najbolj pa za strokovnjake_inje, ki delajo z žrtvami ali imajo pogost stik z njimi.
Časovni okvir	30 minut
Postavitev skupine	Dve večji skupini, nato plenum.
Oprema in orodja	Gradivo z naslovom Pazite na ravnovesje
Navodila	Uporabite metodo mnenjske črte za oceno potreb in stališč udeleženk_cev glede izgorelosti in odpornosti. Ena stran prostora je označena s številko »10« na listu papirja, druga pa s številko »1«. Najprej vprašajte, kako se udeleženci_ke počutijo glede ravni svoje izgorelosti pri vsakodnevnem delu (od 1 do 10). Glede na svoj odgovor naj se postavijo na namišljeno mesto na lestvici. Nato vprašajte, v kolikšni meri menijo, da imajo dovolj osebnih orodij in strategij za krepitev odpornosti. Tretje vprašanje naj bo, v kolikšni meri menijo, da njihovo delovno okolje prispeva k izboljševanju njihove odpornosti in zmanjševanju izgorelosti. Po ogrevalnem delu vaje vprašajte, kdo ima na svojem delovnem mestu vodstveno vlogo in kdo je »zgolj« zaposleni. Nato udeležence_ke temu ustrezno razdelite v dve skupini. Če vsi_e strokovnjaki_inje sodijo le v eno od teh dveh skupin, naj dve enako veliki skupini delata na istem naboru vprašanj. Skupinama izročite ustrezna delovna lista »Vodstvo« in »Zaposleni«. Na začetku naj določijo osebo, ki bo predstavila delo skupine, nato pa imajo 15 minut časa za razpravo o naslednjih vprašanjih: - Ali so uporabili katero od metod, navedenih na delovnih listih? - Če da, katero? Kakšen je bil rezultat? Ali so metodo ocenili kot koristno? Zakaj (ne)? Ali so jo uspeli spremeniti v navado? - Kakšni so bili izzivi pri poskusu uporabe metod za preprečevanje izgorelosti ali krepitev odpornosti? Ob vrnitvi v plenarni del prosite skupine, naj povzamejo nekatere ključne izkušnje iz svoje razprave. Skupaj razmislite o njihovih izkušnjah in dopolnite ugotovitve z informacijami iz razdelka <i>Ključni vidiki</i> na delovnem listu.



Spletna prilagoditev	Za izvedbo uvodne (ogrevalne) faze vaje uporabite spletno orodje za ankete. Nato udeležence_ke na vodstvenih položajih prosite, naj v spletnem orodju za sestanke dvignejo roko. Te strokovnjake_inje ročno razporedite v eno skupino, za drugo skupino pa ustvarite ločeno sobo za delo v manjših skupinah (breakout room). Vajo izvedite z dvema trenerjema_kama, ki se pridružita obema skupinama in delita zaslon z ustreznimi deli vaje. Po 15-minutni vaji se vrnite v plenum in izvedite del vaje, namenjen refleksiji (debriefingu).
-----------------------------	---

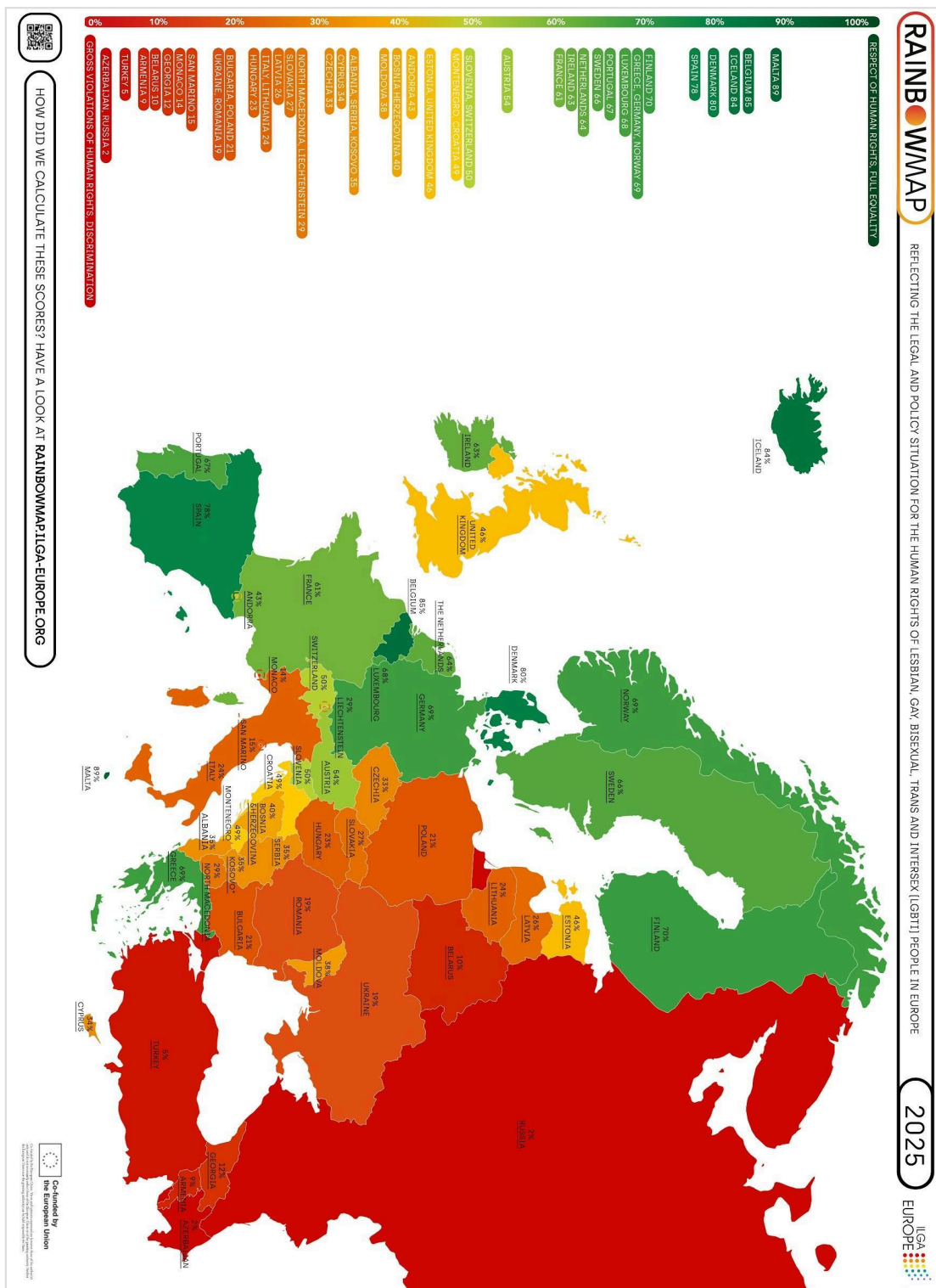


Priloge in izročki



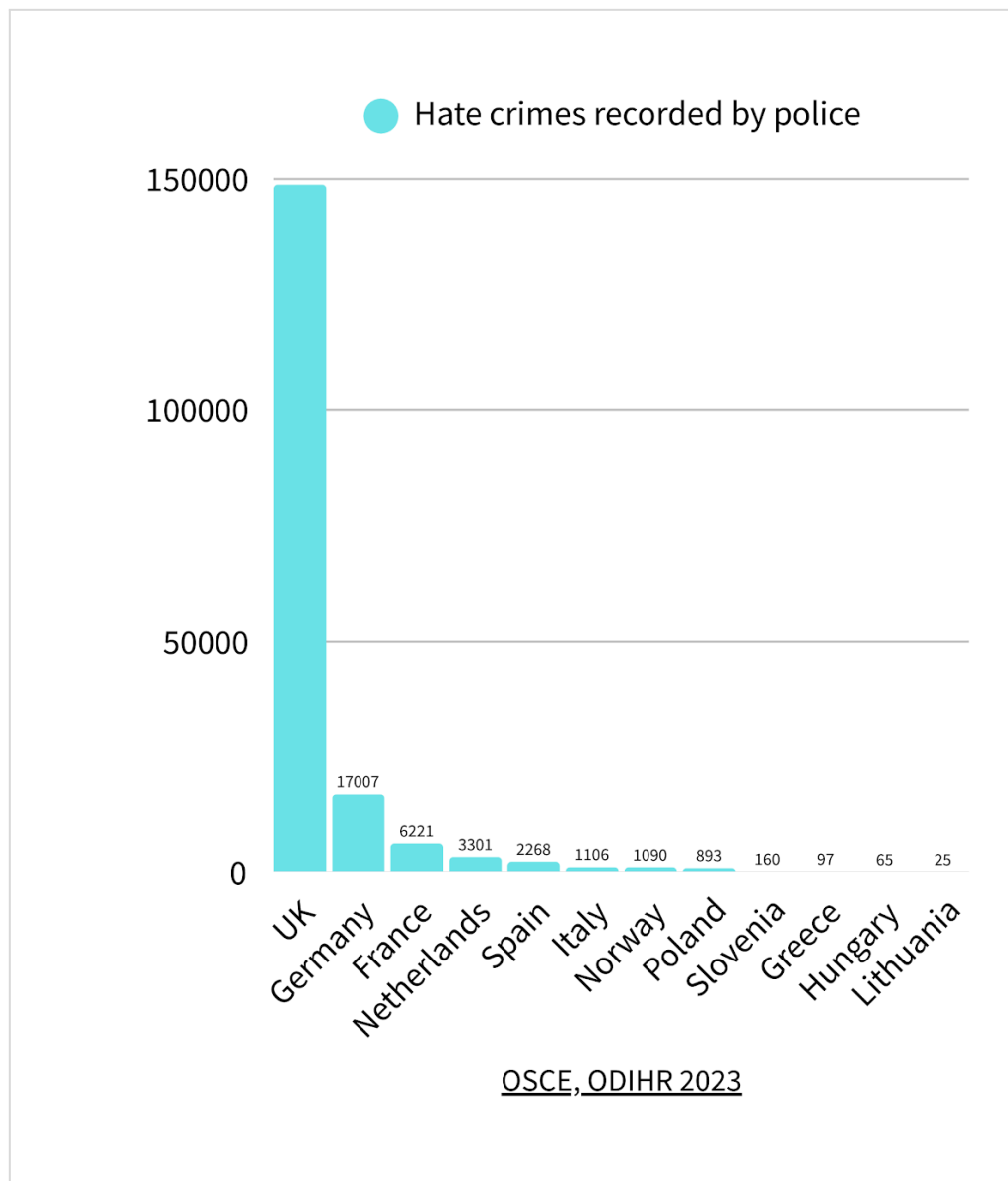
Vaja 1.3 Poišči svojo državo

Izbirni izroček, mavrični zemljevid



Vir: ILGA Europe, Rainbow Map 2025, <https://www.ilga-europe.org/report/rainbow-map-2025/>

Vaja 2.1 Kaj se skriva za številkami?



Vir: OSCE, ODIHR, Hate crime data 2023, <https://hatecrime.osce.org/hate-crime-report?year=2023>

Vaja 2.4 Opredelite svoj primer

Gradivo s primeri in vprašanji

Primer 1.

Peter je LGBTIQ aktivist. Na dogodku Parada ponosa je nosil duhovniško opravo in na logotip skrajno desne ekstremistične skupine narisal falični simbol. Po shodu so bili njegovi osebni podatki (ime, naslov, e-poštni naslov, naslov podjetja) objavljeni na različnih skrajno desnih spletnih novičarskih straneh. Po incidentu je bil več mesecev tarča groženj prek elektronske pošte in sporočil na družbenih omrežjih. Dogodki so ga psihično zelo izčrpali, zaradi groženj pa je večkrat zamenjal prebivališče. Primer je prijavil na lokalni policijski postaji. Policija je primer opredelila kot razžalitev in začela preiskavo v skladu s to kvalifikacijo.

- Ali menite, da je policijska opredelitev incidenta v tem primeru pravilna?
- Katero drugo kategorijo bi bilo po vašem mnenju treba upoštevati in na podlagi katerih dejstev ter okoliščin?
- Katere okoliščine bi priporočili, da naj policija upošteva, saj bi lahko vplivale na nadaljnje korake v preiskavi?

Primer 2.

Max in Stephen sta bila na poti domov, ko se je pred trgovino skupina ljudi začela norčevati iz njiju. Dva iz skupine sta ju vprašala, ali sta geja. To sta poskušala zanikati, vendar sta ju dva moška začela udarjati in brcati. Max je poskušal prositi druge iz skupine za pomoč, vendar so mu samo odgovorili: »Poberi se, zguba.« Medtem sta dva moška nadaljevala s pretepanjem Stephena. Nazadnje so ostali iz skupine pozvali napadalca, naj prenehata. Par je nato odšel v bolnišnico, kjer sta dobila zdravniško potrdilo o poškodbah. Dogodek sta prijavila tudi policiji, vendar sta imela občutek, da policisti, ki so bili prisotni, primera niso obravnavali dovolj resno glede na težo incidenta. Policija je omenjala razžalitev in huliganstvo, medtem ko sta glede na poškodbe menila, da je relevantna tudi prekrškovna oblika napada. Po teh dogodkih se Max in Stephen obrneta na vas, da bi ju zastopali kot njun pravni zastopnik.

- Ali menite, da je policijska opredelitev incidenta v tem primeru pravilna?
- Katero drugo kategorijo bi bilo po vašem mnenju treba upoštevati, in na podlagi katerih dejstev in okoliščin?
- Katere okoliščine bi priporočili policiji, naj jih upošteva, saj bi lahko vplivale na potek preiskave?



Primer 3.

Nora je transspolna ženska. Hodila je proti avtobusni postaji v vasi svoje babice, saj se je vračala v glavno mesto. V bližini postaje je stala skupina mladih. Ko se jim je Nora približala, so se začeli smeјati in podajati ponižujoče pripombe o njenem videzu. Eden od njih ji je zaprl pot in jo glasno vprašal, ali je »prava ženska«. Nora jih je poskušala ignorirati in nadaljevati pot, vendar ji je eden od mladih zgrabil torbo in jo močno potisnil za roko, zaradi česar je nekaj njenih stvari padlo na tla. Drugi jo je proti njeni volji začel fotografirati. Ko je pripeljal avtobus, je hitro vstopila in ji je uspelo pobegniti s kraja dogodka. Kasneje je incident prijavila policiji. Policisti so dejali, da gre za »samo otroke, ki se malo norčujejo«, in primer zabeležili kot manjšo poškodbo tuje lastnine.

- Ali menite, da je policijska opredelitev incidenta v tem primeru pravilna?
- Katero drugo kategorijo bi bilo po vašem mnenju treba upoštevati, in na podlagi katerih dejstev in okoliščin?
- Katere okoliščine bi priporočili policiji, naj jih upošteva, saj bi lahko vplivale na potek preiskave?



Vaja 3.1 Povejmo pravilno

LGBTIQ besedišče

Zmožnost osebe, da čuti privlačnost (telesno ali čustveno) do oseb istega spola, oseb nasprotnega spola ali oseb različnih oziroma vseh spolov.	
Osebe, ki čutijo privlačnost do drugih oseb istega spola.	
Osebe, ki čutijo privlačnost do drugih oseb nasprotnega spola.	
Osebe, ki čutijo privlačnost tako do oseb svojega spola kot do oseb nasprotnega spola.	
Globoka in edinstvena notranja izkušnja posameznika_ ce glede lastnega spola, ki se lahko ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, ali pa se od njega razlikuje.	
Način, kako ljudje izražajo svoj spol skozi zunanji videz in vedenje (oblačila, pričeska, ličenje, ton glasu itd.).	
Osebe, katerih spolna identiteta in spolni izraz ustrezata spolu, pripisanemu ob rojstvu.	
Osebe, katerih spolna identiteta ali spolni izraz se razlikujeta od spola, pripisanega ob rojstvu.	
Osebe, katerih spolna identiteta ustreza spolu, pripisanemu ob rojstvu, vendar se občasno oblačijo v oblačila, ki so tradicionalno pripisana nasprotnemu spolu.	
Oseba, ki se ne opredeljuje oziroma se ne more opredeliti kot moški ali ženska ter ne sodi v binarno predstavo o spolnih identitetah.	
Tiste telesne in anatomske značilnosti, ki se uporabljajo pri označevanju nekoga kot moškega ali ženske (kromosomi, hormoni, notranji in zunanji spolni organi, telesna zgradba).	
Oseba, ki ima telesne in anatomske značilnosti, ki jih ni mogoče jasno opredeliti kot moške ali ženske.	



Strah, odpor ali sovraštvo do oseb, ki čutijo privlačnost do oseb istega spola.	
Strah, odpor ali sovraštvo do oseb, katerih spolna identiteta se ne ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu.	
Družbeni sistem norm in vrednot, v katerem je edina sprejeta identiteta tista, ki se ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu.	
Družbeni sistem norm in vrednot, v katerem je edini sprejeti način čutenja privlačnosti usmerjen k osebam nasprotnega spola.	
Ženska, ki čuti čustveno ali telesno privlačnost do drugih žensk.	
Moški, ki čuti čustveno ali telesno privlačnost do drugih moških. Ta izraz se lahko uporablja tudi za žensko.	
Osebe, katerih spolna identiteta ali spolna usmerjenost je fluidna in ne sodi v eno samo kategorijo; izraz se uporablja tudi kot krovni pojem za spolne manjšine.	
Kratika za poimenovanje spolnih manjšin, sestavljena iz besed lezbijka, gej, biseksualna, transspolna, queer in interspolna oseba.	
Postopek, s katerim LGBTIQ oseba prepozna, sprejme in z drugimi deli svojo spolno usmerjenost ali spolno identiteto, ki se razlikuje od večine.	
Postopek, pri katerem transspolna oseba spremeni svoje življenje, da bi se bolje ujemalo s svojo spolno identiteto. Vključuje odprtost glede svoje spolne identitete, pravno priznanje spola, spremembo imena, hormonsko terapijo in/ali operacijo.	
Izraz, ki se je prvotno uporabljal za binarne transspolne osebe; danes se večinoma uporablja v medicinskih kontekstih in je lahko v drugih kontekstih zastarel ali žaljiv.	
Oseba, ki običajno ne čuti spolne privlačnosti ali ne čuti prirojene želje po spolnih odnosih.	
Oseba, ki meni, da spol ni odločilen dejavnik pri njeni privlačnosti do drugih.	





LGBTIQ izrazi

Aseksualna oseba

Kvir (Queer)

Homoseksualec_ka

Spolna identiteta

Transspolna oseba

Gej

Transvestit

Nebinarna oseba

Homofobija

Cisnormativnost

Spolna usmerjenost

Razkritje

Panseksualna oseba

Tranzicija

Spolna značilnost

Transfobija

Heteronormativnost

Lezbijka

Spolni izraz

Cisspolnost

Interspolnost

Biseksualnost

LGBTIQ

Heteroseksualnost



Rešitve

Zmožnost osebe, da čuti privlačnost (telesno ali čustveno) do oseb istega spola, oseb nasprotnega spola ali oseb različnih oziroma vseh spolov.	Spolna usmerjenost
Osebe, ki čutijo privlačnost do drugih oseb istega spola.	Homoseksualne osebe
Osebe, ki čutijo privlačnost do drugih oseb nasprotnega spola.	Heteroseksualne osebe
Osebe, ki čutijo privlačnost tako do oseb svojega spola kot do oseb nasprotnega spola.	Biseksualne osebe
Globoka in edinstvena notranja izkušnja posameznika_ice glede lastnega spola, ki se lahko ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, ali pa se od njega razlikuje.	Spolna identiteta
Način, kako ljudje izražajo svoj spol skozi zunanji videz in vedenje (oblačila, pričeska, ličenje, ton glasu itd.).	Spolni izraz
Osebe, katerih spolna identiteta in spolni izraz ustrezata spolu, pripisanemu ob rojstvu.	Cisspolne osebe
Osebe, katerih spolna identiteta ali spolni izraz se razlikujeta od spola, pripisanega ob rojstvu.	Transspolne osebe
Osebe, katerih spolna identiteta ustreza spolu, pripisanemu ob rojstvu, vendar se občasno oblačijo v oblačila, ki so tradicionalno pripisana nasprotnemu spolu.	Transvestiti
Oseba, ki se ne opredeljuje oziroma se ne more opredeliti kot moški ali ženska ter ne sodi v binarno predstavo o spolnih identitetah.	Nebinarna oseba
Tiste telesne in anatomske značilnosti, ki se uporabljajo pri označevanju nekoga kot moškega ali ženske (kromosomi, hormoni, notranji in zunanji spolni organi, telesna zgradba).	Spolne značilnosti
Oseba, ki ima telesne in anatomske značilnosti, ki jih ni mogoče jasno opredeliti kot moške ali ženske.	Interspolna oseba



Strah, odpor ali sovraštvo do oseb, ki čutijo privlačnost do oseb istega spola.	Homofobija
Strah, odpor ali sovraštvo do oseb, katerih spolna identiteta se ne ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu.	Transfobija
Družbeni sistem norm in vrednot, v katerem je edina sprejeta identiteta tista, ki se ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu.	Cisnormativnost
Družbeni sistem norm in vrednot, v katerem je edini sprejeti način čutenja privlačnosti usmerjen k osebam nasprotnega spola.	Heteronormativnost
Ženska, ki čuti čustveno ali telesno privlačnost do drugih žensk.	Lezbijka
Moški, ki čuti čustveno ali telesno privlačnost do drugih moških. Ta izraz se lahko uporablja tudi za žensko.	Gej
Osebe, katerih spolna identiteta ali spolna usmerjenost je fluidna in ne sodi v eno samo kategorijo; izraz se uporablja tudi kot krovni pojem za spolne manjšine.	Kvir (Queer) osebe
Kratika za poimenovanje spolnih manjšin, sestavljena iz besed lezbijka, gej, biseksualna, transspolna, queer in interspolna oseba.	LGBTIQ
Postopek, s katerim LGBTIQ oseba prepozna, sprejme in z drugimi deli svojo spolno usmerjenost ali spolno identiteto, ki se razlikuje od večine.	Razkritje
Postopek, pri katerem transspolna oseba spremeni svoje življenje, da bi se bolje ujemalo s svojo spolno identiteto. Vključuje odprtost glede svoje spolne identitete, pravno priznanje spola, spremembo imena, hormonsko terapijo in/ali operacijo.	Tranzicija
Izraz, ki se je prvotno uporabljal za binarne transspolne osebe; danes se večinoma uporablja v medicinskih kontekstih in je lahko v drugih kontekstih zastarel ali žaljiv.	Transspolne osebe
Oseba, ki običajno ne čuti spolne privlačnosti ali ne čuti prirojene želje po spolnih odnosih.	Aseksualna oseba

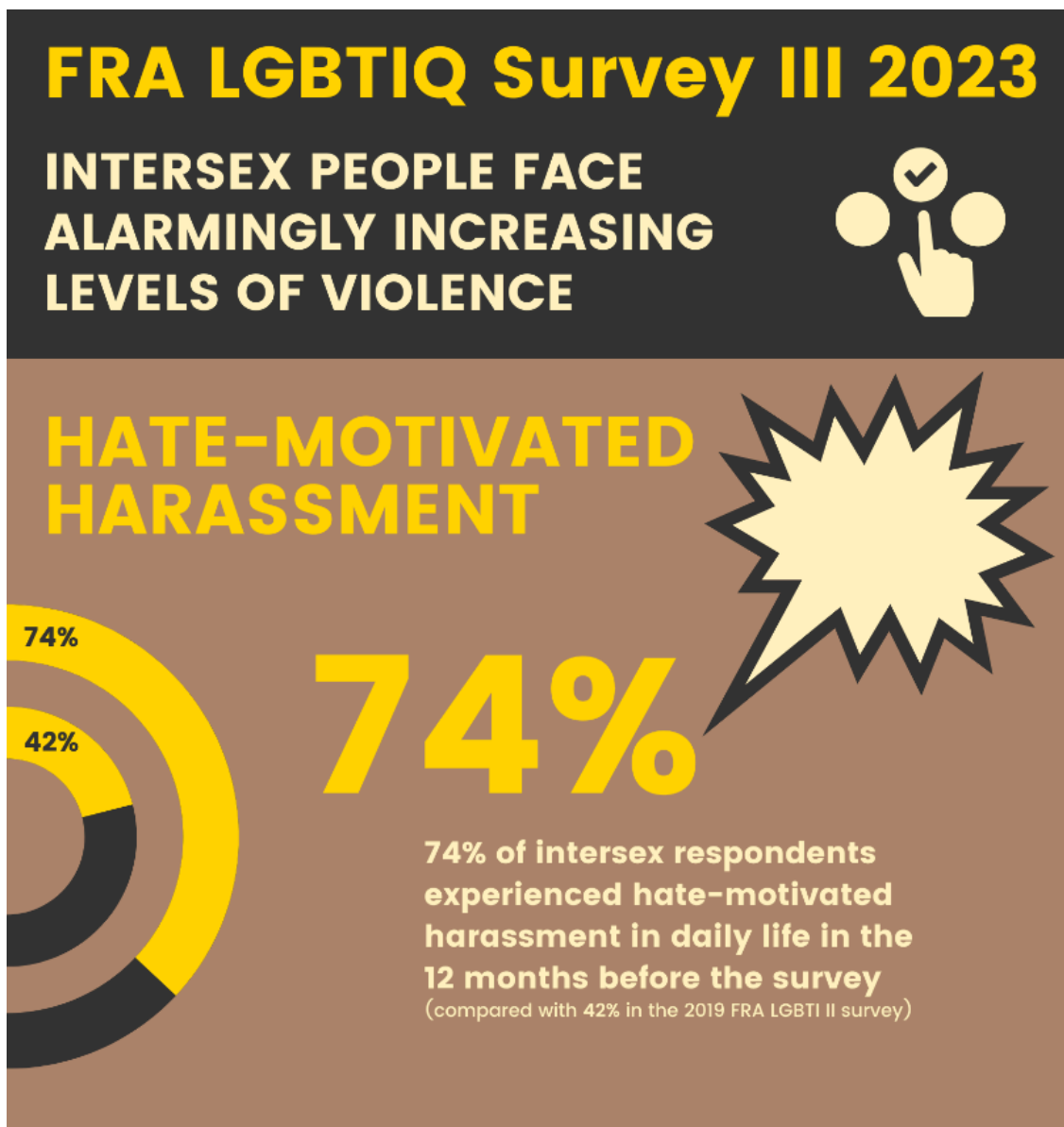


Oseba, ki meni, da spol ni odločilen dejavnik pri njeni privlačnosti do drugih.	Panseksualna oseba
---	--------------------



Vaja 3.3 Zakaj oni_e?

Zakaj oni_e? 1. OII Europe

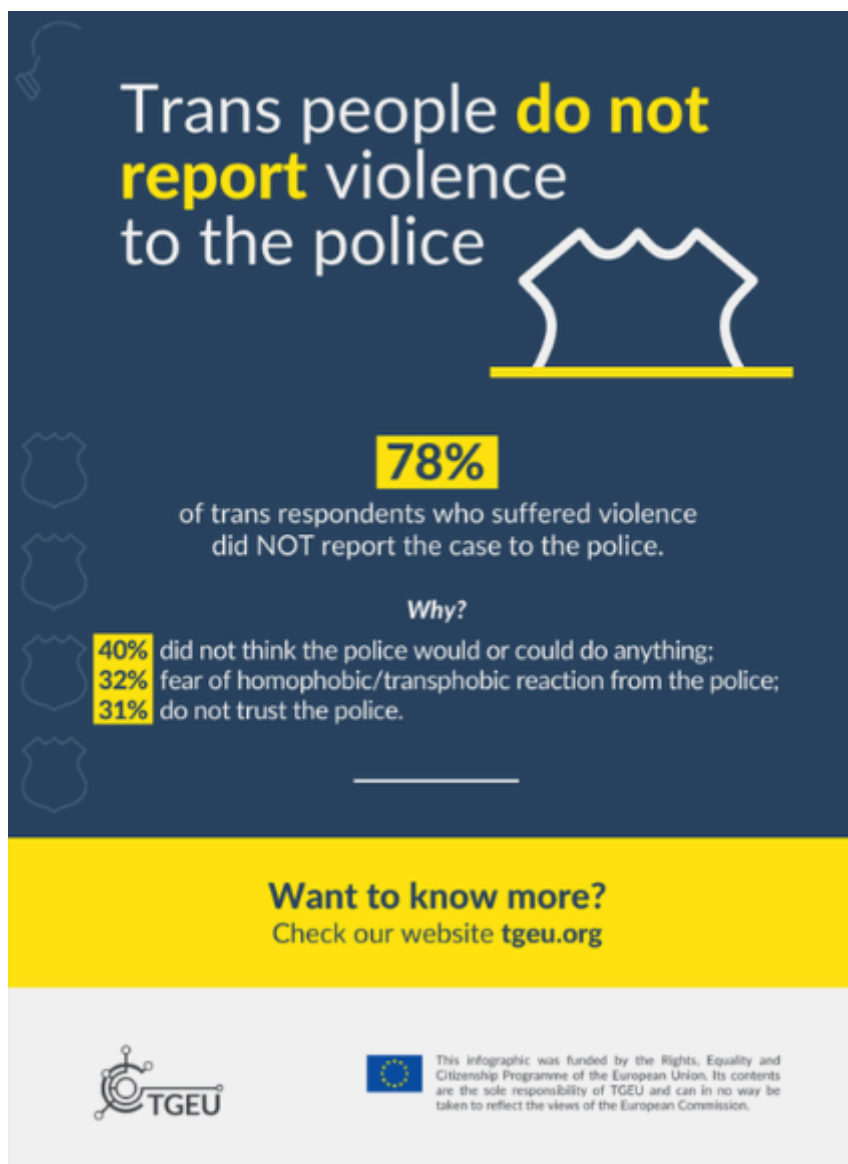




Vir: Oii Europe, Infografike – ugotovitve raziskave FRA o LGBTIQ osebah iz leta 2023
<https://www.oii-europe.org/infographics-findings-from-the-fra-lgbtiq-survey-2023/>

Zakaj oni_e? 2. TGEU





Vir: TGEU, Human Rights Day: Trans People in the EU

<https://tgeu.org/human-rights-day-trans-people-in-eu-infographics/>

Opomba: zgornji deli so odlomki iz celotnih infografik, ki jih najdete na spletni strani TGEU.

Izbirni izroček: Svet Evrope – Premisleki, specifični za transspolne osebe

HANDOUT 4.3A: COLLECTING THE EVIDENCE: VICTIMS OF HATE CRIMES AGAINST LGBTI PERSONS – TRANSGENDER-SPECIFIC CONSIDERATIONS

The information outlined below provides some guidelines and good practices for professional and supportive police interaction with transgender victims of crime. A number of the issues are also relevant to intersex persons.

1) Gender identity and law enforcement

As outlined previously, transgender persons suffer high levels of victimisation across a range of crime areas, including sexual violence and murder. Rates of victimisation are greater in the case of certain subgroups such as ethnic minority transgender persons and young transgender persons. Given the high levels of social stigma and criminal victimisation, delivering a professional response to transgender persons should be a priority for law enforcement.

In many countries, transgender persons, in particular those who engage in sex work, often face discrimination by police officers, which can erode trust and make it harder for them to report crimes of which they are the victim. Displaying **professionalism** and **respecting the identity** of a transgender crime victim is vital if police officers are to be able to effectively support and serve this vulnerable minority community.

2) Manage curiosity

Police officers may not have had any interaction with a transgender person prior to their interaction with a transgender victim of crime. As police officers are often naturally inquisitive people, there may be questions that the police officers have in relation to the transgender person's lifestyle, physiology and psychology. It is important to remember that not all transgender persons are a spokesperson for their community. Transgender persons are subject to regular questioning and judgement throughout their lives. They do not need the police to create further stress by asking questions that are not relevant to their professional interaction with the victim. **A key responsibility for police officers is to stay in their professional role and only ask questions that are relevant to the investigation in question.**

When conducting an investigation, police officers should be mindful of the criminal charge they are trying to prove and the information required to provide evidence of a bias motive. It may be relevant to refer to the victim being transgender when proving a transphobic incident. It may not, however, be necessary to provide evidence in relation to more personal elements of the transitioning process, including questions about the person's physical history/anatomy. **If the information is not evidentially related to the crime or the bias motivation, do not ask the question.**

Transgender persons can often encounter judgemental reactions from family, friends and the wider community. When they arrive at a police station, having been the victim of a crime, it is vital that they do not face further judgement from the police. Keep facial expressions neutral and remain professional at all times. Language should be neutral, technical and non-judgemental. The role of a professional police officer is to be supportive and empathetic. **Secondary victimisation is likely to occur if the victim feels that they are going through a second judgemental/discriminatory process when engaging with the criminal justice system.**

2a) Confidentiality

Police officers have a professional responsibility to maintain confidentiality when investigating criminal matters. Transgender persons are often secretive about their past or, for a multitude of reasons, live their life without reference to their being transgender (i.e. as male or female in their new role). Releasing that information to third parties poses significant risks to the individual's safety and mental well-being. It could also cause problems for their relationships with family and friends and employment status. Police officers have a responsibility to keep personal information private. Data protection legislation should also be taken into consideration where it exists. This is particularly relevant in smaller towns and cities where anonymity is harder to maintain.

The role described above should be considered in conjunction with the risk of details of the criminal case reaching the media through court appearances or otherwise. The victim should be told what the risks are so that they can make an informed decision on how to proceed. *This information should never be conveyed in a manner whereby the victim feels they are being dissuaded from making a complaint.* Lastly, **never make promises you cannot keep regarding confidentiality** in order to influence someone to make a criminal complaint.



2b) Supports

Where the victim is particularly distressed, and in particular, where relationships between the transgender community and the police are challenging, it may be appropriate to **ask the transgender victim of crime if they would like to have a friend or family member present**. This person should not be linked evidentially to the case. It may also be helpful to take the statement at a neutral venue such as a community centre or at the victim's home. Local policy and legislation may impact on this, and the relevant policy and legislation should be considered when making such decisions.

3) Use of pronouns

As discussed in Module One, pronouns are the ways in which we refer to people - the use of a person's names, and words like he or she, his or hers. Pronouns are normally gender specific and when interacting with transgender persons, they should be used appropriately.

If you are involved in a brief interaction with a transgender person it may be best to avoid using pronouns where possible, and move on. If your engagement is longer than just a brief engagement, you should **ask the person which pronoun they prefer to use/how they prefer to be addressed**.

If you find yourself using the wrong pronoun it is best to apologise quickly and move on. Lingering on the subject could cause embarrassment for all, and a brief acknowledgement of the error is all that is required.

It is important to note that some transgender persons do not identify as male or female. They identify as *non-binary*. For non-binary persons, pronouns such as they/them/theirs (instead of she/her/hers) are the appropriate pronouns to use for non-binary transgender persons.

It is considered insulting to use the wrong pronoun on purpose and can cause considerable hurt. Police officers' use of the correct pronouns and sensitive questions about preferred pronouns show cultural competence and engender trust.

4) Legal name

Many countries do not legislate to provide for persons changing their name to coincide with their preferred gender. In other circumstances, a transgender person may not be in a position to change their name legally, even if it is permitted by the state. This can create a multitude of challenges, especially when dealing with police officers who are trained and experienced in examining identity documents.

It may be necessary for police officers to use a person's legal/birth name which may not correlate with their preferred gender. Where this legal requirement exists, **it is important to explain the reasons why and when and where the name will be used** (forms, statements, court and medical documents, etc). The police officer should still refer to the person's preferred name and gender when interacting wherever possible.

When taking a statement of complaint, acknowledge the identity of the witness and their preferred name and pronouns and use these when interacting with them. In the statement, commence by stating the witness's *legal name and gender*, and that they identify as *preferred name and gender*. Indicate that from that point on you will refer to the witness legally known as (legal name) as (chosen name). Once this has been clarified in the statement, you should continue to use the person's preferred identity and pronouns throughout the statement/report.

Documents to prove identity/gender should not be requested unless legally necessary for a specific purpose.

5) Body sensitivity

Sexual assault is a sensitive and personally devastating crime. This is particularly true for persons who may have the extra challenge of having difficulties with their own body. Many transgender persons can be anxious about their body parts, causing them to be reluctant to discuss them. This makes building trust even more important.

Where a forensic sexual examination is required, the procedures should be explained to the victim in advance so as to give them enough information to make a decision as to how to proceed. Victims' decisions in such cases should be respected.



6) Domestic violence

At times, internalised transphobia and shame can lead to low self-esteem. For some transgender persons, any relationship may be seen as better than none. This creates a fertile ground for domestic abuse.

Police officers should be aware that the person accompanying a victim of domestic abuse may be the abuser. In these circumstances it may be appropriate to briefly separate the victim and partner and ask questions such as: Do you feel safe at home? Does anyone in your life hit, hurt or threaten you? Is there any reason you may feel uncomfortable or unable to openly answer questions while your companion is present?

7) Family

The police may be required to engage with the family of the victim, particularly if the victim is missing, deceased or not available. Try to sensitively gauge the family's levels of acceptance and identify how far/whether they want to be involved in supporting the investigation. This may include asking if they are interested in talking to the media.

The family may not accept the new gender of their family member and you may find yourself using former details/pronouns when dealing with them. It may be necessary to have two types of conversation, one with the family and one with the victim.

The family of the victim may have no understanding of transgender issues and it may, in certain cases, be appropriate to arrange for them to receive information on the subject and to provide them with victim support services.

8) Detention of transgender persons

If it becomes necessary to arrest a transgender person, the police will have to carefully consider the arrangements for their detention. Most police forces do not have a policy on transgender persons being held in custody. Housing a transgender person with those of their legal/birth gender in prison facilities can be dangerous. Transgender persons are at a high risk of harassment, assault and sexual assault while incarcerated.

Where possible, the transgender person should be detained on their own in the event of short-term detention. For long-term detentions it is advisable to identify a means of housing the prisoner with their preferred gender. Prisoner safety should be the paramount consideration.

For anything other than short-term detention, the police should enquire about any medical transition treatments to ensure the prisoner's health during detention.

9) Intersex-specific issues

Even within a short lapse of time such as 24 hours, intersex persons may have medical needs. For example, cortisol steroid management may be needed to prevent salt wasting, or effective air conditioning may be needed to prevent overheating.

Most persons who are on hormone replacement therapy due to childhood gonadectomies can generally only manage up to 24 hours without accessing their hormones. Action will need to be taken immediately after 24 hours, and consideration must also be given to how much time has passed between the last dose taken and the person being detained.

Intersex persons who are on implants or injections will generally not need access to hormones in the short term. However, they may need access to a trained nurse for injections or a trained doctor for implants.

Among certain groups within the intersex "umbrella", there is a high risk of osteoporosis or osteopenia due to hormone mismanagement in earlier years. In some cases, individuals may have suffered multiple breaks and fractures, meaning their bones can break very easily. It is essential that these issues are included in a supportive and comprehensive needs assessment.



Vaja 4.2 Človekove pravice v akciji

Primer 1. – Sabalić proti Hrvaški

V zadevi Sabalić proti Hrvaški (vloga št. 50231/13) je Evropsko sodišče za človekove pravice soglasno razsodilo, da je prišlo do kršitve 3. člena (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) v povezavi s 14. členom (prepoved diskriminacije) Evropske konvencije o človekovih pravicah. Zadeva se je nanašala na trditev ge. Sabalić, da je bil odziv oblasti na nasilni homofobni napad nanjo neustrezen. Napadena je bila v nočnem klubu, ko je zavrnila snubenje moškega in mu razkrila, da je lezbijka.

Sodišče je zlasti ugotovilo, da postopek za prekršek zoper pritožničinega napadalca ni obravnaval elementa kaznivega dejanja iz sovraštva in je privedel do prenizke globe. Te pomanjkljivosti so predstavljale temeljno napako v postopku. Zato bi bilo upravičeno, da bi organi ustavili ali razveljavili postopek za prekršek in ponovno preučili zadevo, namesto da so zavrgli pritožnično kazensko ovadbo zaradi dvojne obtožbe.

Glavna dejstva: Vlagateljica, ga. Sabalić, je hrvaška državljanka, ki živi v Zagrebu. 13. januarja 2010 je ga. Sabalić v zagrebškem nočnem klubu napadel moški M.M., potem ko je zavrnila njegovo snubljenje in dodala, da je lezbijka. Moški jo je hudo pretepel in brnil, medtem ko je kričal »Vse vas je treba ubiti!« in »Pofukal te bom, lezbijka!«. Utrpela je več poškodb po vsem telesu, zaradi katerih je bila zdravljena v bolnišnici.

Napadalec je bil v postopku prekrška obsojen zaradi kršitve javnega reda in miru ter obsojen na globo v višini 300 hrvaških kun (približno 40 evrov). Ga. Sabalić, ki o tem postopku ni bila obveščena, je vložila kazensko ovadbo proti M.M. pri državnem tožilstvu, v kateri je trdila, da je bila žrtev nasilnega kaznivega dejanja iz sovraštva in diskriminacije.

Državno tožilstvo je uvedlo kazensko preiskavo, vendar je julija 2011 kazensko ovadbo zavrglo, ker je bil M.M. že preganjan v postopku zaradi prekrška in bi njegov kazenski pregon zato pomenil dvojno kazen. Domača sodišča so to odločitev potrdila.

Pritožbe: Ga. Sabalić se je pritožila, sklicujoč se na 3. člen (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) v povezavi s 14. členom (prepoved diskriminacije), da uradni odziv na napad nanjo, in sicer postopek zaradi prekrška, ni obravnaval elementa kaznivega dejanja iz sovraštva in je privedel do nekaznovanosti njenega napadalca. Sklicevala se je tudi na 13. člen (pravica do učinkovitega pravnega sredstva).

Odločitev sodišča: Sodišče je ponovilo, da imajo države v skladu s Konvencijo dolžnost, da pri preiskavi nasilnih incidentov sprejmejo vse razumne ukrepe, da ugotovijo, ali je pri tem prišlo do diskriminacije. Ta dolžnost vključuje tudi identifikacijo in, če je to primerno, ustrezno kaznovanje odgovornih za nasilje. Te zahteve Konvencije v primeru pritožnice niso bile izpolnjene, saj postopek zaradi prekrška zoper njenega napadalca ni obravnaval elementa kaznivega dejanja iz sovraštva. Poleg tega je bil napadalec obsojen na smešno globo v višini približno 40 EUR, kar je očitno nesorazmerno z resnostjo napada.

Tudi v smislu domačega prava je imela policija, ki je že od začetka vedela, da je M.M. napadel pritožnico, ko mu je razkrila svojo spolno usmerjenost, dolžnost obvestiti pristojno državno tožilstvo,



vendar tega ni storila. Sodišče je na splošno ugotovilo, da je odziv na napad s postopkom za prekršek pokazal, da država v skladu s Konvencijo ni zavezana zagotavljanju, da homofobno nasilje nikakor ne bo tolerirano; pravzaprav je tak odziv spodbudil občutek nekaznovanosti za nasilna kazniva dejanja iz sovraštva.

Sodišče je upoštevalo stališče domačih organov, da je pravnomočna obsodba M.M. v postopku prekrška ustvarila formalno oviro za njegov kazenski pregon zaradi dvojne obtožbe, in argument vlade, da je bila na tej podlagi neuporaba učinkovitih kazensko-pravnih mehanizmov v zadevi upravičena. Vendar so domači organi sami povzročili takšno situacijo z nepotrebno uvedbo neučinkovitega postopka prekrška, s čimer so spodkopali možnost ustrezne uporabe ustreznih določb in zahtev domačega kazenskega prava. Sodišče je ponovilo, da načelo pravne varnosti v kazenskih zadevah ni absolutno. Člen 4 § 2 Protokola št. 7 (pravica, da se ne sodi ali kaznuje dvakrat) Konvencije izrecno dovoljuje državam pogodbenicam, da ponovno odprejo zadevo v škodo obtoženca, če je bila med drugim v postopku ugotovljena bistvena napaka.

V primeru pritožnice je Sodišče ugotovilo, da sta tako opustitev preiskave sovražnih motivov za nasilni napad kot tudi neupoštevanje takih motivov pri določanju kazni napadalca pomenila "bistvene pomanjkljivosti" v postopku v smislu člena 4 § 2 Protokola št. 7. Sodišče je tudi ugotovilo, da bi lahko domači organi popravili situacijo, na primer s prekinitvijo ali razveljavitvijo neupravičenega niza postopkov za prekrške, razveljavitvijo njihovih učinkov in nato ponovno preučetvijo primera.

Skratka, Sodišče je ugotovilo, da domači organi z uvedbo neučinkovitega postopka za prekršek in zmotno ustavitvijo kazenskega postopka iz formalnih razlogov niso ustrezno in učinkovito izpolnili svoje procesne obveznosti iz 3. člena v povezavi s 14. členom Konvencije. Glede na te ugotovitve je Sodišče razsodilo, da ni nastalo nobeno ločeno vprašanje v skladu s 13. členom Konvencije.

Sodišče je razsodilo, da mora Hrvaška pritožnici plačati 10.000 evrov (EUR) za nepremoženjsko škodo in 5.200 EUR za stroške in izdatke.

Vir: Sporočilo za javnost tajnika ESČP. Odziv hrvaških oblasti na nasilni homofobni napad je bil neučinkovit, 2021. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6904894-9271515&filename=Judgment%20Sabalic%20v.%20Croatia%20-%20inadequate%20official%20response%20to%20violent%20homophobic%20attack.pdf>



Primer 2. – Bednarek in drugi proti Poljski

V zadevi Bednarek in drugi proti Poljski (vloga št. 58207/14) je Evropsko sodišče za človekove pravice razsodilo, da je prišlo do kršitve 3. člena (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) v povezavi s 14. členom (prepoved diskriminacije) Evropske konvencije o človekovih pravicah. Zadeva se je nanašala na pritožbo pritožnikov glede neustreznega odziva oblasti na homofobni napad nanje.

Glavna dejstva: Pritožniki so dva poljska državljana in ukrajinski državljan, ki živijo v Varšavi. 1. januarja 2013 okoli 3. ure zjutraj so bili med hojo po eni od glavnih ulic Varšave napadeni in pretepeni s strani dveh bratov in še ene osebe. Prvi in tretji pritožnik, ki sta bila takrat par, sta se držala za roke. Po incidentu je prvi pritožnik policiji prijavil bolečine v obrazu in krvav nos. Drugi pritožnik je prijavil, da je bil med napadom udarjen, vendar ni utrpel nobenih poškodb. Izjavil je, da se je zaradi groženj napadalcev bal za svoje življenje.

Policija je pripravila dve poročili o incidentu. V teh dokumentih je bilo navedeno, da sta prvi in drugi pritožnik trdila, da je bil sporni napad motiviran s homofobijo in da so bile izrečene kletvice in homofobne grožnje. Spis ne vsebuje nobenih drugih dokumentov iz preiskovalne faze postopka.

14. avgusta 2013 je okrožno sodišče Varšava–Center obsodilo obtožence za nasilje, enega od njih pa je dodatno obsodilo za izrekanje groženj. Vsi trije so bili obsojeni na enoletno zaporno kazen, vsak od njih pa je moral plačati približno 25 EUR vsakemu pritožniku. Vse tri zaporne kazni so bile odložene za tri leta.

Tožniki so se pritožili, ker je sodišče prve stopnje zavrnilo njihovo trditev, da je bil incident motiviran s homofobijo, in izreklo nesorazmerno milo kazen.

14. februarja 2014 je regionalno sodišče v Varšavi potrdilo sodbo prve stopnje. Ugotovilo je, da razpoložljivi dokazi ne potrjujejo trditve, da so bila dejanja obtoženca motivirana s sovraštvom, predsodki ali diskriminacijo do oseb drugačne spolne usmerjenosti. Sodišče je ugotovilo, da so naložene globe morda videti nizke, vendar odražajo finančno stanje obtoženca, ki ni imel stalne zaposlitve.

Pritožbe: S sklicevanjem na 3. člen (prepoved nečloveškega in ponižujočega ravnanja) in 14. člen (prepoved diskriminacije) Konvencije so pritožniki trdili, da organi niso upoštevali homofobnih motivov napadalcev, ampak so jih preiskovali, preganjali in sodili za navadna kazniva dejanja. Pritožujejo se tudi zaradi pomanjkanja ustreznih zakonodajnih in drugih ukrepov v Poljski za pregon in boj proti kaznivim dejanjem iz sovraštva, ki so motivirana s spolno usmerjenostjo žrtev.

Odločitev Sodišča: Sodišče je ugotovilo, da 3. člen ne more biti omejen na dejanja fizičnega grdega ravnanja, temveč zajema tudi povzročanje psihičnega trpljenja. Zato se ravnanje lahko opredeli kot ponižujoče, če v žrtvah vzbuja občutke strahu, tesnobe in manjvrednosti, ki jih lahko ponižujejo in razvrednotijo. Sodišče je nadalje ponovilo, da lahko diskriminacijsko ravnanje kot tako načeloma pomeni ponižujoče ravnanje v smislu 3. člena, če doseže takšno stopnjo resnosti, da predstavlja kršitev človekovega dostojanstva.

Sodišče je ponovno poudarilo, da napadi na LGBTI osebe, ki jih sprožijo izrazi naklonjenosti, predstavljajo kršitev človekovega dostojanstva, saj so usmerjeni proti splošnim izrazom ljubezni in



tovarištva. V tem konkretnem primeru je Sodišče menilo, da je ravnanje, ki so ga doživeli vsi trije pritožniki, predstavljalo kršitev njihovega dostojanstva. Sodišče je tudi menilo, da so telesne poškodbe, ki sta jih prva dva pritožnika utrpela zaradi napada, glede na njihovo intenzivnost same po sebi lahko sprožile vprašanje v skladu s 3. členom.

Sodišče je poudarilo, da storilci niso bili niti obtoženi niti preganjani zaradi napada, ki je bil motiviran z sovraštvom. Poleg tega se pri določanju kazni ni upoštevalo sovražno ravnanje napadalcev do oseb, ki so jih imeli za homoseksualce, s čimer je bil ta temeljni vidik kaznivega dejanja dejansko spregledan in ni imel kazenskega pomena.

V obravnavanem primeru je kljub temu, da gradivo v spisu vsebuje zelo malo dokumentov iz preiskave, očitno, da so se domače oblasti soočile s prima facie dokazi nasilja, ki je bilo motivirano ali vsaj vplivano s predsodki napadalcev do spolne usmerjenosti prvega in tretjega pritožnika. V skladu s sodno prakso Sodišča je bilo zato – kljub odsotnosti posebnega kaznivega dejanja iz sovraštva, povezanega s homofobijo, v poljskem kazenskem pravu – potrebno učinkovito uporabiti domače kazensko-pravne mehanizme, s katerimi bi bilo mogoče pojasniti morebitni motiv sovraštva s homofobnimi podtoni, ki je bil v ozadju nasilnega incidenta, ter identificirati in, če je to primerno, ustrezno kaznovati odgovorne.

Sodišče je sklenilo, da država ni ustrezno izpolnila svoje dolžnosti, da se primerno odzove na nasilne napade, ki so bili motivirani s sovraštvom do dejanske ali domnevne spolne usmerjenosti žrtev. Zato je prišlo do kršitve 3. člena v povezavi s 14. členom.

Sodišče je odločilo, da mora Poljska vsakemu pritožniku plačati 7.000 evrov (EUR) za nematerialno škodo, povečano za morebitne takse.

Vir: Evropsko sodišče za človekove pravice, Bednarek in drugi proti Poljski (vloga št. 58207/14), sodba z dne 10. julija 2025.



Primer 3. – Hanovs proti Latviji

V zadevi Hanovs proti Latviji (vloga št. 40861/22) je Evropsko sodišče za človekove pravice soglasno ugotovilo, da je prišlo do kršitve členov 3 (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) in 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) Evropske konvencije o človekovih pravicah v povezavi s členom 14 (prepoved diskriminacije).

Zadeva se je nanašala na homofobični napad na g. Hanovsa leta 2020, ko se je sprehajal s svojim partnerjem. Sodišče je ugotovilo, da ni bila vložena nobena kazenska ovadba, kljub temu da je napadalec med policijskim zaslišanjem odkrito priznal, da je uporabil homofobne žaljivke in da je menil, da je bilo objemanje g. Hanovsa in njegovega partnerja okrog pasu zanj žaljivo. Sodišče je ugotovilo, da namesto da bi se odločno odzvale na napad, ki je bil očitno motiviran z diskriminacijo, so oblasti sprožile postopek, ki je bil enakovreden manjšemu motenju javnega reda, in napadalcu naložile očitno blago globo. Takšen pristop je spodbujal občutek nekaznovanosti za kazniva dejanja, motivirana z sovraštvom, in bi lahko pripeljal do normalizacije sovražnosti do LGBTI oseb, ohranjanja kulture nestrpnosti in diskriminacije ter spodbujanja nadaljnjih podobnih dejanj.

Glavna dejstva: Pritožnik, gospod Hanovs, je latvijski državljani, ki živi v Rigi. 8. novembra 2020 sta gospod Hanovs in njegov partner sprehajala psa, ko je nek moški začel kričati nanju, uporabljal žaljivo govorico in homofobne žaljivke. Moški je poskušal udariti gospoda Hanovsa, ki je uspel najti zatočišče v bližnji trgovini. Medtem je njegov partner poklical policijo. Policija je našla napadalca in ga kasneje identificirala kot JP. Proti njemu so začeli kazenski postopek zaradi „huliganstva“ in ga zaslišali kot osumljenca. Priznal je, da sta ga gospod Hanovs in njegov partner, ki sta se držala za pas, užalila. Izjavil je, da je najprej verbalno, nato pa fizično napadel par, da bi ustavil to, kar je štel za nesprejemljivo javno izkazovanje naklonjenosti. Postopek je bil zaključen maja 2021, ko je preiskovalec ugotovil, da ni bilo ugotovljenih elementov kaznivega dejanja.

Gospod Hanovs se je pritožil na to odločitev in trdil, da bi bilo treba dejanja JP opredeliti kot kaznivo dejanje iz sovraštva v skladu s členom 150 kazenskega zakona. Vendar pa kazenski pregon ni bil sprožen, saj je tožilstvo maja 2022 zavrnilo pregon napada kot kaznivega dejanja iz sovraštva. Menili so, da so bila dejanja JP usmerjena le proti gospodu Hanovsu in ne proti spolnim manjšinam na splošno ter da niso spodbujala drugih k sovraštvu, kar bi bilo potrebno za ugotovitev kaznivega dejanja iz sovraštva.

Medtem je bil JP junija 2021 v postopku za prekršek spoznan za krivega „manjšega huliganstva“ in mu je bila naložena globa v višini 70 evrov. Drugi moški, ki je bil med incidentom z JP-jem – in se je razgalil pred trgovino, v kateri se je gospod Hanovs moral skriti –, je bil prav tako najden, vendar ga ni bilo mogoče identificirati.

Pritožbe: G. Hanovs se je skliceval na člen 3 (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja), člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in člen 14 (prepoved diskriminacije) Konvencije in se pritožil, da organi niso opravili učinkovite preiskave in kazensko preganjali dejanja, ki so bila homofobni zločin iz sovraštva. Zlasti je trdil, da je bil incident kljub temu, da ni utrpel telesne poškodbe, zastrašujoč in ponižujoč.

Odločitev sodišča: Sodišče je ugotovilo, da čeprav gospod Hanovs ni utrpel nobenih telesnih poškodb, so napadi na LGBTI osebe, ki so bili sproženi zaradi izražanja njihove naklonjenosti drug do drugega, pomenili kršitev človekovega dostojanstva, saj so trenutek intimnosti spremenili v trenutek



strahu in travme. Poleg tega so taki napadi žrtvam onemogočili, da bi odprto izražale temeljna človeška čustva, in jih prisilili v nevidnost in marginalizacijo. Grožnja nasilja je ogrozila njihovo sposobnost, da živijo avtentično, in jih prisilila, da so skrivali bistvene vidike svojega zasebnega življenja, da bi se izognili škodi.

Sodišče je zato ugotovilo, da je bil napad na pritožnika in njegovega partnerja dovolj resen, da je zahteval odziv organov. Diskriminatorni motiv za napadom namreč ni bil dvomljiv. J.P. je med policijskim zaslišanjem odkrito priznal, da je uporabil homofobne žaljivke in da je izkazovanje naklonjenosti gospoda Hanovsa in njegovega partnerja dojemal kot žaljivo.

Nadalje je ugotovilo, da so policija in tožilci ozko razlagali kazenske določbe, namenjene zaščiti posameznikov pred takšnimi kaznivimi dejanji, motiviranimi s sovraštvom, zaradi česar JP ni bil niti obtožen niti preganjan.

Čeprav je bil v postopku za prekršek spoznan za krivega, uporaba takšnega postopka ni bila združljiva z obveznostjo nacionalnih organov iz Evropske konvencije, da zagotovijo ustrezno obravnavanje in preprečevanje homofobnih napadov. Prvič, ker niso obravnavali elementa sovraštva v napadu, in drugič, ker je bila globa očitno preblaga, tako glede resnosti dejanja kot glede višine kazni, ki je bila na najnižji stopnji lestvice.

Organi so tako zmanjšali pomen napada, ki je bil motiviran s sovraštvom, in ga obravnavali kot manjšo motnjo javnega reda, na primer kot pretep med pijanimi. Takšen pristop je spodbujal občutek nekaznovanosti za kazniva dejanja, motivirana s sovraštvom, kar je predstavljalo znatno grožnjo temeljnim pravicam, ki jih varuje Konvencija. Neobravnavanje takšnih incidentov bi lahko normaliziralo sovražnost do LGBTI oseb, ohranjalo kulturo nestrpnosti in diskriminacije ter spodbujalo nadaljnja dejanja podobne narave.

Država je tako kršila svojo obveznost, da zagotovi ustrezno zaščito človekovega dostojanstva in zasebnega življenja gospoda Hanovsa pred diskriminatornim napadom, kar je v nasprotju s členoma 3 in 8 Konvencije v povezavi s členom 14.

Sodišče je odločilo, da mora Latvija tožniku plačati 10 000 evrov (EUR) za nematerialno škodo.

Vir: Sporočilo za javnost sodnega tajnika ESČP. Latvijske oblasti niso preganjale homofobnega kaznivega dejanja iz sovraštva, s čimer so kršile Evropsko konvencijo, 2024.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-8004073-11170858&filename=Judgment%20Hanovs%20v.%20Latvia%20-%20authorities%27%20failure%20to%20prosecute%20homophobic%20hate%20crime.pdf>



Vaja 4.4 Čas za evalvacijo

Kartice s primeri

Primer 1: 21. julija je lezbični par hodil po glavni ulici prestolnice, objemajoč se za ramena. Ženska je zakričala nanju: »Imam dva otroka, ne želim, da to gledata! Pojdita stran, umazani pedri!« Nato je obe dekleti potisnila s pločnika. Par je dejanje prijavil policiji kot homofobni incident.

Primer 2: Ne-binarna oseba je zapuščala znano letno zabavo po končanem glavnem koncertu dogodka Parada ponosa. Nosila je vsakdanja oblačila, gledala v telefon in se odpravljala proti tramvajski postaji. Skupina moških v črnih uniformah s simboli jo je nekaj metrov od vhoda opljuvala.

Primer 3: Biseksualni fant se je udeležil športne ure za dijake, stare od 16 do 18 let. Drugi fant, ki ga je poznal le iz govoric, je v garderobi pristopil k njemu in rekel: »Si se že odločil, na katero stran boš šel? Slišal sem, da si negotov, poglejmo, ali ti je všeč tudi lopar«. Nato je večkrat potisnil svoj športni lopar proti njemu, zaradi česar je padel na tla, ko se je poskušal nagniti v drugo stran. Nekateri učenci v sobi so se smejali, drugi pa so se počutili nelagodno in so kasneje o dogodku govorili kot o nestrpnosti.

Primer 4: Transspolna ženska se je peljala z metrojem v glavnem mestu. S prijateljico se je pogovarjala o težavah pri dostopu do hormonske terapije. Moški ju je slišal in ju začel glasno žaliti. V metroju sta se umaknili na drugo mesto. Ko sta izstopili na postaji, ju je isti moški čakal na peronu in jima na grozeč način zaprl pot. Ženski in njeni prijateljici je uspelo pobegniti.



Evalvacijski list

Zaščitene lastnosti:

Kazalnik pristranskosti	Prisoten kazalnik	Utemeljitev
1) Mnenje ali dojemanje žrtve ali priče.		
2) Fizični videz storilca_ke, njegov_njen izraz med dejanjem.		
3) Dejanska ali domnevna razlika med skupino storilca_ke in žrtve.		
4) Videz in vedenje žrtve.		
5) Predsodki in obnašanje storilca_ke.		
6) Vpletenost organiziranih ekstremističnih skupin		
7) Lokacija/kraj		
8) Čas		
9) Intenzivnost, način in narava nasilja		
10) Vidnost (publicity)		
11) Pomanjkanje drugih motivov		

Pravna kvalifikacija:



Rešitve

Primer 1.

Zaščiten lastnost: Spolna usmerjenost

Prisotni kazalniki	Podrobnosti
1) Mnenje ali dožemanje žrtve ali priče.	Par je dejanje prijavil policiji kot homofobni incident.
2) Fizični videz storilca_ke, njegov izraz med dejanjem.	Žalitev, ki jo je storilka kričala na par, sklicevanje na domnevno zaščito otrok.
3) Dejanska ali domnevna razlika med skupino storilca_ke in žrtve.	Lezbični par, heteroseksualna storilka.
4) Videz in vedenje žrtve.	Žrtvi sta se med hojo objemali.
11) Pomanjkanje drugih motivov	Storilka in žrtvi se niso poznale prej, drugi motivi se niso pojavili.

Pravna kvalifikacija: kaznivo dejanje iz sovraštva (ali nacionalni ekvivalent)



Primer 2.

Zaščitena lastnost: Spolna identiteta

Prisotni kazalniki	Podrobnosti
3) Dejanska ali domnevna razlika med skupino storilca_ke in žrtve.	Storilci so bili cispolni moški, žrtev pa nebinarna oseba.
6) Vpletenost organiziranih ekstremističnih skupin	Uniforma storilcev bi lahko razkrila njihovo pripadnost ekstremistični skupini.
7) Lokacija/kraj	Incident se je zgodil pred znanim prizoriščem zabave po paradi ponosa.
8) Čas	Incident se je zgodil kmalu po lokalnem dogodku parada ponosa in na koncu glavnega koncerta na dogodku, ki bi lahko imel javno agendo.
9) Intenzivnost, način in narava nasilja	Pljuvanje je dejanje, ki izraža globoko nespoštovanje in gnus.
11) Pomanjkanje drugih motivov	Storilci in žrtev se niso poznali, drugi motivi se niso pojavili.

Pravna kvalifikacija: kaznivo dejanje iz sovraštva (ali nacionalni ekvivalent)



Primer 3.

Zaščitena lastnost: spolna usmerjenost

Prisotni kazalniki	Utemeljitev
1) Mnenje ali dožemanje žrtve ali priče.	Nekatere priče so o dogodku govorile kot o nestrpnosti.
3) Dejanska ali domnevna razlika med skupino storilca_ke in žrtve.	Žrtev biseksualen moški, storilec pa domnevno heteroseksualen moški.
5) Predsodki in obnašanje storilca_ke.	»Izberi stran« odraža bifobne predsodke, medtem ko je »poskušanje z loparjem« ponižujoče.
7) Lokacija/kraj	Slačilnica je odprta za vrstnike, čeprav je to intimen prostor, kjer je žrtev bolj ranljiva.
9) Intenzivnost, način in narava nasilja	Porivanje z loparjem, dokler ni padel.
10) Vidnost	Prisotnost drugih študentov, namen, da jih nasmeji.
11) Pomanjkanje drugih motivov	Drugi študent ga je poznal le iz govoric, ni bilo predhodnega osebnega konflikta.

Pravna kvalifikacija: ustrahovanje, nadlegovanje ali morebitno kaznivo dejanje iz sovraštva na podlagi nacionalne zakonodaje



Primer 4.

Zaščitena lastnost: spolna identiteta

Prisotni kazalniki	Utemeljitev
2) Fizični videz storilca_ke, njegov_njen izraz med dejanjem.	Moški jih je najprej žalil, nato pa jim je poskušal zapreti pot.
3) Dejanska ali domnevna razlika med skupino storilca_ke in žrtve.	Ena od žrtev je transspolna ženska, za moškega se domneva, da je cispolen.
4) Videz in vedenje žrtve.	Žrtve so se pogovarjale o transspolnem zdravju, kar je moški slišal.
9) Intenzivnost, način in narava nasilja	Zapiranje poti žrtvam je bilo ciljno usmerjeno in grozeče dejanje ustrahovanja, tudi če je bilo stopnjevanje v fizično nasilje preprečeno.
10) Vidnost	Glasne žalitve so lahko služile kot način pritegovanja pozornosti drugih potnikov.
11) Pomanjkanje drugih motivov	Žrtve napadalca prej niso poznale in z njim niso imele predhodnih stikov.

Pravna kvalifikacija: kaznivo dejanje iz sovraštva (ali nacionalni ekvivalent)



Vaja 4.10 Restorativna pravičnost

Vrste restorativne pravičnosti

Pri **mediaciji med žrtvijo in storilcem kaznivega dejanja** se žrtev in storilec_ka kaznivega dejanja pogovorita s pomočjo usposobljene_ga moderatorke_ja. Žrtev in storilec_ka se lahko srečata neposredno, iz oči v oči ali posredno, na primer s pošiljanjem pisem ali komunikacijo med seboj prek moderatorja_ke. Postopek mora biti varen za obe strani, storilec_ka pa mora sprejeti ali ne zanikati odgovornosti za kaznivo dejanje.

Skupnostne in družinske konference so osredotočene na združevanje žrtve, storilca_ke kaznivega dejanja in njihovih družin, včasih pa tudi skupnosti. Stranke bodo sodelovale v strokovno vodenem procesu, da bi opredelile zaželen izid, obravnavale posledice kaznivega dejanja in raziskale načine za preprečevanje ponovitve kaznivega vedenja. Ta oblika restorativne pravičnosti se uporablja predvsem za soočenje storilca_ke s posledicami njegovega_njenega vedenja in za popravilo škode. Z vključevanjem mreže storilca_ke konference pomagajo zagotoviti, da storilec_ka izpolni dogovorjene rezultate.

V **krogih izreka kazni** žrtev, storilec_ka, njihova družina ter sodnik_ca, policisti_ke in tožilec_ka sedijo skupaj v krogu, obrnjeni drug proti drugemu. Krog se uporablja za doseganje soglasja o najboljšem načinu rešitve konflikta. Upoštevajo se potrebe žrtve, zaščita skupnosti ter kaznovanje in rehabilitacija storilca_ke. Na splošno je ta oblika restorativne pravičnosti na voljo le, če storilec_ka prizna krivdo, in se izvaja v okviru kazenskega postopka.

Krogi za vzpostavitev miru se uporabljajo za celjenje poškodovanih odnosov in ponovno vzpostavitev harmonije v skupnosti. Neposredne strani v konfliktu sedijo v krogu skupaj z usposobljenim_o mirovnikom_co. Razpravlja se o vzrokih konflikta, strani pa poskušajo rešiti konflikt, spodbuditi zdravljenje in pomagati udeležencem_kam, da se izognejo prihodnjim težavam.

Reparativna pogojna obsodba pomeni, da storilec_ka in sodišče skleneta pogodbo. Sodišče odloži kazen, če storilec_ka izpolni določene restorativne pogoje. Storilec_ka neposredno popravi škodo, povzročeno skupnosti in žrtvam zaradi svojih škodljivih dejanj, zaradi česar je manj verjetno, da bo kaznivo dejanje ponovil_a.

Vir: Akademija KLIQ, Let's Go By Talking: Inovativne poti skozi restorativno pravičnost za žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBT osebam (e-leraning):

<https://kliqacademy.be/en/onderwerpen/types-of-rj/>

Če je cilj poglobiti se v temo, lahko trenerji_ke uporabijo daljše opise s strani 20–23 priročnika Safe to be projekta Speak Out, na voljo na naslovu:

<https://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/speakout-handbook.pdf>



Rezultati procesa

Žrtve in storilci_ke kaznivih dejanj želijo sodelovati v restorativni pravičnosti.

Žrtve se želijo srečati s storilci_kami kaznivih dejanj, da bi jim postavljale vprašanja, zahtevale odškodnino, se pozdravile od kaznivega dejanja in preprečile ponovno kaznivo dejanje. Storilci_ke kaznivih dejanj se želijo pridružiti procesu, da bi popravili škodo, ki so jo povzročili_e in izrazili svoje kesanje. V nekaterih primerih se storilec_ka želi pridružiti, da bi se izognil_a pregonu ali dogovoru o priznanju krivde. Razumevanje kaznivega dejanja s strani skupnosti podpira žrtev in prepriča storilca_ko, da prevzame odgovornost.

Žrtve in storilci_ke kaznivih dejanj imajo veliko bolj zadovoljivo izkušnjo s pravičnostjo.

Kot ste že prebrali, restorativni procesi učinkoviteje vključujejo sodelovanje žrtev in storilcev_k kot tradicionalni pravosodni sistem. Upoštevajo se potrebe in interesi žrtev. Storilci_ke kaznivih dejanj tudi verjamejo, da se z njimi ravna pravičneje kot s tradicionalnim pravosodjem. Obe strani povezujeta restorativno pravičnost s pravičnim obravnavanjem.

Restorativna pravičnost prihrani denar.

Restorativna pravičnost zmanjšuje stroške ponovne obsodbe. Mediacija med žrtvijo in storilcem_ko kaznivega dejanja traja tretjino časa, ki je potreben za primere brez mediacije. Dokazano je, da srečanje s storilcem_ko kaznivega dejanja zmanjšuje simptome posttravmatskega stresa pri žrtvah. Poleg tega ima lahko terapevtske koristi za žrtve. Takšne dolgoročne koristi za zdravje lahko zmanjšajo stroške zdravstvene oskrbe.

Restorativni procesi prinašajo pozitivne rezultate.

Študije dosledno navajajo, da restorativni postopki dosežejo vsaj 85-odstotno zadovoljstvo med žrtvami in zmanjšujejo strah pred nadaljnjo škodo za žrtev. Poleg tega zmanjšujejo recidivizem storilcev_k in povečujejo njihovo spoštovanje obveznosti do povrnitve škode v primerjavi s tradicionalnejšimi programi kazenskega pravosodja.

Vir: Akademija KLIQ, Let's Go By Talking: Inovativne poti skozi restorativno pravičnost za žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBT osebam (e-leraning):

<https://kliqacademy.be/en/onderwerpen/types-of-rj/>



Common attributes of restorative justice programmes

Crime victims are provided with an opportunity to:	Offenders are provided with an opportunity to:
• Be directly involved in resolving the situation and addressing the consequences of the offence • Receive answers to their questions about the crime and the offender • Express themselves about the impact of the offence • Receive restitution or reparation • Receive an apology • Restore, when appropriate, a relationship with the offender • Reach closure	• Acknowledge responsibility for the offence and understand the effects of the offence on the victim • Express emotions (even remorse) about the offence • Receive support to repair harm caused to the victim or oneself and family • Make amends or restitution/reparation • Apologize to victims • Restore their relationship with the victim, when appropriate • Reach closure

Vir: UNODC



Tveganja

Sekundarna viktimizacija

Sekundarna viktimizacija je »viktimizacija, ki se ne pojavi kot neposredna posledica kaznivega dejanja, temveč zaradi odziva institucij in posameznikov_ic na žrtev«. Sekundarna viktimizacija se lahko pojavi v številnih oblikah in tudi med postopkom restorativne pravičnosti. Čeprav ima restorativna pravičnost prednosti za žrtve, obstaja tveganje sekundarne viktimizacije. Storilci_ke lahko poslabšajo žrtvino travmo, če se žrtev in storilec_ka srečata. Pomembno je, da se moderator_ka zaveda tega tveganja in ga zna čim bolj zmanjšati, da si žrtev dejansko lahko opomore od kaznivega dejanja.

Da bi omogočili učinkovito restorativno prakso in preprečili sekundarno viktimizacijo, je treba pri delu z restorativnim pristopom izpolniti nekaj pogojev:

- Žrtev in storilec_ka morata biti prepoznavna;
- Moderator_ka mora biti nepristranski_a;
- Moderator_ka zagotavlja varnost vseh udeležencev_k;
- V osrednjem delu daje vlogo udeležbe žrtev;
- Moderator_ka mora biti ustrezno usposobljen_a;
- Vse strani morajo biti dobro seznanjene s postopkom, da se lahko informirano odločijo za sodelovanje;
- Žrtev in storilec_ka morata biti pripravljena sodelovati, postopka pa se morata udeležiti prostovoljno;
- Storilec_ka mora prevzeti odgovornost za kaznivo dejanje;
- Sodelovanje ni dokaz krivde;
- Vsi_e udeleženci_ke morajo biti temeljito pripravljeni_e. To pomeni, da mora biti dobro pripravljen_a tudi moderator_ka. Priporočljivo je, da se moderator_ka pred srečanjem pogovori z obema stranema;
- Pomembno je priznati, da so vsa mnenja pomembna;
- Če so bile najdene kakršne koli rešitve, se morajo vse strani o njih strinjati;
- Če je bil dosežen dogovor, mora biti ta prostovoljen in razumen;
- Zagotovljena mora biti zaupnost postopka.

Vir: Akademija KLIQ, Let's Go By Talking: Inovativne poti skozi restorativno pravičnost za žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBT osebam (e-leraning):

<https://kliqacademy.be/en/onderwerpen/types-of-rj/>



Soglasje in stališča žrtev

Prvi primer

Intervjuvalec: »Če bi imeli možnost sesti s storilcem v varnem okolju in se z njim pogovoriti o vplivu kaznivega dejanja na oba v okviru postopka mediacije, bi bili odprti za to?«

Intervjuvanka: »Ne, že sama misel na to me razjezi. Govorjenje s storilcem in poskušanje razložiti, zakaj je njegovo dejanje napačno ali kaj podobnega, ne bi smelo biti in ne sme biti naloga ter odgovornost žrtve. Njihovo opravičilo ali kaj podobnega ne potrebujem, nočem biti odgovorna za to.«

Drugi primer

Intervjuvalec: »Kakšno je vaše mnenje o mediaciji v primerih kaznivih dejanj iz sovraštva?«

Intervjuvanka: »V primerih, kot je moj [javne verbalne grožnje na delovnem mestu], bi jo podprla. Imela bi večji učinek, če bi v takem procesu sodelovali žrtev, storilec in zaposleni na delovnem mestu. To bi bilo učinkovitejše kot zgolj izdaja pisnega opozorila storilcu brez kakršnegakoli nadaljnjega ukrepanja. V bolj nasilnih kaznivih dejanjih, kjer sta ogroženi telesna nedotakljivost ali življenje žrtve, pa mediacija ni rešitev.«

Vir: raziskovalni intervjuji ENACT na Madžarskem, ki jih je izvedla organizacija Háttér Society.



Vaja 4.11 Pazite na ravnovesje

Vodstvo

1. Vključite podporo dobremu počutju zaposlenih kot del institucionalne učinkovitosti in delovanja.
2. Izogibajte se stigmatiziranju težav z duševnim zdravjem in ozaveščajte o pomenu njihovega preprečevanja.
3. Zagotovite zaposlenim možnost občasnih odmorov ali prostih dni za duševno zdravje.
4. Pomagajte pri ustvarjanju vrstniških podpornih skupin in se med seboj povezujte z zaposlenimi, ki opravljajo podobno delo z žrtvami, na primer.
5. Spodbujajte ustvarjanje mentorskih programov, kjer lahko izkušenejši zaposleni svetujejo novim o njihovem delu in strategijah za odpornost.
6. Podprite raziskave o dobrem počutju zaposlenih in po možnosti izvedite ankete o tej temi.
7. Spodbujajte in po možnosti podpirajte zaposlene, da se po potrebi obrnejo na strokovnjake za duševno zdravje ali druge vrste strokovnjakov.
8. Spodbujajte spletne možnosti za iskanje nasvetov in medsebojne podpore.
9. Zaposlene poučite o tehnikah obvladovanja stresa in jih prilagodite, da omogočite njihovo izvajanje (na primer transparentno komunicirajte o težavah, skupaj razpravljajte o upravljanju časa in delitvi nalog).
10. Sodelujte z drugimi specializiranimi ustanovami in organizacijami v zvezi s to temo.

Zaposleni

Strategije za krepitev odpornosti:

1. **Samozavedanje in refleksija**
Samozavedanje je ključnega pomena za razvoj odpornosti. Strokovnjaki_nje morajo razumeti svoje čustvene reakcije in razumeti vpliv izpostavljenosti stresu na delovnem mestu. Razmislek o sebi jim lahko pomaga prepoznati svoje težave in ugotoviti, katere izboljšave potrebujejo.
2. **Podpora skupnosti**
Solidarnost in odnosi v skupnosti so pomembni dejavniki za krepitev odpornosti. Strokovnjaki_nje potrebujejo druge ljudi, ki jih razumejo in podpirajo, tudi če njihovo delo vključuje podporo strankam. Mentor_ica, trener_ka, vrstniška skupina, družina ali prijatelji_ce so lahko koristno sredstvo za krepitev povezanosti.
3. **Postavljanje ciljev in samokontrola**
Pomembno je, da smo realistični_e glede dosežkov na delovnem mestu, pa tudi glede dosežkov in krepitev odpornosti. Strateško razmišljanje se lahko uporabi za postavljanje specifičnih ciljev in načrtovanje dodelitve časa in virov za naslednje obdobje za njihovo doseganje.
4. **Izboljšanje fleksibilnosti**
Reševanje problemov in ustvarjalno razmišljanje sta del vsakodnevnih delovnih procesov v zahtevnih okoljih. Koristno je, da se izzivov lotimo kot priložnosti za rast in večjo inovativnost.



Strategije za obvladovanje stresa:

1. Meditacija in čuječnost

Osredotočanje na sedanji trenutek pomaga ohranjati čustveno ravnovesje. Meditacija, dihalne vaje in sproščanje zmanjšujejo stres ter ustvarjajo priložnosti za doživljanje in krepitev samonadzora.

2. Telesna dejavnost

Redna telesna vadba krepi duševno dobrobit. Gibanje – joga, tek ali hoja – zmanjšuje raven stresa in izboljšuje sposobnost koncentracije.

3. Time management Upravljanje časa

Stres je pogosto posledica prevelikega števila nalog hkrati. Določanje prioritet, izboljšanje časovne učinkovitosti ter v določenih primerih tudi delegiranje nalog lahko pomagajo preprečiti izgorelost.

4. Ustvarjalno izražanje

Umetniško izražanje, kot so pisanje, risanje, slikanje ali igranje glasbe, pomaga pri predelavi čustev ter ponuja priložnost za njihovo razumevanje, spreminjanje, doživljanje, sproščanje, uravnavanje ali sporočanje. Za mnoge ljudi je umetniško izražanje lahko varnejše in manj neprijetno kot besedna komunikacija.

Ključni vidiki

Podpora žrtvam in pravna pomoč sta lahko za mnoge strokovnjake_inje stresni zaradi velike delovne obremenitve, pričanja krivicam in potrebe po reševanju težkih situacij. Strokovnjaki_nje, ki delajo na tem področju, imajo večjo potrebo po ohranjanju svojega fizičnega in duševnega zdravja. Krepitev odpornosti in obvladovanje stresa sta pomembna za njihovo dolgoročno nadaljevanje dela.

Strokovnjaki_nje pogosto menijo, da ne morejo govoriti o svojih težavah, saj so zadolženi_e za podporo drugim. Ta miselnost je povezana s pogostimi zmotnimi prepričanji o poklicnih dolžnostih in nerealnimi pričakovanji žrtvovanja, kar ustvarja ovire pri sporočanju osebnih potreb in iskanju pomoči.

Strokovnjaki_nje, ki vsakodnevno delajo z žrtvami, običajno razvijejo empatijo do njih, vendar je izpostavljenost pričevanjem o krivicah in škodi zanje tako psihično kot fizično preobremenjujoča. Čustva, ki jih doživljajo iz druge roke (travma, strahovi, tesnoba), lahko povečajo njihovo raven stresa in povzročijo izgorelost. Ko je stres stalen, povzroča biokemično neravnovesje v človeškem telesu in ga naredi ranljivega za nadaljnje stresne odzive. Nenehne in načrtovane intervencije lahko prekinajo te negativne kroge in pomagajo obnoviti odpornost, ki je povezana z ustreznimi telesnimi funkcijami in sposobnostjo povezovanja z drugimi.

Kolegi lahko pomagajo vzpostaviti skupnost, ki si deli iste vrednote in izzive ter skrbi za potrebe drug drugega.



Odpornost je sposobnost premagovanja težav in prilagajanja spremembam. Odpornost pomaga strokovnjakom_injam dolgoročno ohraniti motivacijo. Pogosto govorimo o odpornosti kot individualni sposobnosti, vendar je ni mogoče razviti brez podpore skupnosti, saj je osamljenost sama po sebi stresna situacija. Če je nekdo sam s svojimi težavami, izgubi občutek zaupanja in ne more osamljeno predelati zunanjih groženj. Pomembno je, da se s težavami spopadamo in izboljšujemo odpornost ne le individualno, temveč tudi v institucionalnem/organizacijskem okolju.

Vir: Društvo Háttér Society, Preprečevanje izgorelosti in krepitev odpornosti med zaposlenimi v madžarskih organizacijah civilne družbe, 2025.

<https://hatter.hu/kiadvanyaink/kiages-prevencao-es-a-reziliencia-erositese-magyarorszagi-jogvedo-civil-szervezetek>

